

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Alice Futterová

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra práva životního prostředí

Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva

Diplomová práce

Alice Futterová

Vedoucí diplomové práce:
doc. JUDr. Vojtěch Stejskal, PhD.

Datum uzavření rukopisu:
24. 1. 2017

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Alice Futterová

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu diplomové práce, doc. JUDr. Vojtěchu Stejskalovi, PhD., za jeho odborné vedení a péči, kterou mi při psaní práce věnoval, stejně jako za jeho rady a připomínky, které jsem mohla při jejím vyhotovení využít.

Obsah

Předmluva	1
Úvod.....	2
1. Úvod do problematiky právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva.....	2
1.1. Ochrana rostlinstva a živočišstva v kontextu práva životního prostředí	2
1.2. Příčiny a cíle ochrany rostlinstva a živočišstva	4
1.3. Biodiverzita.....	5
2. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva na mezinárodní úrovni.....	8
2.1. Důvody a cíle právní ochrany rostlinstva a živočišstva na mezinárodní úrovni	8
2.2. Počátky a rozvoj mezinárodního práva v souvislosti s ochranou rostlinstva a živočišstva.....	8
2.3. Mezinárodněprávní prameny v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva	11
2.3.1. Dělení druhové a územní ochrany rostlin a živočichů v pramenech mezinárodního práva životního prostředí	13
2.3.2. Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES	15
2.3.3. Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva.....	19
2.3.4. Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví.....	23
2.3.5. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů.....	27
2.3.6. Úmluva o biologické rozmanitosti	30
2.3.7. Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť.....	36
2.3.8. Další vybrané evropské regionální úmluvy.....	39
3. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva v rámci práva Evropské unie	41
3.1. Prosazování ochrany rostlinstva a živočišstva v Evropské unii	41
3.2. Sedmý akční program Evropské unie pro životní prostředí	41
3.2.1. Biologická rozmanitost v 7. akčním programu	43
3.3. Primární prameny práva v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva.....	45
3.4. Sekundární prameny práva v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva.....	46
3.4.1. Směrnice o ochraně volně žijících ptáků č. 147/2009/ES.....	46
3.4.2. Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS	47
3.4.3. Nařízení Rady č. 338/97/ES, které upravuje ochranu druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi CITES.....	49
3.4.4. Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014 o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii.....	53
3.4.5. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.....	56
3.4.6. Další vybrané sekundární prameny práva Evropské unie	60
4. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice	62
4.1. Vývoj životního prostředí v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice.....	62
4.2. Současný stav životního prostředí v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice.....	65
4.2.1. Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020.....	66

4.2.2.	Strategie ochrany biodiverzity České republiky	68
4.2.3.	Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky	70
4.3.	Prameny práva ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice.....	71
4.3.1.	Právní úprava obecné druhové ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.....	72
4.3.2.	Právní úprava zvláštní druhové ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.....	77
4.3.3.	Další vybraná právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva	84
5.	Závěr	91
	Seznam použité literatury a pramenů.....	99
	Shrnutí.....	107
	Summary.....	109
	Klíčová slova	111

Předmluva

Za předmět své diplomové práce „Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva“ jsem si vzhledem k šíři zvoleného tématu zvolila zejména právní úpravu zaměřenou na ochranu rostlin a živočichů ve formě *in situ*. V první kapitole nejprve uvádím čtenáře do struktury a širě problematiky ochrany rostlinstva a živočišstva, přičemž se rovněž snažím blíže zamyslet nad pojmem biologická rozmanitost. V dalších kapitolách se postupně věnuji právní úpravě ochrany rostlinstva a živočišstva v rovině mezinárodního, evropského a českého práva. Úvodem vždy stručně zmiňuji vývoj historických událostí a souvisejících norem, jež daly podobu současné právní úpravě. Následuje výčet vybraných nejvýznamnějších norem platné právní úpravy, kterému v případě systému evropského a vnitrostátního práva předchází pasáž o aktuálních rámcových strategických dokumentech obsahujících zásady a principy, podle kterých by měla být ochrana přírody, rostlinstva a živočišstva prosazována a dále směřována.

Cílem této práce je podrobněji rozebrat klíčové právní předpisy věnující se problematice ochrany rostlinstva a živočišstva a dojít k závěru, zda platná právní úprava, obsažená v množství těchto norem napříč rovinami mezinárodního, evropského a českého práva, je ve svém celku natolik koherentní, aby skutečně naplnila svůj účel, tedy zastavení úbytku biologické rozmanitosti a její postupnou obnovu, neboť efektivní provázanost celého normativního rámce vidím jako východisko k dosažení plánovaných cílů v této oblasti. Protože je problematika zvoleného tématu velice široká, snažím se soustředit především na formu zevrubnějšího nahlédnutí do vybraných pramenů před skoupým shrnutím problematiky v celé její šíři, neboť hlubší analýza dává prostor pro vytvoření lepší představy čtenáře o celkové funkčnosti systému právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva a o propojení jednotlivých norem na všech úrovních legislativy. Z tohoto důvodu má práce neobsahuje právní úpravu některých institutů, které se již do diplomové práce z rozsahových důvodů „nevešly“. Nevěnuji se právnímu režimu Antarktidy, neboť se domnívám, že právní úprava její ochrany je natolik unikátní, že jistě zasluhuje samostatné zpracování a její strohý rozbor pouze jako jednoho z mnoha okruhů mé práce by neměl smysl. Dále se nevěnuji úpravě ochrany mořských zdrojů. Prosazování odpovědnosti v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva zmiňuji v jednotlivých kapitolách u příslušných pramenů.

Úvod

1. Úvod do problematiky právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva

1.1. Ochrana rostlinstva a živočišstva v kontextu práva životního prostředí

Právní režim rostlin a živočichů jakožto živých složek životního prostředí není oborem samostatným, ale je upraven v rámci práva životního prostředí v části zvláštní ochrany životního prostředí. Abychom mohli jasně vymezit, co spadá pod právní institut ochrany rostlinstva a živočišstva, je nutné si nejprve uvědomit význam a úlohu práva v ochraně životního prostředí. Právo jako nástroj ochrany životního prostředí stanovuje závazná pravidla chování a způsoby právní ochrany životního prostředí, a to nikoliv samostatně, ale vždy vycházejíc z nástrojů ostatních, např. ekonomických, koncepčních, institucionálních, informačních, vzdělávacích apod. Právo životního prostředí je tedy významným aspektem k dosažení komplexního systému ochrany životního prostředí, přičemž jeho využití v tomto oboru je podmíněno uplatněním poznatků z jiných oblastí, především fyziky, chemie a biologie, které právo vhodně propojuje a transformuje do ucelené soustavy předpisů.¹ Podle ustanovení § 2 zákona č. 17/1992 Sb., o životním prostředí, je životním prostředím „vše, co vytváří přirozené podmínky existence organismů včetně člověka a je předpokladem jejich dalšího vývoje. Jeho složkami jsou zejména ovzduší, voda, horniny, půda, organismy, ekosystémy a energie“². Z této definice vyplývá, že za životní prostředí jsou považovány veškeré přírodní složky a ekosystémy na Zemi podmiňující život všech organismů, přičemž jeho ochranou se dle § 9 výše uvedeného zákona rozumí „činnosti, jimiž se předchází znečišťování nebo poškozování životního prostředí, nebo se toto znečišťování nebo poškozování omezuje a odstraňuje. Zahrnuje ochranu jeho jednotlivých složek, druhů organismů nebo konkrétních ekosystémů a jejich vzájemných vazeb, ale i ochranu životního prostředí jako celku“.³

¹ DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 27

² Srovnej zákon č. 17/1992 Sb., o životním prostředí

³ Tamtéž

Právo životního prostředí je nástrojem ochrany životního prostředí, jehož funkcí je ochranu zajistit především regulací společenských vztahů – stanovit v oblasti životního prostředí takové normy chování, jejichž aplikace zajistí účinné naplňování ustanovení § 9 zákona o životním prostředí. V českém právním řádu není úprava komplexní, nýbrž je obsažena v množství zákonů a jiných právních předpisů. Z důvodu relativní náročnosti orientace v početné legislativě je právo životního prostředí systematicky uspořádáno do dvou hlavních částí - obecné a zvláštní. Obecná část představuje společný základ práva životního prostředí a jsou v ní zařazeny systém práva životního prostředí, předmět, nástroje, ústavní základy, prameny a právní principy, na kterých je založeno. Zvláštní část je složena ze čtyř hlavních oddílů, které tvoří průřezové prostředky ochrany životního prostředí, ochrana jednotlivých složek a ekosystémů, ochrana před zdroji ohrožení životního prostředí a ochrana ve vybraných oborech lidské činnosti. Právní úpravu ochrany rostlinstva a živočišstva zařazujeme do zvláštní části práva životního prostředí a dále do ochrany živých složek životního prostředí.⁴

S pojmem právo životního prostředí velmi blízce souvisí pojem příroda. Oproti tomu pojem krajina již zahrnuje i prostředí, jehož podoba je částečně nebo zcela vytvořená lidmi. „Příroda“ jako samostatný pojem není výslovně definována, v § 2 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny najdeme pouze definici slovního spojení „ochrana přírody a krajiny“: *„Ochranou přírody a krajiny se podle tohoto zákona rozumí dále vymezená péče státu a fyzických i právnických osob o volně žijící živočichy, planě rostoucí rostliny a jejich společenstva, o nerosty, horniny, paleontologické nálezy a geologické celky, péče o ekologické systémy a krajinné celky, jakož i péče o vzhled a přístupnost krajiny.“*⁵ Na Konferenci OSN ve Stockholmu roku 1972 byla ustanovena tato definice přírody a krajiny: *„Příroda je reálný svět, který nás obklopuje, na jehož vzniku neměl člověk podíl, ale na němž je existenčně závislý. Krajina je životní prostor, skládající se z přírodních prvků a lidských výtvorů.“*⁶ Podle tohoto je příroda považována za hmotný svět vzniklý bez přičinění člověka, který však člověk bezpodmínečně pro svou existenci potřebuje, a proto je z definice viditelná podobnost obou pojmů příroda a životní prostředí. Ovšem jak již naznačuji výše, v

⁴ DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 30-32

⁵ Viz § 2 zákona č. 114/1992, o ochraně přírody a krajiny

⁶ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006. str. 33

rámci práva životního prostředí je příroda pojmána spíše pouze jako jedna ze složek, ze kterých se životní prostředí jako celek skládá.

1.2. Příčiny a cíle ochrany rostlinstva a živočišstva

Pro současnou dobu se mezi odborníky ujímá nové označení - *antropocén*. Tento termín byl navrhnout a popularizován v roce 2000 v článku IGBP⁷ Global Change Newsletter, jehož autory byli chemici Paul Crutzen a Eugene Stoermer. Jako antropocén je zde označeno současné období, kdy lidská činnost výrazně zasahuje do mnoha environmentálních sfér Země v globálním kontextu. Za počátek antropocénu se považuje období od konce 18. století, především ve spojení s průmyslovou revolucí. Nová epocha je charakteristická především nadměrným využíváním přírodních zdrojů spojeným s do té doby nebývalou rychlostí populačního růstu a technologickým rozvojem. Pro vydělení nové epochy v posledních 150 letech argumentují vědci konkrétně například výrazným zvýšením oxidu uhličitého a metanu v ovzduší, stoupající spotřebou sladké vody, znehodnocováním zásob podzemní vody a vyčerpáním 40% celosvětově známých ropných zdrojů během posledních 150 let, přičemž tento proces se neustále zrychluje.⁸ Lidstvo tak svou aktivitou v globálním rozměru nepříznivě ovlivňuje hlavní environmentální procesy na Zemi a mění podobu jejich přírodních složek. V oblastech udržitelného rozvoje a péče o biologickou rozmanitost roste počet vymírajících druhů živočichů, kteří přicházejí znečišťováním, celkovou přeměnou jejich přirozených ekosystémů a působením klimatických změn o své přirozené prostředí. Vlivem šíření invazních druhů rostlin a živočichů do nepůvodního prostředí klesá množství biotopů ceněných pro svou biologickou rozmanitost. Čím více se paleta přírodních druhů homogenizuje, tím akutněji vzrůstá potřeba efektivní právní úpravy k zajištění ochrany původních ekosystémů, které do dnešního dne zůstaly ještě zachovány. Současný stav Země způsobený urychleným rozvojem lidské společnosti od konce 18. století bez ohledů na globální přírodní cykly a potřeba znovuzavedení stability mezi efektivním využíváním přírodních zdrojů k naplnění potřeb lidstva a jejich obnovou a zachováním do budoucna se stává celosvětovou výzvou k nalezení shody v metodice, jak množství nepříznivých dopadů

⁷ International Geosphere – Biosphere Programme

⁸ International Geosphere – Biosphere Programme [online]. [cit. 2014-11-3]. Anthropocene. Dostupné z WWW: <<http://www.igbp.net/globalchange/anthropocene.4.1b8ae20512db692f2a680009238.html>>

hospodářského rozvoje společnosti na planetu omezit na celosvětově udržitelnou míru.⁹ Konsenzus všech států ve věci společného systému ochrany rostlin a živočichů je v současné době rozhodující pro jeho praktickou účinnost, neboť flora i fauna se ve svých přirozených biotopech vyskytuje a dále migruje bez ohledu na uměle vytvořené státní hranice. Význam pramenů práva ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni je znatelný například v oblastech, jako je regulace obchodu s ohroženými druhy, ochrana před šířením invazních nepůvodních druhů nebo ochrana migrujících druhů. Vyspělejší státy si již uvědomují, že cílem ochrany přírody a biologické rozmanitosti na Zemi je zachycení rovnováhy mezi kvalitním životem moderní generace lidstva a budoucím zachováním přírodních statků, které nám příroda poskytuje, alespoň na současné úrovni v duchu principu udržitelného rozvoje. K tomuto je však nutné udržet na Zemi co největší biologickou rozmanitost druhů rostlin, živočichů a ekosystémů představujících „*bohatství života na Zemi*“, jak v roce 1989 biodiverzitu označil Světový fond na ochranu přírody¹⁰. Úbytek biodiverzity lze aktuálně považovat za jeden z největších globálních environmentálních problémů ohrožujících autoregulační a asimilační adaptabilitu přírody, a tím potažmo i život všech organismů na Zemi včetně člověka.¹¹ Při ztrátě biologické rozmanitosti pod únosnou míru již nebude možné zachovat environmentální stabilitu nezbytnou pro další rozvoj lidské společnosti. Proto zůstává náročným, leč nevyhnutelným cílem ochrany rostlinstva a živočišstva zachování a pokud možno obnovení přirozených přírodních ekosystémů včetně jejich složitosti a komplexity tak, aby se rozmanitost rostlinných a živočišných druhů mohla udržet alespoň na dnešní úrovni a již nedocházelo k jejich dalšímu úbytku.

1.3. Biodiverzita

V čl. 2 Úmluvy o biodiverzitě, které dala vzniknout světová Konference v Riu de Janeiru v roce 1992, je biologická rozmanitost definována jako „*variabilita všech žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje různorodost v*

⁹ MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2009, str. 84-86

¹⁰ Biologickou diverzitu definoval jako „*bohatství života na Zemi, miliony rostlin, živočichů a mikroorganismů, včetně genů, které obsahují, a složité ekosystémy, které vytvářejí životní prostředí*“

¹¹ DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 338-339

*rámci druhů, mezi druhy i mezi ekosystémy*¹². Jak z definice vyplývá, stěžejním cílem právní úpravy ochrany biodiverzity tedy zůstává nejen udržet co nejrozmanitější škálu druhů organismů na planetě, ale rovněž zajistit ochranu jejich přirozených stanovišť tak, aby byla zachována trvale udržitelná reprodukce těchto živých složek přírody, které řadíme k obnovitelným přírodním zdrojům, a nedocházelo k jejich extinkci. Neboť ochranu druhů rostlin a živočichů nelze úspěšně uplatňovat bez souběžné ochrany stanovišť a biotopů, ve kterých se tyto jedinci nacházejí, právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva zůstává přímo vázána na právní úpravu ochrany přírody a krajiny.¹³

Pojem biodiverzity je však nasnadě rozebrat podrobněji. O biologické rozmanitosti lze hovořit ve čtyřech úrovních – druhové, genetické, ekosystémové a kulturní. Pro potřeby práva životního prostředí odpovídajícího definici životního prostředí jako hmotného světa vzniklého přírodními procesy, tedy bez lidského přičinění, jsou významné především první tři úrovně. Druhová biodiverzita zahrnující všechny druhy organismů rostlin a živočichů na planetě zaznamenává výslednou podobu adaptačních procesů původních druhů organismů na geograficky odlišná prostředí, ve kterých žijí. Produkty těchto dlouhé generace trvajících procesů jsou rozdílné skupiny jednotlivců morfologicky či fyziologicky uzpůsobených životním podmínkám v daném regionu. Genetickou biodiverzitou se rozumí genetická odlišnost jedinců stejného druhu v rámci jedné populace¹⁴ nebo mezi jednotlivými populacemi téhož druhu. Rozličnost forem genů jedinců uvnitř druhu vznikající mutacemi nebo rekombinací genů při sexuální reprodukci zajišťuje vyšší odolnost organismů proti patologickým stavům, snazší adaptaci druhu na změnu životních podmínek a celkově vyšší šanci úspěchu druhu v konkurenčním prostředí. Díky těmto vlastnostem je genetické biodiverzity hojně využíváno při chovu a pěstování druhů organismů využívaných při lidských činnostech nebo k lidské obživě tak, aby se požadované genetické vlastnosti zdůraznily. Ekosystémová diverzita organismů je souhrnem biologických společenství¹⁵ fungujících

¹²Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti [online]. [cit. 2014-11-10]. Text Úmluvy o biologické rozmanitosti. Dostupné z WWW: <<http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/o-umluve-cbd/#clanek-2pouzivani-terminu>>

¹³ PRIMACK, Richard B. Biologické principy ochrany přírody: [Orig.: A primer of conservation biology]. Přeložil Jana JERSÁKOVÁ, přeložil Pavel KINDLMANN. Praha: Portál, 2001., str. 15 - 19

¹⁴ Populace - soubor jedinců téhož druhu, nacházejících se v jednom určitém místě v jednom určitém čase

¹⁵ Biologické společenstvo je souborem populací různých druhů žijících společně na jednom stanovišti, včetně interakcí mezi těmito druhy

v závislosti na přírodních podmínkách daného biotopu a procesů probíhajících v závislosti na složení a vzájemných funkčních vztazích daného společenstva. Neblahým vedlejším účinkem lidské činnosti bývá narušení ekosystémových procesů do té míry, že je již nelze obnovit či nahradit, a systém se stane nestabilním. Skupina organismů existenčně závislých na environmentálních vztazích předcházejících vnějšímu narušení ekosystému poté populačně poklesne nebo úplně vymizí. Kulturní úroveň biodiverzity zahrnuje odlišná lidská společenství a kultury na Zemi, která svou hospodářskou a technickou aktivitou působí na podobu krajiny. Obecně lze říci, že diverzita organismů má tendenci stoupat, čím více se zkoumaná oblast přibližuje tropickým oblastem. Suverénně největší bohatství suchozemských organismů tak nalezneme v tropických lesích, v mořském prostředí zastávají úlohu nejbohatších ekosystémů korálové útesy v tropických oblastech. V dnešní době je podle odhadů popsána pouze asi jen jedna třetina všech druhů organismů, přičemž u většiny neprozkoumaných se jedná o drobné druhy členovců nebo bakterie, nacházející se opět v tropických oblastech, v místech pro člověka velmi obtížně dostupných.¹⁶

Oboru ochrany a obnovy biologické rozmanitosti druhů, se věnuje samostatná vědecká disciplína biologie ochrany přírody¹⁷, přičemž právo životního prostředí můžeme zařadit do skupiny oborů, kterých ve svém výzkumu využívá. V anglickém označení „*conservation biology*“ bylo toto slovní spojení poprvé použito roku 1978 na vědecké konferenci v Kalifornii zorganizované z důvodu stále se zvyšujícího tempa odlesňování a ubývání biologické rozmanitosti. Snahou vědců bylo vytvořit samostatnou disciplínu, která by v praxi uplatnila teoretické poznatky z jiných vědeckých oborů, především ekologie a populační biologie, a jejich teorii aplikovala za účelem ochrany biodiverzity a záchranu druhů¹⁸. Biologie ochrany přírody znamená cenný zdroj vědeckých poznatků jak při globálním prosazování komplexní ochrany

¹⁶ Srovnej PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Úvod do biologie ochrany přírody. Praha: Portál, 2011, str. 35-67

¹⁷ Biologie ochrany přírody – konzervační biologie – je vědní disciplínou čerpající z mnoha oblastí, jež vznikla za účelem poskytování teoretických základů a praktických rad pro ochranu druhů a ekosystémů, z nichž mohou čerpat vědecké instituce, záchranářské programy a další subjekty při plánování strategií na ochranu biodiverzity

¹⁸ V minulosti bylo využito komplexních poznatků biologie ochrany přírody např. při záchraně mořských želv v Brazílii.

životního prostředí, tak při tvorbě regionálních a vnitrostátních environmentálních politik nebo programů vládních a nevládních organizací.¹⁹

2. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva na mezinárodní úrovni

2.1. Důvody a cíle právní ochrany rostlinstva a živočišstva na mezinárodní úrovni

Vzhledem ke stoupající potřebě nalezení shody států v řešení globálních a některých regionálních environmentálních problémů nastíněných výše nabylo v posledních desetiletích mezinárodní právo životního prostředí na významu. Jak již bylo řečeno v předchozí kapitole, k ochraně životního prostředí ve své podstatě nelze přistupovat izolovaně na základě územního rozdělení. Pro účinnou a dlouhodobou ochranu přírody včetně jednotlivých druhů rostlin a živočichů je nevyhnutelně nutné propojení lokální, regionální a globální právní úpravy. Problematika ochrany přírody a péče o biodiverzitu patří v mezinárodním právu životního prostředí mezi hlavní témata při dialogu států o metodice prosazování společných zájmů v environmentální oblasti.²⁰ Z vědeckých kruhů každým rokem proudí informace ze studií a výzkumů poukazující na extrémní ubývání biodiverzity za poslední století, jehož rychlost navíc stále stoupá a spolu s ním i tlak na jednotlivé státy, aby další ztrátě druhů zabránily. Nicméně, je všeobecně známo, že pouze právo životního prostředí bez propojení s ostatními nástroji ochrany životního prostředí současný trend nedokáže efektivně ovlivnit. Z důvodu malé vymahatelnosti norem v oblasti *soft law* je jeho vliv často omezený také aktuální „politickou náladou“ ve světě a prioritami mezinárodních politik států, které jsou nastaveny tak, aby stavěly do popředí především ekonomické zájmy své země.

2.2. Počátky a rozvoj mezinárodního práva v souvislosti s ochranou rostlinstva a živočišstva

Obecná právní úprava ochrany životního prostředí na mezinárodní úrovni, nejprve v podobě dvoustranných a později vícestranných smluv, které se týkaly především

¹⁹ Viz PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Úvod do biologie ochrany přírody. Praha: Portál, 2011, str. 25 - 30

²⁰ Viz DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 98-99

rybolovu, lovu ploutvonožců a povrchových vod, vznikala od poloviny 19. století. V dané době však primárním cílem právní úpravy nebyla ochrana životního prostředí, nýbrž právní úprava vzájemných ekonomických vztahů mezi státy.²¹ Po druhé světové válce převzala iniciativu v otázkách ochrany životního prostředí Organizace spojených národů, když se začala věnovat tematice využívání přírodních zdrojů, a v roce 1949 Hospodářská a sociální rada OSN na toto téma zorganizovala mezinárodní konferenci. Čistě ochraně přírody se skutečné pozornosti dostalo až v 60. letech 20. století, kdy se smluvně upravily některé aspekty u ochrany migrujících druhů živočichů. Především se jednalo o ochranu ptactva Mezinárodní úmluvou o ochraně ptáků, jež, ačkoliv podepsána již v roce 1950, nabyla účinnosti až roku 1963, nebo ochranu přírodních afrických zdrojů v Africké úmluvě o ochraně přírody a přírodních zdrojů z roku 1968. Mnohostranné globální úmluvy o ochraně přírody a jednotlivých druhů rostlin a živočichů vznikaly od 70. let 20. století, kdy státy zhoršování životního prostředí uznaly jako zdroj ohrožení pro lidstvo a začaly se jím zabývat ve svých politikách životního prostředí. Důležitým hybatelem v tomto procesu se stal Světový svaz ochrany přírody IUCN, jehož zprávy o stavu životního prostředí přitáhly pozornost k cílené ochraně životního prostředí do budoucna. V roce 1971 státy podepsaly v Ramsaru významnou Úmluvu o ochraně mokřadů, majících význam především jako stanoviště vodních ptáků.²²

V návaznosti na mezivládní Konferenci o biosféře pořádanou organizací UNESCO roku 1968 byla pod záštitou OSN svolána na červen roku 1972 Konference OSN o lidském životním prostředí ve Stockholmu, která se stala pro budoucnost mezinárodněprávní úpravy životního prostředí průlomovou. Přestože dokumenty z ní vešlé patří pouze do oblasti *soft law*, Závěrečná deklarace o životním prostředí člověka představuje první katalog základních principů ochrany životního prostředí a součástí Akčního plánu je seznam doporučení, jaká opatření k jeho podpoře činit. Na základě Stockholmské konference rovněž vznikl Program pro životní prostředí UNEP²³.

²¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006., str. 64

²² DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína ŽÁKOVSKÁ. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 2. díl. Zvláštní část. 1. vyd. Beroun: Eva Rozkotová - IFEC 2008, str. 121-123

²³ UNEP - United Nations Environment Programme – věnuje se zejména monitoringu, vyhodnocování informací a jejich dalšímu šíření v rámci propagace správné péče o životní prostředí, působí jako partner

V letech po Stockholmské konferenci panovala ve světě proenvironmentální nálada a vzniklo mnoho mezinárodněprávních dokumentů typu *hard law* i *soft law*, mimo jiné také v oblasti ochrany biologické rozmanitosti.²⁴

Jako další v roce 1992 následovala pro oblast ochrany biodiverzity velmi významná Mezinárodní konference o životním prostředí a rozvoji, která se konala v Rio de Janeiru. V té době panující celosvětový zájem o životní prostředí dokládá tehdejší účast 176 států a na 700 nevládních organizací. Záměr svolavatele konference, kterým byla opět Organizace spojených národů, aby konference vedla k dosažení celosvětového konsenzu v péči o zachování současného stavu biosféry a státy došly ke společné strategii, jak snížit ekologické dopady svého dalšího rozvoje na minimum, se setkal s úspěchem. Konference dala vzniknout dvěma zásadním mezinárodním úmluvám, množstvím nezávazných mezinárodněprávních dokumentů a přijetí konceptu trvale udržitelného rozvoje.²⁵ Jedna ze dvou uvedených úmluv z oblasti *hard law*, Úmluva o biologické rozmanitosti, se stala stěžejní z hlediska budoucího přístupu k oblasti ochrany přírody a biologické rozmanitosti, neboť přestože se jedná pouze o úmluvu rámcovou a k opravdové aplikaci je zapotřebí prováděcích protokolů, obsahuje základní zásady a pravidla, z nichž později přijaté dohody a normy vycházely.²⁶ Hlavními cíli této rámcové úmluvy jsou dle čl. 1: „ochrana biodiverzity, trvale udržitelné využívání jejich složek a spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů, včetně odpovídajícího přístupu ke genetickým zdrojům“²⁷ Aplikace rámcové Úmluvy o biologické rozmanitosti je prováděna prostřednictvím konkretizujících protokolů přijímaných na konferencích smluvních států. Takto přijatými protokoly jsou Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti z roku 2000 a Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání z roku 2010. Doporučujícími dokumenty z oblasti *soft law*, vycházejícími z konference v Rio de Janeiru, jsou Deklarace o životním prostředí a rozvoji, Principy hospodaření v lesích a Agenda 21.

pro environmentální organizace a orgány úmluv, iniciuje mezistátní dohody a jinak podporuje proenvironmentální mezinárodní politiku

²⁴ Např. Úmluva CITES z roku 1973, Bonnská úmluva z roku 1979 nebo Bernská úmluva přijatá téhož roku, kterým se blíže věnuji v kapitole 2.3.

²⁵ DAMOHORSKÝ, Milan, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK, Jana ZÁSTĚROVÁ a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo životního prostředí. Část I, (Obecná)*. Praha: IFEC, 2004., str. 100-105

²⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006., str. 46

²⁷ Srovnej čl. 1 Úmluvy o biologické rozmanitosti

Obě výše uvedené konference, jak Stockholmská, tak z Ria, patří mezi přelomové, neboť na poli aktivní ochrany životního prostředí v souvislosti s nimi vznikly nejen Deklarace o životním prostředí a Úmluva o biologické rozmanitosti, ale i další mezinárodní dohody. Třetí mezinárodní konferencí v oblasti ochrany životního prostředí byl Světový summit o udržitelném rozvoji v Johannesburgu v roce 2002. Ten se nesl již plně v duchu udržitelného rozvoje a jeho výstupem byl Implementační plán zachycující v několika hlavních bodech, jak tento klíčový princip ochrany životního prostředí celosvětově prosazovat, přičemž ekologický princip ochrany životního prostředí zde byl poukázán v souladu s principy sociálními a ekonomickými. Výstupem zatím poslední a největší Konference OSN o udržitelném rozvoji nazývaná také jako Rio+20 na počest památné konference z roku 1992 je Závěrečná deklarace s názvem „Budoucnost, kterou chceme“. Zajímavostí byl průběh přípravného procesu deklarace, jenž probíhal na bázi elektronické komunikace na dálku, a díky tomu se do tvorby mohlo zapojit veliké množství subjektů.²⁸

V současné době již v oblasti mezinárodní úpravy ochrany životního prostředí přibývají také mnohé regionální dohody a memoranda, týkající se např. ochrany migrujících živočichů dle skupin nebo jednotlivých druhů v souvislosti s Bonnskou úmlouvou.²⁹

2.3. Mezinárodněprávní prameny v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva

Výsledkem dlouhodobého úsilí států o vzájemnou spolupráci jsou převážně mezinárodní úmluvy a k nim náležející protokoly. Tyto prameny jsou pro signatáře závazné a spadají pod typ pramenů *hard law*. Dalšími z mezinárodněprávních pramenů jsou dokumenty, které obsahují určitá doporučení, jak se státy mají chovat, ale nejsou v nich stanoveny žádné sankční prostředky, tedy prameny z oblasti *soft law*. Mezi ně řadíme doporučení, deklarace, strategie, programy, akční plány a další prameny platného mezinárodního práva. Hranice mezi oběma typy nejsou zcela neprostupné, postupem času je možné, aby se ze *soft law* vyvinul pramen *hard law* a nabyl

²⁸ Mzp.cz [online]. [cit. 2014-11-21]. Konference OSN o udržitelném rozvoji v roce 2012. Dostupné z WWW: <http://www.mzp.cz/cz/konference_osn_udrzitelny_rozvoj_2012>

²⁹ AOPK ČR [online]. [cit. 2017-01-24]. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů. Dostupné z WWW: <<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluva/bonnska-umluva/>>

závaznosti.³⁰ V oblasti ochrany ohrožených druhů rostlinstva a živočišstva není mezinárodněprávní legislativa kodifikována, nýbrž je roztříštěna do velkého množství právních pramenů. Kodifikace by v tomto případě byla velmi obtížná, neboť se jedná o odvětví mladé, obyčejových pravidel je zatím pomálu a mnoho pravidel v pramenech obsažených není pro státy vynutitelných, neboť existují pouze ve formě soft law.³¹ Pro možnost lepší orientace v mezinárodněprávních dokumentech vědecké prameny systematicky dělí především mezinárodní úmluvy do několika kategorií. Ve vztahu k ochraně rostlinstva a živočišstva považují za nejvýstižnější způsob dělení na úmluvy vztahující se k 1) druhové ochraně, 2) územní ochraně, 3) obecné ochraně přírodních zdrojů a k 4) ochraně přírody před specifickými příčinami ohrožení.³² Další možností je dělení mezinárodních smluv z hlediska územního na úmluvy 1) globální, které jsou potenciálně aplikovatelné napříč kontinenty či celosvětově. Tyto mezinárodní úmluvy jsou důležitým základem pro zajištění komplexní ochrany, neboť jejich cílem je chránit druhy rostlin a živočichů ve všech místech jejich výskytu, přičemž předmětem ochrany mohou být rovněž jejich přirozené biotopy. Vytvoření takového minimálního společného režimu ochrany je k účinné aplikaci práva potřebné zejména u druhů migrujících na dlouhé vzdálenosti přes hranice několika států nebo u vzácných druhů s výskytem ve více regionech. Dále smlouvy 2) regionální a 3) subregionální.

V následujících subkapitolách se při výčtu a krátké charakteristice nejvýznamnějších globálních a rovněž regionálních mezinárodních úmluv dále zaměřuji na druhovou a územní ochranu rostlin a živočichů, přičemž u úmluv regionálních se nejvíce zabývám Bernskou úmluvou, a to z důvodu jejího klíčového významu pro unijní úpravu ochrany přírody v rámci Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS a Směrnice o ochraně volně žijících ptáků č. 147/2009/ES. Pro rozsáhlost zvoleného tématu se v rámci mezinárodní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva nevěnuji právnímu režimu Antarktidy a ochraně mořských zdrojů.

³⁰ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 62

³¹ DAMOHORSKÝ, Milan, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK, Jana ZÁSTĚROVÁ a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo životního prostředí. Část I, (Obecná)*. Praha: IFEC, 2004., str. 8

³² STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 84

2.3.1. Dělení druhové a územní ochrany rostlin a živočichů v pramenech mezinárodního práva životního prostředí

Druhová ochrana rostlin a živočichů reguluje nejen nakládání s živými jedinci, ale i s neživými organismy a částmi těchto organismů nebo výrobky z nich³³. Cílem právní úpravy je nejen zabránění nekontrolovanému lovu či odchytu živočichů nebo sběru rostlin z volné přírody, který nesplňuje podmínku udržitelného využívání a vede k extrémní redukci jedinců, případně až k možnému vyhynutí daného druhu, ale také udržení a stabilizace přírodních podmínek v přirozených stanovištích těchto organismů v rámci ekosystémového přístupu ochrany přírody. Tuto formu regulace za účelem zachování organismů v jejich přirozených stanovištích právní úprava označuje jako ochranu *in situ*, čl. 2 Úmluvy o biologické rozmanitosti ji charakterizuje jako „ochranu ekosystémů a přírodních stanovišť, včetně udržování a obnovy životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí, a v případě zdomácnělých nebo pěstovaných druhů v prostředí, kde se vyvinuly jejich charakteristické vlastnosti“³⁴. Ochrana *in situ* je původním a dodnes prioritním způsobem regulace druhů organismů. V momentě, kdy aplikace principu *in situ* nemůže být dostačující z důvodu snížení počtu jedinců daného druhu ve volné přírodě na kritickou hodnotu tak, že je ohroženo udržení druhu v rámci přirozeného vývoje, zbývající možností je ochrana *ex situ*, kdy je organismus vyňat z volné přírody a dále držen a množen v umělých podmínkách tak, aby byl druh zachován alespoň v lidské péči a nedošlo k jeho úplnému vyhynutí. Čl. 2 Úmluvy o biologické rozmanitosti definuje ochranu *ex situ* jako: „ochranu složek biodiverzity mimo jejich přirozená stanoviště“³⁵. V případech, kdy se druh na světě nachází mimo chov v lidských podmínkách již ve velmi malém množství jedinců nebo úplně vyhynul, je velkým úspěchem reintrodukce³⁶ jedinců z chovu *ex situ* do volné přírody a následná obnova přirozeného rozmnožování druhu v jeho původních stanovištích.³⁷ U nás jistě nejznámějším příkladem je neúnavná činnost zoologické

³³Tato forma regulace je využívána především v právní úpravě obchodu s organismy vycházející z úmluvy CITES o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Všechny výše zmíněné formy organismů úmluvou regulované jsou vystiženy pojmem „exemplář“, této úmluvě se zevrubněji věnuji v kapitole 2.3.2.

³⁴ Srovnej text čl. 2 Úmluvy o biologické rozmanitosti

³⁵ Tamtéž

³⁶ Opětné umělé zavedení druhu do míst, kde předtím vymizel nebo byl vyhuben

³⁷ STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 85-86

zahrady v Praze vedoucí v rámci spolupráce s dalšími organizacemi k obnově koně Převalského v jeho původní domovině.³⁸

V systému mezinárodní druhové ochrany rostlinstva a živočišstva hrají důležitou roli kategorie ohrožených druhů a vybraných území, které byly zavedeny Mezinárodním svazem ochrany přírody IUCN, neboli „červené seznamy“. Přestože se jedná o kategorizaci v režimu *soft law* a hraje roli pouze doporučující, nikoliv závaznou, na základě její vědecké autority je ve velké míře přijímána a uplatňována např. organizacemi při navrhování ochrannářských opatření či státy při vytváření nových koncepcí politik životního prostředí a lze ji v podstatě označit za zdroj vytváření nové legislativy na národní i mezinárodní úrovni.³⁹ Jedná se o tyto kategorie⁴⁰

- 1) vyhynulý nebo vyhubený
- 2) vyhynulý nebo vyhubený v přírodě
- 3) kriticky ohrožený
- 4) ohrožený
- 5) zranitelný
- 6) závislý na ochraně
- 7) téměř ohrožený
- 8) málo dotčený
- 9) taxon⁴¹, o němž jsou nedostatečné údaje
- 10) nevyhodnocený

Podle této kategorizace se jedná v případě 3. až 5. bodu o obecně ohrožené druhy a v bodech 6. až 10. o méně ohrožené druhy. Podobná kategorizace IUCN je rovněž zavedena v územní ochraně na základě stupně využití krajiny lidmi.⁴²

³⁸ Zatímco na konci devadesátých let se ZOO Praha účastnila mezinárodně organizovaných reintrodukcí koní Převalského iniciovaných zejména nizozemskými, německými a švýcarskými organizacemi, od roku 2011 převládá ZOO Praha každoročně koně do původních biotopů v rámci samostatného projektu, jehož součástí je rovněž snaha o osvětu a socioekonomickou podporu místního obyvatelstva

³⁹ CHOBOT, Karel. *Červené seznamy: zpráva o stavu In Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody : journal of the state nature conservancy*. Praha: Environs, 1992-. ISSN 1210-258x, číslo 4/2012. Dostupné také z WWW:<<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/vyzkum-a-dokumentace/cervene-seznamy-zprava-o-stavu>>

⁴⁰ IUCN Red List use the 2001 *IUCN Red List Categories and Criteria. Version 3.1.*, second edition

⁴¹ Taxon je skupinou organismů propojených prostřednictvím výčtu určitých společných znaků, které tyto organismy vykazují na základě evolučního vývoje, např. druh, rod, čeleď atd.

⁴² STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 88

Zásadní roli opět především v mezinárodním a regionálním právu hrají právně závazné seznamy obsahující druhy organismů či lokality významné z hlediska zachování životního prostředí, u kterých je stanoven zvýšený zájem pro jejich ochranu. Oproti „červeným seznamům“ IUCN patří tyto seznamy do skupiny pramenů hard law a bývají často součástí příloh k mezinárodním úmluvám a jejich protokolům nebo jsou vedeny u příslušných orgánů k mezinárodním úmluvám.⁴³

V problematice územní ochrany považují, s přihlédnutím k tématu této práce, za nejpřehlednější metodiku řazení pramenů dle předmětu úpravy. Toto rozdělení spočívá v rozřazení územní ochrany na ochranu 1) přírodních stanovišť, 2) dále lokalit a objektů a 3) ekosystémů. Dalšími možnými způsoby jsou dělení územní ochrany dle geografie⁴⁴, dle územní jurisdikce⁴⁵, dle biologického členění⁴⁶, dle prostoru⁴⁷ nebo dle intenzity ochrany.⁴⁸

2.3.2. Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES⁴⁹

Úmluva CITES je globální mnohostrannou mezinárodní úmluvou, která byla sjednána dne 3. 3. 1973 ve Washingtonu na základě doporučení přijatého během Stockholmské konference OSN o lidském životním prostředí z roku 1972, platnou se stala dne 1. 7. 1975. Na území Evropské Unie je obsah úmluvy zajišťován jednotně na základě nařízení Rady (ES) č. 338/97 a nařízení Komise (ES) č. 865/2006. V České republice je tato úprava prosazována prostřednictvím zák. č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy. V rámci strategie ochrany přírody hraje Úmluva CITES zásadní roli, a to pro svou platnost téměř ve všech státech na světě a dále pro silnou podporu ze strany významných vládních i nevládních organizací. Předmětem úmluvy jsou exempláře⁵⁰ volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, které jsou

⁴³ DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína ŽÁKOVSKÁ. Mezinárodní právo životního prostředí. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008., str. 127

⁴⁴ Dělení na a) biogeografický nebo b) geopolitický region

⁴⁵ Dělení na a) území jurisdikce států nebo b) území, kde žádný stát nevykonává jurisdikci

⁴⁶ Dělení na a) živou nebo b) neživou přírodu

⁴⁷ Dělení na ochranu a) na souši nebo b) ve vodě

⁴⁸ Dělení na a) přísnou ochranu přírody nebo b) kombinaci ochrany přírody a intenzivního využívání člověkem

⁴⁹ CITES – Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora

⁵⁰ Za účelem charakteristiky pojmu „exemplář“ odkazují na úvod předchozí kapitoly 2.3.1.

často loveny a sbírány za účelem prodeje dalším stranám, ať už pro chov v lidské péči nebo pro zpracování ve formě kosmetické, zdravotnické, oděvní nebo jiné. Neboť před platností této úmluvy nekontrolovaný mezinárodní obchod s faunou a florou především z oblastí Afriky, Asie, Jižní a Střední Ameriky způsobil výrazný úbytek volně žijících druhů, účelem úmluvy CITES je docílit co největší transparentnosti veškerého obchodu s těmito živočichy a rostlinami, a to společnou kontrolou obchodních transakcí v rámci všech států úmluvy. V důsledku kontroly by mělo dojít ke zpomalení úbytku jedinců z volné přírody a zastavení poklesu biologické rozmanitosti volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin jako nenahraditelné součásti přírodních ekosystémů.

Je nutno zmínit, že úmluva CITES je nástrojem ochrany biodiverzity v systému úmluv na ochranu přírody, nejedná se o úmluvu obchodní. Jak je uvedeno v preambuli, účelem je nikoli zamezit ekonomickému využití zahrnutých organismů, ale přijmout taková společná opatření, aby zahrnuté druhy byly v rámci regulovaného obchodu ochráněny před jejich nadměrným využíváním způsobem ohrožujícím jejich obnovitelnost, neboť estetická, vědecká, kulturní, rekreační a ekonomická hodnota volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin stále vzrůstá.⁵¹ Výčet druhů rostlin a živočichů regulovaných úmluvou je obsažen ve třech přílohách úmluvy, do kterých jsou organismy rozděleny podle stupně jejich ohrožení. V příloze I. jsou obsaženy všechny druhy bezprostředně ohrožené vyhubením, komerční obchod s nimi je regulován za přísných podmínek a probíhá jen za výjimečných okolností při zajištění, že dojde k vyloučení nepříznivých dopadů na druhovou rozmanitost. Příloha II. zahrnuje druhy, které by se ohroženými mohly stát, kdyby mezinárodní obchod s nimi nebyl regulován takovými opatřeními, které zajišťují ochranu při komerčním nakládání a zajišťují, aby nedošlo k vyhubení druhu ve volné přírodě. Dále příloha II ve smyslu principu předběžné opatrnosti obsahuje druhy, u kterých by mohlo dojít k záměně s výše uvedenými. Obchod s exempláři CITES I. a II. je založen na principu vývozních a dovozních kvót, které jsou obvykle stanovovány při konferencích smluvních stran CITES. Do Přílohy III. jsou zařazeny exempláře druhů živočichů a rostlin, o kterých jakákoliv strana úmluvy prohlásí, že jsou tyto na jejím území legislativně chráněny, a žádá o spolupráci dalších stran při monitoringu a regulaci přeshraničního obchodu s nimi. K obchodu s exempláři CITES III. je potřeba přednostního povolení na vývoz ze

⁵¹ Viz preambule Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin

země původu.⁵² Povolený obchod s exempláři druhů je realizován prostřednictvím povolení, tzv. permitů, nebo potvrzení, které jsou vydávány prostřednictvím výkonných orgánů smluvních zemí. Vydání je vázáno na sdělení příslušného vědeckého orgánu o tom, že odebrání živočicha z přírody neohrozí přežití daného druhu.

V případech zjištěného neplnění závazků smluvních stran při kontrole implementace úmluvy nastává situace, kdy je nutné toto neadekvátní jednání sankcionovat. Přestože právní odpovědnost stran není v textu úmluvy formálně zakotvena, existuje cesta k jejímu úspěšnému prosazování. Za účelem dosažení souladu s přijatými závazky se využívá pro environmentální oblast typické řízení *non-compliance procedure*, kdy specifickým postupem dojde k donucení smluvní strany uvést plnění svých povinností v žádaný stav. Konference stran v roce 2007 přijala rozhodnutím konkrétní „návod“ obsahující metodiku postupu během tohoto sankčního řízení.⁵³ V souvislosti se závazky z úmluvy CITES bylo řízení *non-compliance* již použito z důvodu zjištěné nedostatečné implementace jejich ustanovení, neplnění povinnosti předkládat zprávy Sekretariátu nebo nedostatků v oblasti samotné aplikace jednotlivých ustanovení. Tato opatření se v minulosti již dotkla např. Madagaskaru nebo některých zemí Afriky či Jižní Ameriky. Využívané sankce mají podobu obchodních omezení nebo jejich hrozby, v minulosti např. byla vydána doporučení Stálého výboru, aby ostatní smluvní strany nepřijímaly vývozní povolení od států, které navzdory čl. IX. nezřídily vědecký orgán.⁵⁴

Organizační struktura úmluvy

Na vrcholu orgánů provádějících úmluvu stojí **Konference smluvních stran**, která se skládá ze zástupců všech signatářských států a schází se pravidelně jednou za dva až tři roky. Programem zasedání bývá vyhodnocení účinnosti nástrojů ochrany ohrožených druhů v uplynulém období a doporučení opatření vedoucích ke zvýšení efektivity uplatňování úmluvy, přičemž jsou zde rovněž navrhovány případné změny či doplnění seznamů ohrožených druhů v přílohách I až III. Zasedání se účastní nejen smluvní

⁵² STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 133-134

⁵³ Návod nazvaný „Guide to CITES compliance procedures“ obsahuje kategorizaci jednotlivých řízení podle oblastí, ve kterých k porušení úmluvy došlo, např. vydávání výročních zpráv nebo implementace do národní legislativy.

⁵⁴ STEJSKAL, Vojtěch. Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity. Beroun: IFEC, 2006., str. 72 - 73

strany, ale také pozorovatelé zastupující další organizace přidružené OSN, nevládní organizace, orgány dalších mezinárodních úmluv nebo zástupci nečlenských států úmluvy.⁵⁵ Mezi jednotlivými zasedáními Konference smluvních stran působí **Stálý výbor**, který provádí úkoly vycházející z rozhodnutí učiněných konferencí, dohlíží na řádnou implementaci úmluvy a na činnost Sekretariátu, včetně nakládání s rozpočtem úmluvy, a kontroluje činnost vědeckých výborů, zejména Výboru pro rostliny a Výboru pro živočichy a dalších pracovních skupin. Členy Stálého výboru jsou skupiny zástupců signatářských zemí, z nichž každá skupina vždy představuje jednu z šesti hlavních geografických oblastí na Zemi – Afriky, Evropy, Asie, Severní Ameriky, Střední a Jižní Ameriky a Oceánie – a počet jejich zástupců odpovídá počtu signatářských zemí z daného regionu. **Sekretariát** sídlící v Ženevě je spravován Programem OSN pro životní prostředí a zastává stěžejní roli v procesu provádění úmluvy CITES. Pravomoci sekretariátu jsou demonstrativně stanoveny v článku XII. úmluvy. Zastává především úlohu koordinační, dohlíží na implementaci úmluvy a její dodržování, organizuje zasedání Konference, monitoruje činnost orgánů smluvních států a vyžaduje od nich pravidelné informace, vydává výroční zprávy o vlastní činnosti a zajišťuje aktuální znění seznamů ohrožených druhů v přílohách úmluvy, jež distribuuje jednotlivým signatářům. V souvislosti s vyhodnocením informací o implementaci úmluvy a jejím prosazování vydává doporučení za účelem efektivnějšího dosažení jejich cílů.⁵⁶

Prosazování úmluvy v České republice

Česká republika jakožto členský stát je na základě čl. XI. úmluvy povinna naplňovat závazky pro ni z úmluvy vycházející prostřednictvím výkonných a vědeckých orgánů. Jako hlavní výkonný orgán u nás vystupuje Ministerstvo životního prostředí, vědeckým orgánem úmluvy je Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.⁵⁷ Ve smyslu čl. VIII. úmluvy státy zřizují rovněž kontrolní orgány, v České republice hlavní orgány kontroly představují Česká inspekce životního prostředí a Celní správa. Vedlejšími jsou orgány veterinární správy a rostlinolékařské péče, které zejména projevují součinnost

⁵⁵ Zatím poslední schůzka Konference smluvních stran se konala v září roku 2016 v jihoafrickém Johannesburgu.

⁵⁶ Viz čl. XII Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

⁵⁷ DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína Žáková. Mezinárodní právo životního prostředí. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008., str. 131 - 133

s celními úřady, a krajské úřady udělující výjimky ze zákazu obchodu s exempláři, zajišťující jejich registraci a vykonávající další činnosti v rámci své působnosti. Prosazování závazků vyplývajících z Úmluvy CITES je na území našeho státu zajištěno zákonem č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, jenž slouží především jako prováděcí předpis k přímo aplikovatelnému Nařízení Rady č. 338/97/ES, o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, a s ním souvisejících nařízeních, jimž se podrobněji věnuji v kapitole 4.3.1. této práce.

Zákon mimo jiné dopodrobna upravuje pravomoci jednotlivých orgánů státní správy při prosazování úmluvy, jakož i postup u registrace exemplářů, udělování výjimek a u dalších činností, jež blíže specifikuji v kapitole 4.3.1. této práce. V hlavě X. zákona jsou obsaženy správní delikty, týkající se zejména nedodržování povinností v souvislosti s povoleními a další požadovanou dokumentací. Problematika nakládání s ohroženými druhy je zařazena i do zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, který ve věci nezákonné manipulace s exempláři obsahuje v ust. § 299 trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami a v ust. § 300 trestný čin neoprávněného nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti. Výše uvedené trestné činy mohou ve smyslu zák. č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, spáchat rovněž právnické osoby, a to a contrario ust. § 7 tohoto zákona.

2.3.3. **Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva⁵⁸**

Úmluva známá též pod označením **Ramsarská úmluva** je považována za nejstarší komplexní environmentální úmluvu v celosvětovém kontextu. Tato globální úmluva vznikla dne 2. 2. 1971 v íránském Ramsaru, v platnost vstoupila dne 21. 12. 1975. Úmluva vznikla jako reakce na dlouhodobý problém plošného poškozování mokřadů, jejich soustavného chemického znečišťování, umělého přeměňování na kulturní krajinu zejména pro zemědělské účely, stavby vodních děl, rozvoje infrastruktury a dalších negativních lidských zásahů. Podle vědeckého odhadu zmizelo od roku 1900 do současnosti již 64% světových mokřadů, přičemž největší ztráty jsou zaznamenány na

⁵⁸ Convention on Wetlands of International Importance Especially as Waterfowl Habitats

asijském kontinentu.⁵⁹ Mokřady přitom představují jeden ze základních ekologických zdrojů, významný nejen z hlediska hydrologického, ale také pro svou vysokou biologickou rozmanitost a druhovou výjimečnost organismů vycházející ze zdejších specifických podmínek. Dle zprávy Evropské komise a Evropské agentury pro životní prostředí jsou ptačí společenstva v mokřadech ohrožena především z důvodu špatných zemědělských postupů, nadměrného využívání hnojiv a prostředků používaných na ochranu pěstovaných plodin. Cílem Ramsarské úmluvy je zajistit ochranu mokřadů jejich užíváním pouze v rámci zásady udržitelného rozvoje tak, aby zůstala zachována druhová rozmanitost fauny a flory a nedocházelo k narušení přirozeného fungování ekosystémů, obzvláště v kontextu s hnízděním vodního ptactva, pro které zdejší biotopy představují přirozená stanoviště.⁶⁰ Úmluva v čl. 1 definuje mokřady jako „*území s močály, slatinami, rašeliništi a vodami přirozenými nebo umělými, trvalými nebo dočasnými, stojatými i tekoucími, sladkými, brakickými nebo slanými, včetně území s mořskou vodou, jejíž hloubka při odlivu nepřesahuje 6 metrů.*“⁶¹ Vodním ptactvem se dle čl. 1 Úmluvy rozumí „*ptactvo ekologicky vázané na mokřady.*“⁶² Čl. 2 úmluvy stanovuje pro každou signatářskou zemi povinnost zařadit alespoň jednu oblast na svém území, jejíž výběr by měla řádně zvážit z hledisek ekologických, botanických, zoologických, limnologických⁶³ nebo hydrologických, do **Seznamu mezinárodně významných mokřadů**, který je veden a spravován Stálým výborem úmluvy. Je nutné vzít v úvahu také budoucí mezinárodní odpovědnost země za řádnou správu a využívání daného mokřadu v souladu s filozofií jeho budoucího zachování. Vedený Seznam mezinárodně významných mokřadů země mohou doplňovat, rozšiřovat hranice chráněných území a u mokřadů již zapsaných tyto dokonce zrušit nebo omezit jejich hranice, přičemž takové jednání je v čl. 2 úmluvy podmíněno důvody naléhavých státních zájmů a stát je vázán zrušení územní části nahradit zřízením nového srovnatelného chráněného území. Další z evidencí vedených v rámci úmluvy je **Seznam ohrožených mokřadů**, zřízený konferencí v roce 1990. Poté, co byla v roce 1996

⁵⁹ Ramsar.org [online]. [cit. 2015-05-1]. Wetlands: Why should I care? Dostupné z WWW: <http://www.ramsar.org/sites/default/files/fact_sheets_1-4_eng.pdf>

⁶⁰ DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína Žakovská. Mezinárodní právo životního prostředí. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008., str. 128-130

⁶¹ Srovnej znění čl. 1 Úmluvy o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva

⁶² Tamtéž

⁶³ Limnologií je označován vědní obor zabývající se ekologickými procesy ve sladkovodním prostředí

přijata směrnice stanovující konkrétní podmínky využívání tohoto seznamu, jsou smluvní strany povinny mokřady splňující stanovené podmínky řádně ohlásit Sekretariátu. Seznam obsahuje v duchu čl. 3 úmluvy mokřady s vysokým rizikem poškození nebo ohrožení změnou ekologického charakteru, nebo takové, u kterých k této změně již došlo nebo bezprostředně hrozí. Konkrétní případy ohrožených mokřadů jsou dále řešeny Výkonným výborem, který ve spolupráci s dalšími vědeckými institucemi a organizacemi dojde k východisku pro zachování podoby a funkce ohroženého mokřadu.⁶⁴ Povinnosti smluvních stran jsou obsaženy v člancích 3 – 8 úmluvy a patří mezi ně zejména závazek aktivně spolupracovat a vzájemně koordinovat politiky ochrany mokřadů, včetně regionální spolupráce států sdílejících oblasti přesahující jejich hranice, a zasazovat se o informovanost všech signatářů o územních nebo povahových změnách zahrnutých mokřadů. V rámci svého území jsou strany povinny řádně pečovat o zachování všech místních mokřadů, tedy nejen těch uvedených v Seznamu mokřadů mezinárodního významu, zřizováním přírodních rezervací, podporováním jejich výzkumu a přijetím dalších účinných opatření vedoucích k navýšení stavů hnízdicího ptactva.⁶⁵

Za účelem zachování celistvosti oblastí a zároveň sjednocení postupu při správě a ochraně mokřadních ploch, které jsou již obsaženy v seznamu Ramsarské úmluvy nebo které do něj nově zařazují, mohou sousedící státy ve smyslu čl. 5 úmluvy sjednávat dvou- nebo vícestranné dohody o spolupráci při správě těchto přírodních ploch, jestliže jejich mokřadní oblasti na sebe navazují. Po ohlášení uzavřené dohody Sekretariátu úmluvy je příslušná oblast zařazena na **Seznam přeshraničních mokřadů mezinárodního významu**, tzv. *List of Transboundary Ramsar Sites*.⁶⁶ Česká republika dodnes uzavřela dvě smlouvy, a to dvoustrannou dohodu s Polskou republikou v případě Krkonošských rašelinišť a dále trojstrannou dohodu s Rakouskou a Slovenskou republikou ve věci ochrany Mokřadů Dolního Podyjí.⁶⁷

⁶⁴ DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína Žáková. Mezinárodní právo životního prostředí. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008., str. 128-130

⁶⁵ Podrobněji viz Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva

⁶⁶ Ramsar.org [online]. [cit. 2017-01-24]. Transboundary Ramsar Sites. Dostupné z WWW: <http://archive.ramsar.org/cda/en/ramsar-documents-trss/main/ramsar/1-31-119_4000_0__>

⁶⁷ Ramsar.org [online]. [cit. 2017-01-24]. List of Transboundary Ramsar Sites. Dostupné z WWW: <http://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/list_of_transboundary_sites.pdf>

Podmínky přijímání návrhů na změny úmluvy nebyly v původním znění z roku 1971, stejně jako postup svolání Konference smluvních stran, upraveny. K jejich upřesnění došlo až pod vlivem nárůstu počtu signatářských států přijetím Pařížského protokolu z roku 1982 a dodatků k úmluvě z roku 1987. Podle současného znění tedy návrhy změn k úmluvě může předkládat jakákoliv smluvní strana na zasedání Konference stran, přičemž řádná zasedání se konají jednou za tři roky.⁶⁸

Organizační struktura úmluvy

Orgány úmluvy jsou **Konference smluvních stran** scházející se jednou za 3 roky a **Stálý výbor** složený ze zástupců smluvních států, scházející se každým rokem a naplňující cíle úmluvy dle závěrů učiněných na zasedáních Konference smluvních stran. Poradním orgánem Stálého byra ve vědeckých a technických záležitostech je **Výbor pro vědecko-technické otázky**, postupující dle pracovního plánu schvalovaného v rámci tříletých cyklů Stálým byrem v závislosti na výsledcích uplynulé Konference smluvních stran. Dalším poradním orgánem je **Výbor CEPA**⁶⁹ zaměřující se na vzdělávání, komunikaci a spolupráci v rámci úmluvy a spolupracující s neziskovými a dalšími organizacemi v jednotlivých smluvních státech. Administrativní orgán představuje **Sekretariát úmluvy**.⁷⁰ Podporu v ochraně mokřadů zejména v rozvojových zemích představuje **Mezinárodní fond na záchranu mokřadů**, který byl vytvořen na základě 4. zasedání Konference smluvních stran v roce 1990.⁷¹

Prosazování úmluvy v České republice

Československá federativní republika byla jednou ze smluvních stran od roku 1990, Česká republika se zavázala úmluvu dodržovat od 1. 1. 1993.⁷² Hlavním orgánem Ramsarské úmluvy v České republice je Ministerstvo životního prostředí, které odpovídá za naplňování obsahu úmluvy spolu s Českým ramsarským výborem jako

⁶⁸ Zatím poslední, 12. konference smluvních stran proběhla v červnu roku 2015 v Uruguayi

⁶⁹ Zkratka CEPA představuje v originálním znění Communication, Education, Participation and Awareness Oversight Panel

⁷⁰ Ramsar.org [online]. [cit. 2015-05-1]. The bodies of the convention. Dostupné z WWW: <<http://www.ramsar.org/about/the-bodies-of-the-convention>>

⁷¹ DAMOHORSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína Žáková. Mezinárodní právo životního prostředí. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008., str. 130

⁷² RITSCHELOVÁ, Iva. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006, str. 103

poradním orgánem ministerstva, jehož členy jsou pracovníci Ministerstva životního prostředí, Agentury ochrany přírody a krajiny, zástupci nevládních organizací a výzkumných pracovišť. Ustanovení úmluvy se do českého právního řádu promítla zejména formou zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, významným prvkem v procesu ochrany mokřadů a ptactva je soustava chráněných území Natura 2000. V seznamech úmluvy je evidována řada mokřadů na území České republiky. V seznamu mokřadů mezinárodního významu figuruje celkem 14 republikových lokalit, konkrétně Šumavská rašeliniště, Třeboňské rybníky, Novozámecký a Břežský rybník, Lednické rybníky, které jsou zapsané od roku 1990, dále Litovelské Pomoraví, Poodří, Krkonošská rašeliniště, Třeboňská rašeliniště, Mokřady dolního Podyjí evidované od roku 1993, Mokřady Liběchovky a Pšovky od roku 1998, Podzemní Punkva nahlášená od roku 2004, Krušnohorská rašeliniště od roku 2006 a zatím nejnověji evidované Horní Jizera a Pramenné vývěry a rašeliniště Slavkovského lesa.⁷³ Podle charakteru převažujícího území v mokřadech můžeme všechna výše uvedená území typově rozdělit mezi rašeliniště, rybníční soustavy a mokřady vázané na nivy vodních toků. Na Seznam ohrožených mokřadů jsou v České republice zařazeny Litovelské Pomoraví, Třeboňské rybníky, Mokřady Dolního Podyjí a Poodří.⁷⁴

2.3.4. Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví⁷⁵

Za účelem zabezpečení označení, ochrany, zachování, prezentování a předávání kulturního a přírodního dědictví budoucím generacím⁷⁶ došlo na zasedání Generální konference UNESCO v Paříži dne 16. 11. 1972 k podpisu Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví, v platnost tato globální úmluva vstoupila o 3 roky později dne 17. 12. 1975. Záměrem úmluvy v souladu s její preambulí je pomocí systému mezinárodní spolupráce zajistit ochranu kulturního a přírodního dědictví a jeho složek na území kteréhokoliv státu proti jeho poškození nebo zničení, hrozícího nejen v důsledku tradičních přírodních příčin rozkladu, ale i z důvodu ekonomických a sociálních změn. Za tímto účelem je povinností každého smluvního státu vymezit

⁷³ Ochrana přírody.cz [online]. [cit. 2015-05-10]. Ramsarská úmluva. Dostupné z WWW: <<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/ramsarska-umluva>>

⁷⁴ Tamtéž

⁷⁵ Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage

⁷⁶ Viz čl. 4 textu Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví k povinnostem smluvních států na svém území

kulturní a přírodní památky na svém území dle podmínek stanovených v čl. 1 a 2 úmluvy a jejich soupis předložit Výboru pro světové dědictví, který rozhodne o jejich zařazení na průběžně aktualizovaný a publikovaný **Seznam světového dědictví**, představující výčet památek majících výjimečnou světovou hodnotu. Na základě takového zařazení jsou signatáři vázáni povinnostmi tyto památky na svém území udržovat v nepoškozeném stavu a zároveň se zavazují poskytnout pomoc jiným státům, které o to v rámci úmluvy požádají.

Předmět ochrany je dle článků č. 1 a 2 úmluvy rozdělen na kulturní a přírodní dědictví, přičemž čl. 1 považuje za kulturní dědictví památníky; skupiny budov a lokality, tj. výtvořiny člověka či kombinovaná díla přírody a člověka. Za přírodní dědictví jsou dle čl. 2 považovány přírodní jevy vytvořené fyzickými a biologickými útvary nebo skupinami takovýchto útvarů, mající světovou hodnotu z hlediska estetického či vědeckého; geologické a fyziografické útvary a přesně vymezené oblasti, které tvoří místo přirozeného výskytu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin výjimečné hodnoty a přírodní lokality či přesně vymezené přírodní oblasti světové hodnoty z hlediska vědy, péče o zachování přírody nebo přírodní krásy. Nejnovější kategorií je dědictví smíšené, které obsahuje přírodovědně i kulturně významné lokality. Výbor pro světové dědictví v rámci seznamu vede rovněž užší **Seznam světového dědictví v nebezpečí**, obsahující výčet dědictví, k jehož zachování je třeba větších operací a pro něž si státy vyžádaly mezinárodní pomoc dle podmínek úmluvy. Podmínky a důvody zahrnutí vlastnictví do tohoto seznamu jsou stanoveny v čl. 11 úmluvy, např. nebezpečí ohrožení urbanistickým rozvojem, ozbrojeného konfliktu, přírodních pohrom apod. Jedná se zejména o vlastnictví, které je vážně ohroženo poškozením nebo již k jeho poškození došlo a je nutné vynaložit zvláštní záchranná opatření k dalšímu zachování. V případě akutní potřeby má Výbor oprávnění zavést do Seznamu světového dědictví v nebezpečí novou památku a tento záznam ihned publikovat.⁷⁷

Státy se svým podpisem zavazují dodržovat podmínky úmluvy kladoucí důraz na zachování světového dědictví a plnit povinnosti stanovené v čl. 5 úmluvy, zejména zajištění opatření na ochranu, zachování a prezentování kulturního a přírodního dědictví, ať už z hlediska opatření politických a plánovacích, administrativních a

⁷⁷ Srovnej text Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

finančních, vědeckotechnických studií a výzkumu nebo prezentace kulturního a přírodního dědictví v podobě rozvíjení středisek za účelem školení odborné a laické veřejnosti. Další povinností smluvních států je v pravidelných zprávách informovat Generální konferenci UNESCO o učiněných krocích vedoucích k provedení úmluvy. V rámci úmluvy UNESCO rovněž probíhá program Člověk a biosféra, který si klade za cíl vytvořit síť biosférických rezervací, představujících příkladný způsob harmonické sounáležitosti lidské civilizace s přírodou, za zachování funkčnosti místního ekosystému. Biosférickými rezervacemi u nás jsou například Krkonoše, Šumava nebo Křivoklátsko. Pod činnost UNESCO rovněž spadá program celosvětové sítě geoparků⁷⁸, jenž byl inspirován rovněž ze strany UNESCO podporovaným programem Síť evropských geoparků.⁷⁹

Organizační struktura úmluvy

Orgány úmluvy jsou **Generální konference UNESCO**, sestávající ze zástupců smluvních států a scházející se pravidelně jednou za dva roky. Zasedání Generální konference se účastní mimo členských států rovněž pozorovatelé států, které nejsou součástí úmluvy, dále příslušníci vládních i nevládních organizací. Generální konference na zasedání rozhoduje o dalším směřování úmluvy, o jejích hlavních cílech, programu a jeho rozpočtu na další časové období. Během zasedání je voleno 58 členů **Výkonné rady** zajišťující veškerou agendu související s realizací úmluvy dle rozhodnutí konference. Při volbě je kladen důraz na proporcionalní rozdělení mandátů tak, aby odpovídalo geografickému a kulturnímu rozložení smluvních stran. Jednou za čtyři roky konference jmenuje **generálního ředitele UNESCO**⁸⁰, jehož náplní činnosti je připravovat dokumentaci a program zasedání Výboru pro světové dědictví a zajišťovat plnění jeho rozhodnutí, to vše za pomoci Mezinárodního střediska pro výzkum zachování a obnovy kulturního vlastnictví, Mezinárodní rady pro památkovou péči a Mezinárodního svazu ochrany přírody. Generální ředitel rovněž jmenuje členy **Sekretariátu úmluvy**.⁸¹ **Výbor pro světové dědictví** je složený ze zástupců 21

⁷⁸ Za geopark se považuje území poskytující obraz o vývoji Země a poukazující na vliv přírodního bohatství na rozvoj společnosti z hlediska kultury i hospodářství

⁷⁹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 119-120 a 128-130

⁸⁰ Od roku 2009, již druhé volební období, zastává funkci generálního ředitele Irina Bokova, první žena a současně první osoba v této funkci z oblasti východní Evropy

⁸¹ Srovnej Unesco.org [online]. [cit. 2015-05-15]. Director-General. Dostupné z WWW:

smluvních států, zvolených všemi smluvními stranami, při spravedlivém zastoupení světových oblastí a kultur. Výbor se schází jednou do roka a na základě předložených soupisů kulturního a přírodního dědictví jednotlivých států, které splňují podmínky pro zahrnutí do seznamu, vede Seznam světového dědictví, má za úkol jej aktualizovat a publikovat nejméně jednou za dva roky.⁸² Stejným způsobem Výbor spravuje Seznam světového dědictví v nebezpečí a v obou případech se souhlasem daného státu podporuje a organizuje výzkum za účelem jejich sestavení a další aktualizace. Výbor rovněž rozhoduje o žádostech o mezinárodní pomoc dle čl. 13 úmluvy a stanovuje si pořadí priorit svých operací.⁸³

K zajištění podpory financování ochrany kulturních a přírodních památek výjimečného významu byl zřízen dle čl. 15 úmluvy **Fond na ochranu světového kulturního a přírodního dědictví výjimečné světové hodnoty**, tvořený mimo jiné příspěvky smluvních stran a nahrazující případnou absenci zdrojů u státu, v jehož vlastnictví se památka nachází, ať už se jedná o prostředky z hlediska ekonomického, vědeckého či technického. O přerozdělování finančních prostředků za účelem péče o jednotlivé památky rozhoduje Výbor pro světové dědictví, jehož poradním orgánem je v tomto mimo jiné také Světový svaz ochrany přírody, tak, aby byly předmětné památky jako součást světového dědictví lidstva v co nejvyšší možné míře zachovány.⁸⁴

Prosazování úmluvy v České republice

Československá federativní republika byla Úmluvou o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví vázána od roku 1991, k jejímu přistoupení k úmluvě došlo v roce 1990. Po rozdělení republik se v roce 1993 zavázala dodržovat úmluvu i Česká republika. Orgány odpovědné Výboru představují Ministerstvo kultury spolu s Ministerstvem životního prostředí a Ministerstvem zahraničních věcí. Prosazování úmluvy je zajištěno především zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a zákonem České národní rady č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, přičemž orgánem zajišťujícím plnění povinností vyplývajících z úmluvy je Česká komise pro UNESCO,

<<http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-we-are/director-general/the-organization/the-directors-general>>

⁸² Whc.unesco.org [online]. [cit. 2017-01-24]. The World Heritage Committee. Dostupné z WWW: <<http://whc.unesco.org/en/committee/>>

⁸³ Viz čl. 8 – 13 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

⁸⁴ Viz čl. 15 – 16 Úmluvy o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví

kteřá má za úkol především koordinaci českých institucí s hlavními orgány úmluvy a prezentaci úmluvy a jejích cílů v České republice. Památky, které mají být Českou republikou navrženy Výboru k zápisu na Seznam světového dědictví, jsou zapisovány do tzv. **Indikativního seznamu**. Národní indikativní seznamy všech států jsou zveřejněny na webových stránkách úmluvy a slouží nejen jako předběžný nominační plán kulturních a přírodních památek pro daný stát a orgány úmluvy, ale mají rovněž informační hodnotu pro ostatní smluvní strany. Indikativní seznam by měl být státy aktualizován a přehodnocen alespoň jednou za deset let, přičemž Výbor neakceptuje návrh na zápis památky na Seznam světového dědictví, jestliže nebyla alespoň jeden rok předtím již umístěna v národním Indikativním seznamu příslušného státu.⁸⁵

2.3.5. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů⁸⁶

Globální mezinárodní úmluva, často označována jako **Bonnská úmluva** a sjednaná dne 23. 6. 1979 pod patronátem Programu pro životní prostředí OSN v německém Bonnu, jejímž cílem je ochrana zejména stěhovavých druhů volně žijících živočichů, vstoupila v platnost dne 1. 11. 1983. Zaměření úmluvy odpovídají migrující suchozemské, sladkovodní i mořské druhy, především ptáci a netopýři, mořští živočichové a další. Čl. 1 v rámci vysvětlení pojmů úmluvy vymezuje stěhovavý druh jako „*celou populaci nebo kteroukoli geograficky oddělenou část populace jakéhokoliv druhu nebo nižšího taxonu volně žijících živočichů, pro něž platí, že významná část jejich příslušníků cyklicky a předvídatelně překračuje jednu nebo více hranic jurisdikce státu*“⁸⁷. Účelem úmluvy je chránit předmětné živočichy v celém areálu jejich rozšíření, přičemž areálem se rozumí „*všechny suchozemské či vodní plochy, které stěhovavý druh obývá, v nichž se dočasně zdržuje, která překračuje či přelétá v kterékoli době na své normální migrační cestě*“⁸⁸ Čl. 2 úmluvy s nadpisem Základní zásady stanovuje obecný závazek států podniknout buď samy, nebo ve vzájemné spolupráci s jinými státy vhodné a nezbytné kroky k ochraně ohrožených druhů a bránit tomu, aby se některé stěhovavé druhy ohroženými staly. Zároveň čl. 2 stanovuje tři hlavní okruhy nástrojů, jak úmluvu prosazovat, tj. 1) podpora a propagace výzkumu stěhovavých druhů, 2) zajištění

⁸⁵ Whc.unesco.org [online]. [cit. 2017-01-24]. Tentative Lists. Dostupné z WWW: <http://whc.unesco.org/en/tentativelists/>

⁸⁶ Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals

⁸⁷ Viz čl. 1 Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

⁸⁸ Tamtéž

bezprostřední ochrany stěhovavých druhů dle Přílohy I. a 3) usilování o uzavírání dalších dohod o ochraně a hospodaření se stěhovavými druhy stanovenými v Příloze II.

Dvě přílohy úmluvy představují dva druhy ochrany migrujících druhů. Příloha I zahrnuje seznam druhů, které jsou ohroženy, resp. existují nejlepší dosažitelné vědecké důkazy naznačující, že se jedná o ohrožené druhy. Areálové státy jsou u těchto druhů ve smyslu čl. 3. odst. 4 úmluvy povinny usilovat o zachování a obnovení jejich stanovišť, minimalizovat nepříznivé činnosti nebo překážky vedoucí k jejich ohrožení nebo zabraňující v tažných cestách a regulovat všechny vlivy způsobující ohrožení nebo u nichž panuje obava, že by ohrožení mohly způsobit. Pod toto spadá i regulace nepůvodních druhů na daném území. Dále je v rámci areálových států⁸⁹ dle čl. 3. odst. 5 zakázán lov⁹⁰ zvířat náležících k těmto druhům. V taxativních případech lze stanovovat výjimky, a to u lovu k vědeckým účelům, lovu za účelem podpory rozmnožení druhu, tradičního lovu k uhájení vlastního živobytí nebo nastanou-li mimořádné okolnosti, ovšem pouze pod podmínkou, že jsou výjimky přesně časově a místně vymezeny a nepřinášejí druhu nevýhody. Vždy o takových výjimkách musí být neprodleně stranami informován Sekretariát úmluvy. Dle čl. 3. odst. 6 může Konference smluvních stran vydávat stranám doporučení k přijetí dalších opatření.

V příloze II jsou jmenováni stěhovaví živočichové, u nichž je k udržení příznivosti záchovného statusu vyžadována, nebo k ní může podstatně přispět spolupráce v rámci mezinárodních dohod upravujících ochranu a hospodaření s těmito druhy, přičemž záchovným statutem se myslí: „*souhrn vlivů, které působí na stěhovavé druhy a mohou se projevit na jejich dlouhodobém rozšíření a početnosti*“⁹¹. Areálové státy by dle textu úmluvy měly uzavírat dohody, obzvláště u druhů s nepříznivým záchovným statutem, zajišťující větší ochranu druhů, a tyto dohody vždy předložit Sekretariátu úmluvy. Dohody by měly obsáhnout celé území výskytu daného druhu a umožnit, je-li potřeba, případný přístup k dohodě i státům, které nejsou součástí Bonnské úmluvy. Náležitosti takových dohod vyjmenovává úmluva v čl. 5. nadepsaném Směrnice k uzavírání „dohod“. Přílohy I a II se mohou co do výčtu druhů krýt, přičemž co do druhů, které

⁸⁹ Za areálový stát je dle čl. I úmluvy považován: „*stát vykonávající jurisdikci nad kteroukoli částí areálu stěhovavého druhu, nebo stát, pod jehož vlajkou plující lodi se zabývají lovem tohoto stěhovavého druhu mimo hranice státní jurisdikce*“

⁹⁰ Lovem se dle čl. I úmluvy označuje: „*sběr, lovení, rybolov, chytání, vyrušování, záměrné zabíjení nebo pokusy o takovouto činnost*“.

⁹¹ Čl. I odst. 1 písm. b) Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů, stanovení podmínky „příznivosti“ záchovného statusu je uvedeno v čl. I odst. 1 písm. c) úmluvy.

nejsou zařazené ani v jedné z nich, ale pravidelně překračují hranice jurisdikce alespoň jednoho státu, jsou státy rovněž ke smluvní úpravě jejich ochrany vedeny.

Organizační struktura úmluvy

Orgány úmluvy jsou **Konference stran** jako rozhodovací orgán, jejíž zasedání dle čl. 7. odst. 2 svolává Sekretariát úmluvy pravidelně nejpozději v intervalu tří let⁹². Konference na zasedáních zhodnocuje zachovný status druhů a vlivy dohod států, přijímá podněty smluvních stran a dalších orgánů úmluvy, navrhuje doporučení stranám za účelem zefektivnění úmluvy a rozhoduje o rozpočtu na další časové období. Zasedání se mohou účastnit kromě smluvních stran rovněž pozorovatelé OSN a jejich agentury, Mezinárodní komise pro atomovou energii, jakož i ustanovené sbory jednotlivých dohod i zástupci nesmluvních států. Poradní orgán Konference ve vědeckých záležitostech představuje **Vědecká rada** ustavená dle čl. 8. úmluvy, která mimo jiné vydává např. doporučení k zahájení a zhodnocení výzkumů stěhovavých druhů, k zahrnutí konkrétních druhů do příloh I a II úmluvy, a činí další opatření vědeckého rázu. K administrativnímu zajištění úmluvy je zřízen **Sekretariát**, který organizuje zasedání obou výše zmíněných orgánů a komunikaci mezi smluvními stranami a orgány úmluvy a smluvními stranami navzájem, dále publikuje a aktualizuje seznamy areálových států a seznamy živočichů dle příloh I a II, připravuje zprávy pro Konferenci stran a vykonává další funkce.⁹³

Prosazování úmluvy v České republice

Česká republika se k naplňování cílů úmluvy zavázala ke dni 1. 5. 1994 a promítla ji do české právní úpravy v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Odpovědným orgánem za naplňování cílů úmluvy v naší jurisdikci je Ministerstvo životního prostředí, přičemž dalšími spolupracujícími organizacemi jsou např. Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Česká společnost ornitologická, Česká společnost pro ochranu netopýrů apod. České republiky se týká zejména ochrana stěhovavých druhů

⁹² Poslední, 11. zasedání Konference se konalo v roce 2014 v ekvádorském Quitu.

⁹³ Viz text Úmluvy o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů

ptáků a netopýrů, přičemž je smluvní stranou těchto z celkového počtu 7 sjednaných mnohostranných regionálních dohod a 19 memorand porozumění⁹⁴

- Dohoda o ochraně populací evropských netopýrů
- Dohoda o ochraně africko-euroasijských stěhovavých vodních ptáků
- Memorandum o porozumění při ochraně a managementu středoevropské populace dropa velkého
- Memorandum o porozumění při ochraně stěhovavých druhů dravců a sov Eurasie.⁹⁵

2.3.6. Úmluva o biologické rozmanitosti⁹⁶

Globální zastřešující úmluva v oblasti ochrany životního prostředí a biodiverzity byla podepsána během přelomové Konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiru mezi 5. a 14. 6. 1992 a účinnou se stala o rok později, dne 29. 12. 1993. Jejím vzniku předcházely dlouhé přípravy, především práce ad hoc Pracovní skupiny expertů na biologickou rozmanitost (od roku 1991 označována jako Mezivládní vyjednávací výbor pro úmluvu o biologické rozmanitosti), jež na podobě úmluvy, která měla chránit biologickou rozmanitost z celosvětového hlediska, pracovala od svého ustanovení v roce 1987 Programem OSN pro životní prostředí.⁹⁷ V současné době čítá úmluva 196 smluvních stran⁹⁸. Významnou zemí, která úmluvu podepsala, ale nestala se členským státem, jsou USA. Důvodem je pravděpodobně nemožnost činit k úmluvě jakékoliv výhrady ve smyslu čl. 37. K podpisu úmluvy Českou republikou došlo dne 2. 6. 1993 a v roce 1994 pro nás vstoupila v platnost, přičemž je vyhlášena pod zákonem č. 134/1999 Sb. Cíle úmluvy charakterizuje její čl. 1 jako: „ochranu biodiverzity, trvale udržitelné využívání jejích složek a spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů“⁹⁹, přičemž důraz je kladen rovněž na využití technologické postupy a zdroje, včetně odpovídajících způsobů jejich

⁹⁴ Viz cms.org [online]. [cit. 2015-05-20]. Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals Instruments. Dostupné z WWW: <<http://www.cms.int/en/cms-instruments>>

⁹⁵ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 137-139

⁹⁶ Convention on the Biological Diversity

⁹⁷ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 159

⁹⁸ Cbd.int [online]. [cit. 2015-06-06]. List of Parties. Dostupné z WWW: <<https://www.cbd.int/information/parties.shtml>>

⁹⁹ Srovnej čl. 1 Úmluvy o ochraně biodiverzity publikované pod č. 134/1999 Sb.

financování. Úmluva o biologické rozmanitosti tedy stanovuje tři klíčové aspekty ochrany, biodiverzitu druhovou, genovou a biodiverzitu ekosystémů, které je nutno sledovat a chránit ve vzájemných souvislostech:

- ochrana biodiverzity, která je definována v čl. 2 úmluvy jako „*variabilita všech žijících organismů včetně, mezi jiným, suchozemských, mořských a jiných vodních ekosystémů a ekologických komplexů, jejichž jsou součástí; zahrnuje diverzitu v rámci druhů, mezi druhy i diverzitu ekosystémů*“¹⁰⁰
- udržitelné využívání složek biodiverzity, čímž se dle čl. 2 úmluvy rozumí jejich využívání „*takovým způsobem a v takovém rozsahu, který nevede k dlouhodobému poklesu biodiverzity, čímž se udržuje její schopnost uspokojovat potřeby a naděje současných i budoucích generací*“¹⁰¹
- spravedlivé a rovnoměrné rozdělení přínosů, které vyplývají z využívání genetických zdrojů, zahrnující i odpovídající přístup ke genetickým zdrojům a šíření příslušných technologií za účelem ochrany, při respektování práv na tyto zdroje a technologie, a odpovídající financování

Charakteristickým znakem úmluvy je spojení druhové a územní ochrany. Její základní myšlenku vyjadřuje čl. 8, který prezentuje princip přednosti ochrany druhů *in situ*, tedy dle čl. 2 úmluvy: „*ochrany ekosystémů a přírodních stanovišť, včetně udržování a obnovy životaschopných populací druhů v jejich přirozeném prostředí*“¹⁰², neboť druhy organismů by měly především udržitelně přetrvat v místech, kde je jejich přirozený výskyt. Čl. 8 za tímto účelem vyjmenovává opatření smluvních stran, pomocí kterých ochranu *in situ* provádět. Důraz je kladen zejména na ochranu ekosystémů a populací v jejich přirozeném prostředí a obnovu ekosystémů poškozených, vytváření systémů chráněných území významných z hlediska ochrany biologické rozmanitosti, ochranu biologických zdrojů za účelem jejich trvale udržitelného využívání, regulaci zavádění živých modifikovaných organismů a rozvoje citlivého k životnímu prostředí, kontrolu a ochranu přírodních stanovišť a ekosystémů před invazními druhy apod. Zajímavým bodem je povinnost smluvních stran respektovat a chránit tradiční postupy a inovace domorodých společenství, podporující ochranu a trvale udržitelné užívání

¹⁰⁰ Viz čl. 2 Úmluvy o ochraně biodiverzity

¹⁰¹ Tamtéž

¹⁰² Tamtéž

biologické rozmanitosti, a také podpora šíření těchto prospěšných metod, včetně zajištění spravedlivého rozdělení zisku z nich. Druhotná ochrana *ex situ*, tedy „ochrana složek biodiverzity mimo jejich přirozená stanoviště“¹⁰³, má být využívána pouze subsidiárně v případech, kdy variantu *in situ* nelze realizovat. Čl. 9 úmluvy přímo stanovuje, že by tato ochrana měla sloužit především za účelem podpory a doplnění ochrany *in situ*. Čl. 9 demonstrativně stanovuje způsoby ochrany *ex situ*, která má být prováděna zejména v zemích původu druhů, a to ústavy a zařízeními sloužícími k výzkumu a ochraně organismů, reintrodukcí druhů na jejich přirozená místa výskytu, regulací a získáváním biologických zdrojů z volné přírody a dalšími opatřeními a spoluprací smluvních stran zejména při zajišťování finančních zdrojů za účelem shora uvedeného, jakož i za účelem zajištění ochrany *ex situ* v rozvojových zemích.¹⁰⁴ Zpravidla je tato ochrana prováděna v rámci činnosti záchranných stanic, zoologických a botanických zahrad, genových bank apod.¹⁰⁵ Úmluva klade důraz na spolupráci smluvních států a dalších subjektů, neboť dle preambule úmluvy je udržení biologické rozmanitosti druhů společným zájmem lidstva.

Úmluva o biologické rozmanitosti má podobu rámcové úmluvy, přičemž závazky stran za účelem naplňování úmluvy jsou zde stanoveny spíše obecněji v rámci strategií, plánů a programů, které mají vést ke v úmluvě stanovenému cíli. Nejsou rovněž přiloženy žádné seznamy chráněných druhů rostlin a živočichů, a tedy je iniciativa a volba způsobu ochrany ve značné míře ponechána na další spolupráci smluvních stran.¹⁰⁶ Výčet závazků smluvních států lze najít zejména v čl. 6 až 21 úmluvy, které zmiňují například začlenění ochrany a trvale udržitelného rozvoje do jednotlivých koncepcí, určení složek biodiverzity důležitých pro její ochranu a jejich pravidelné sledování, jakož i sledování procesů s možným nepříznivým dopadem na biodiverzitu. Dále zavádění motivačních programů, hodnocení vlivů na životní prostředí u chystaných projektů¹⁰⁷, zajištění přístupu ke genetickým zdrojům a jejich využití v rámci vědeckého výzkumu i další legislativní, politická a administrativní opatření, včetně spravedlivého a rovnoprávného rozdělení zisku. Úmluva opakovaně klade důraz

¹⁰³ Tamtéž

¹⁰⁴ Viz text Úmluvy o biologické rozmanitosti

¹⁰⁵ Srovnej DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 333

¹⁰⁶ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006., str. 160-164

¹⁰⁷ Procesy posuzování vlivů na životní prostředí EIA a SEA

na spolupráci smluvních států, a to jak v rámci výměny informací¹⁰⁸ o výzkumu, technologiích, tradičních vědomostech a vzdělávání, tak v oblasti technického rozvoje a společných technických programů, včetně podpory rozvojových zemí posilováním schopností jejich obyvatel a institucionálním zajištěním.¹⁰⁹

Na základě rámcového charakteru úmluvy, předjímacího přijímání dalších prováděcích předpisů, byl přijat dne 29. 1. 2000 v Montrealu **Cartagenský protokol o biologické bezpečnosti**, vstoupivší v platnost 11. 9. 2003. Česká republika Cartagenský protokol podepsala dne 24. 5. 2000 a ratifikovala o rok později. Publikován je ve sbírce mezinárodních smluv pod č. 89/2005 Sb. m.s. Jeho cílem je v rámci principu předběžné opatrnosti v souladu s čl. 1 protokolu zajistit bezpečný přenos a využívání živých modifikovaných organismů vzniklých použitím moderních biotechnologií, které by mohly nepříznivě působit na udržitelnost biologické rozmanitosti a místní ekosystémy. Protokol se zaměřuje především na organismy, které jsou příhraničně převážené, s přihlédnutím k ochraně lidského zdraví, a obsahuje v čl. 7 až 15 výčet zásad, dle kterých jsou smluvní státy zavázány postupovat při manipulaci s modifikovanými organismy. Mezi hlavní body patří ve smyslu čl. 7 zejména vyžádat si od státu dovozu předchozí souhlas před uskutečněním prvního přeshraničního převozu živých modifikovaných organismů, převážených za účelem záměrného zavedení do životního prostředí. Za tímto účelem je potřeba oznámení potřebných informací ze strany vývozce a potvrzením ze strany dovozního státu dle čl. 8 a 9 protokolu. Živé modifikované organismy určené k přímému užití jako potravina nebo krmivo podléhají ve smyslu čl. 7 bod 2 protokolu procesu dle čl. 11. V souladu s čl. 15 si dovážející strana může na náklady vývozce vyžádat zhodnocení rizik a nepříznivých účinků živých modifikovaných organismů na místní biodiverzitu a lidské zdraví. Za účelem zefektivnění výměny informací a pomoci rozvojovým smluvním stranám se specifickými požadavky čl. 20 zakládá **Informační systém pro biologickou bezpečnost**, který zprostředkovává informace zadané smluvními stranami dle podmínek v protokolu stanovených, jakož i přístup k dalším systémům mezinárodní výměny informací o biologické bezpečnosti.¹¹⁰

¹⁰⁸ Tzv. *Clearing-house mechanism*

¹⁰⁹ Viz čl. 6- čl. 21 Úmluvy o biologické rozmanitosti

¹¹⁰ Srovnej čl. 7 – čl. 15 Cartagenského protokolu o biologické bezpečnosti

Dalším sekundárním právním pramenem v rámci Úmluvy o ochraně biologické rozmanitosti je **Nagojský protokol o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném rozdělení přínosů plynoucích z jejich využívání**, přijatý na 10. zasedání Konference smluvních stran dne 29. 10. 2010 v Nagoji. Protokol vstoupil v platnost 12. 10. 2014 po získání potřebného počtu ratifikací 50 smluvních stran úmluvy.¹¹¹ Protokol ve své preambuli odkazuje na čl. 15 Úmluvy o ochraně biologické rozmanitosti upravující otázky přístupu ke genetickým zdrojům smluvních stran, úprava se týká zejména zdrojů pro farmaceutické účely, zemědělské, kosmetické a další. Cílem protokolu je ve smyslu čl. 1 zajistit sdílením přínosů z využívání genetických zdrojů a příslušných technologií systém výhod pro ty smluvní strany, které na základě uzavřených dohod poskytují dalším smluvním stranám genetické zdroje za účelem jejich udržitelného využití a ochrany biodiverzity. V souladu s čl. 5 protokol klade důraz na spravedlivé a rovnocenné sdílení výnosů z využití tradičních postupů a znalostí domorodých komunit právě s těmito komunitami, s přihlédnutím k místním předpisům. Dotčené státy se rovněž dle čl. 11 protokolu zavazují spolupracovat v případě *in situ* výskytu genetických zdrojů na území více než jen jedné strany, s důrazem na zapojení domorodých společenství.¹¹² Dle čl. 14 protokolu je zřízen obdobně jako u Cartagenského protokolu **Informační systém pro přístup a rozdělení přínosů**, představující platformu pro sdílení informací, které poskytly jednotlivé smluvní strany. Informační systém představuje klíčový nástroj pro zajištění právní jistoty a transparentnosti při přerozdělování sdíleného výtěžku z genetických zdrojů.¹¹³

V souvislosti s Konferencí v Nagoji vznikl rovněž strategický dokument **Strategický plán na ochranu biodiverzity do roku 2020**, který obsahuje dvacet plánovaných **Cílů z Aiči**, jichž mají smluvní strany dosáhnout. Jedná se ovšem o nemalé závazky a již nyní lze konstatovat, že jejich přijetím a plánem naplnit je v daném časovém horizontu došlo k přecenění možností států a většině se zřejmě nepodaří jich do stanoveného termínu dosáhnout. Jedním z cílů je obnova alespoň 15% z poškozených ekosystémů států a podpora vědecké činnosti, která k dosažení

¹¹¹ Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti [online]. [cit. 2015-06-15]. Nagojský protokol získal potřebný počet ratifikací. Dostupné z WWW: <<http://chm.nature.cz/nagojsky-protokol-obdrzel-potrebnypocet-ratifikaci-pro-vstoupeni-v-platnost/>>

¹¹² Viz text Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném rozdělení přínosů plynoucích z jejich využívání

¹¹³ Cbd.int [online]. [cit. 2015-06-07]. The Nagoya Protocol on Access and Benefit-sharing. Dostupné z WWW: <<https://www.cbd.int/abs/>>

uvedeného bude směřovat. Z výzkumů zatím vyplývá, že na Zemi jsou momentálně ekosystémy poškozeny asi ze dvou třetin, a jako nejúčinnější prostředek řešení se ukazuje především zajištění prvotního impulzu k opětovnému spuštění přirozených přírodních procesů krajiny a jejich další podpora.¹¹⁴

Organizační struktura úmluvy

Řídícím orgánem úmluvy je **Konference smluvních stran** ustavená dle čl. 23 úmluvy a scházející se na řádných zasedáních periodicky po dvou letech¹¹⁵. Konference dohlíží na naplňování cílů úmluvy a dále je rozvíjí a konkretizuje formou politických rozhodnutí v rámci svých zasedání. Je rozhodujícím orgánem ve věci poskytování finančních zdrojů smluvním stranám i pro přípravu rozpočtu úmluvy do nadcházejícího zasedání.¹¹⁶ Administrativním orgánem úmluvy je dle čl. 24 úmluvy **Sekretariát** poskytující administrativní zázemí a zajišťující a pořádající zasedání Konference stran, případně dalších orgánů úmluvy. Sekretariát dále koordinuje spolupráci mezi jednotlivými smluvními stranami, jakož i mezi orgány úmluvy a dalšími mezinárodními subjekty a o své činnosti předkládá zprávy Konferenci stran. V souladu s čl. 25 úmluvy je hlavním pomocným orgánem **Pomocný poradní orgán pro vědu, techniku a technologii**, který na základě odborného vyhodnocení přijímá a Konferenci a případně dalším pomocným orgánům poskytuje včasné doporučení ohledně stavu biodiverzity, trvale udržitelného využívání zdrojů, vyhodnocování účinků přijatých opatření v rámci úmluvy atd. Dále je povinen rovněž odpovídat na vědecké, technické a technologické dotazy položené Konferencí a dalšími orgány úmluvy a Konferenci předkládá zprávy o své činnosti. Konference může v rámci úmluvy zřizovat další pomocné orgány.¹¹⁷

Prosazování úmluvy v České republice

Odpovědným orgánem úmluvy v České republice je Ministerstvo životního prostředí, které dohlíží na plnění závazků vyplývajících z úmluvy i pro další orgány

¹¹⁴ PLESNÍK, Jan. *Jihokorejský Pchjongčchang: biologická rozmanitost místo olympiských kruhů* In *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody : journal of the state nature conservancy*. Praha: Environs, 1992-. ISSN 1210-258x, číslo 1/2015. Dostupné také z WWW:

< <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/mezinarodni-ochrana-prirody/jihokorejsky-pchjongcchang>>

¹¹⁵ Zatím poslední, 13. zasedání Konference smluvních stran se konalo v prosinci roku 2016 v mexickém Cancunu.

¹¹⁶ Cbd.int [online]. [cit. 2015-06-07]. Conference of the Parties (COP). Dostupné z WWW: < <https://www.cbd.int/cop/>>

¹¹⁷ Viz text Úmluvy o biologické rozmanitosti

České republiky, ve spolupráci s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR a Českým výborem pro Úmluvu o biodiverzitě. Úmluva je na národní úrovni naplňována především zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, a zákonem č. 78/2004 Sb., o nakládání s geneticky modifikovanými organismy a produkty. V současné době je za účelem implementace Nagojského protokolu projednáván návrh Zákona o podmínkách využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu. V rámci povinnosti vyplývající pro Českou republiku z čl. 6 úmluvy vytvářet národní program pro ochranu a trvale udržitelné využívání biodiverzity byla vládním usnesením přijata **Strategie ochrany biologické rozmanitosti v České republice na období 2016-2025**, která představuje hlavní koncepční materiál k úmluvě určující priority pro toto časové období na našem území. Strategie obsahuje 20 hlavních cílů rozdělených do 4 priorit: Společnost uznávající hodnotu přírodních zdrojů, Dlouhodobě prosperující biodiverzita a ochrana přírodních procesů, Šetrné využívání přírodních zdrojů a Strategické plánování a politika.¹¹⁸

2.3.7. Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť¹¹⁹

Významná regionální mezinárodní úmluva především v evropském regionálním kontextu byla sjednána pod patronátem Rady Evropy dne 19. 9. 1979 v Bernu, vstoupila v platnost o 3 roky později dne 1. 6. 1982 a jejím cílem je ochrana a zajištění udržitelného stavu výskytu planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, včetně jejich stanovišť, a podpora spolupráce smluvních států při jejich ochraně, zejména v pohraničních oblastech. Padesáti smluvními stranami **Bernské úmluvy** jsou především členské státy Rady Evropy a dále Evropská unie a africké státy Maroko, Senegal, Tunisko a Burkina Faso. V čl. 1 je zakotveno zaměření úmluvy především na stěhovavé druhy živočichů, k jejichž ochraně je zapotřebí kooperace více států, a jejich přírodní stanoviště, která jsou k jejich zachování nezbytná. V úmluvě je zvláště kladen důraz na ohrožené a zranitelné druhy, stejně jako druhy endemické. Zvláštní pozornosti se v úmluvě dostává ochraně území umístěných na migračních tazích druhů, např. hnízdišť, zimovišť nebo míst využívaných k získání potravy či rozmnožování. Smluvní strany se zavazují ve smyslu čl. 4. a 5. úmluvy přijmout opatření k zachování všech

¹¹⁸ Viz Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016-2025

¹¹⁹ Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats

druhů a jejich přírodních stanovišť, a to ve smyslu zohlednění a zařazení do své státní politiky a plánování a podpory vzdělávání a šíření osvěty o nezbytnosti ochrany druhů.¹²⁰

Dalšími z hlavních požadavků na smluvní strany jsou přizpůsobení právní úpravy státu podmínkám v úmluvě zakotveným a podpora mezinárodní spolupráce v rámci zvýšení efektivity ochrany přírody v evropském měřítku, včetně příhraničních oblastí. Součástí úmluvy jsou přílohy I, II obsahující seznamy druhů rostlin a živočichů, které je dle úmluvy potřeba přísně chránit, dále příloha III pojednávající o druzích, na jejichž lov a využívání je třeba v duchu udržitelnosti dohlížet, a příloha IV popisující nedovolené způsoby lovu druhů.

Bernská úmluva dala na základě doporučení Stálého výboru vzniku evropské sítě ekologicky významných zvláštních chráněných území prioritního zájmu, zvané **Soustava Smaragd**, soustava vznikla Rezolucí Stálého výboru z roku 1996 a území, která se stanou její součástí, se považují za lokality zvláštního zájmu ochrany přírody¹²¹. Vyhlášení navrhovaných lokalit na území Evropské unie v rámci soustavy Smaragd je realizováno prostřednictvím soustavy Natura 2000 dle Směrnic EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin¹²² a o ochraně volně žijících ptáků¹²³. Aby lokality byly do Soustavy Smaragd zařazeny a vyhlášeny jako oblasti zvláštního zájmu ochrany přírody, je třeba prokázat, že splňují alespoň jednu ze stanovených podmínek, např. důležitého území pro stěhovavý druh, podstatného přispění k přežití druhů uvedených v přílohách č. I a II úmluvy, velké druhové rozmanitosti v dané oblasti, reprezentace konkrétního typu ohrožených stanovišť apod.¹²⁴

Organizační struktura úmluvy

Výkonný orgán úmluvy představuje **Stálý výbor**, jež má být dle textu úmluvy svoláván nejméně jednou za dva roky generálním tajemníkem Rady Evropy. V praxi se

¹²⁰Viz Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť

¹²¹ Pro tato území se používá označení ASCI, jež představuje zkratku anglického Areas of Special Conservation Interest

¹²² Směrnice č. 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

¹²³ Směrnice č. 147/2009/ES o ochraně volně žijících ptáků

¹²⁴ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 121

schází každoročně v rámci zasedání Rady Evropy ve Štrasburku. Výbor je tvořen ve smyslu čl. 13 delegáty všech smluvních stran a případně pozorovateli dalších států nebo dalších mezinárodních, vládních či nevládních orgánů nebo subjektů. Stálý výbor má za úkol přijímat opatření k prosazování úmluvy, a to formou vydávání doporučení k dosažení vyšší efektivity úmluvy smluvním státům a Výboru ministrů Rady Evropy, jakož i dalšími formami, a rovněž dohlíží na implementaci úmluvy do národních úprav smluvních stran. Mezi jednotlivými zasedáními Stálého výboru činí potřebná organizační rozhodnutí **Kancelář stálého výboru** a administrativní podporu, přípravu dokumentů na další zasedání Výboru či zpráv pro orgány úmluvy zajišťuje **Sekretariát**.¹²⁵

Prosazování úmluvy v České republice

V České republice jsou klíčovými orgány Bernské úmluvy Ministerstvo životního prostředí za spolupráce Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, která byla mimo jiné na našem území pověřena koordinací projektu Vytváření soustavy Smaragd v ČR. Pro Českou republiku je úmluva závazná od podpisu dne 1. 6. 1998. Ještě před vstupem do Evropské unie bylo ze strany českých zákonodárců využito možnosti stanovení výhrad k příloze II. a příloze IV. ve smyslu čl. 22 úmluvy, které se týkaly

- úpravy režimu ochrany některých predátorů (konkrétně vlk, medvěd hnědý, výr velký, káně lesní, káně rousná, jestřáb lesní a poštolka obecná)
- neuvedení kozy bezoárové jako nepůvodního druhu do výčtu druhů v příloze II.
- neuvedení jmenovaných zbraní do výčtu v příloze IV z důvodu povoleného využívání těchto zbraní k lovu dle zák. č. 23/1962 Sb., resp. po novele zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti.

Přestože je po vstupu do Evropské unie v roce 2004 Česká republika vázána evropskou právní úpravou, a tedy i směrnicemi „o ptácích“ a „o stanovištích“, formálně její výhrady k úmluvě přetrvávají, avšak lze je v souladu s čl. 10 Ústavy ČR již požadovat za obsoletní. Klíčovými zákony, ve kterých byla úmluva transformována do českého práva, jsou zák. č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny, zák. č.

¹²⁵ Srovnej Coe.int [online]. [cit. 2015-07-01]. Institutions of the Bern Convention. Dostupné z WWW: <http://www.coe.int/en/web/bern-convention/institutions>

395/1992 Sb., zákon o myslivosti a zák. č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, včetně souvisejících prováděcích předpisů.¹²⁶

2.3.8. Další vybrané evropské regionální úmluvy

Pod patronátem Rady Evropy došlo kromě přijetí Bernské úmluvy i k podepsání dalších vícestranných smluv dotýkajících se evropského regionu a České republiky. Níže představuji dvě vybrané úmluvy, které považuji za nejdůležitější. Tyto smlouvy se, spíše než úpravy rostlinstva a živočišstva, dotýkají více ochrany a péče o přírodu a krajinu. Neboť však jmenované dva obory práva životního prostředí spolu velmi úzce souvisejí a navzájem se doplňují, pro úplnost stručně představuji i tyto úmluvy.

První takovou vícestrannou regionální smlouvou je **Evropská úmluva o krajině** ze dne 20. 10. 2000, která pro smluvní strany nabyla platnosti 1. 3. 2004. Jak již napovídá její název, působnost úmluvy se vztahuje ve smyslu jejího čl. 3 na krajinu celého území smluvních stran včetně vodních ploch a moře, na ochranu této krajiny a její správu včetně územního plánování, přičemž za krajinu je zde považována „*část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů*“¹²⁷ Úmluva tedy nerozlišuje mezi krajinou přírodního rázu a tou, která byla vytvořena vlivem lidské činnosti. Smluvní strany jsou vázány k vzájemné spolupráci včetně výměny potřebných informací. Typickým principem obsaženým v úmluvě je dle čl. 15 princip autodesignace, který zakládá právo smluvních států vymežit si rozsah působnosti úmluvy na svém území, a to při podpisu smlouvy s možností pozdějších změn. K součinnosti států v souladu s úmluvou pak dochází především při strategickém plánování, územní environmentální ochraně, vzdělávání apod. Česká republika tuto úmluvu přijala a publikovala ve Sbírce mezinárodních smluv pod č. 13/2005 Sb. m. s.¹²⁸

Svou roli v regionální právní úpravě ochrany životního prostředí Evropy hraje rovněž **Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat**, k jejímuž podpisu došlo roku 2003 smluvními stranami karpatského regionu, a to Českou republikou, Maďarskem, Rumunskem, Slovenskem, Srbskem, Ukrajinou a Polskem. Úmluva nabyla

¹²⁶ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 150-151

¹²⁷ Srovnej definice pojmu „krajina“ v čl. 1 písm a) Evropské úmluvy o krajině

¹²⁸ Srovnej Evropská úmluva o krajině

platnosti dne 6. 1. 2016 a Česká republika ji v roce 2005 ratifikovala a vyhlásila pod č. 47/2006 Sb. m. s. Podobně jako Evropská úmluva o krajinně si smlouva klade za cíl dosáhnout ochrany a udržitelného rozvoje v karpatské oblasti, a to jak z pohledu socioekonomického a kulturního, tak z pohledu ekologického včetně obnovy biologické a krajinné rozmanitosti dle čl. 4 úmluvy. Předmětem úmluvy je široké spektrum činností států, počínaje územním plánováním ve smyslu čl. 5 úmluvy přes integrovanou péči o vody, udržitelné zemědělství, dopravu a průmysl a v neposlední řadě kulturní dědictví a tradiční znalosti dle čl. 11 úmluvy. Ve výše uvedených oblastech se smluvní státy zavazují spolupracovat, navzájem se informovat a plnit další pro ně vyplývající povinnosti.¹²⁹ Neboť povaha Karpatské úmluvy je spíše rámcová, za účelem jejího provedení jsou v jednotlivých právních oblastech přijímány prováděcí protokoly. V oblasti ochrany biodiverzity byl dne 19. 6. 2008 přijat **Protokol o ochraně a udržitelném využívání biologické a krajinné rozmanitosti k Rámcové úmluvě o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat**, vstoupivší v platnost dne 28. 4. 2010. Protokol se zaměřuje především na spolupráci smluvních států v oblasti udržitelného využívání biologické rozmanitosti a na její obnovu, na ochranu ohrožených či endemických druhů rostlin a živočichů a velkých šelem v Karpatech a bere v úvahu potřebu ochrany před invazními nepůvodními druhy a geneticky modifikovanými organismy, rizikovými z hlediska narušení místních ekosystémů. Hlavní oblasti spolupráce smluvních stran protokol vymezuje v čl. 1, přičemž zdůrazňuje začlenění ochrany biodiverzity i do ostatních sektorových politik států. V čl. 9 protokol předpokládá vytvoření ekologické sítě propojující chráněná území a lokality významné z hlediska ochrany biodiverzity. Za účelem kontroly dodržování závazků z protokolu se strany zavazují podávat pravidelně zprávy o učiněných opatřeních Konferenci smluvních stran Karpatské úmluvy, jež slouží zároveň jako zasedání smluvních stran protokolu.¹³⁰

¹²⁹ Viz Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat

¹³⁰ Srovnej text Protokolu o ochraně a udržitelném využívání biologické a krajinné rozmanitosti k Rámcové úmluvě o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat

3. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva v rámci práva Evropské unie

3.1. Prosazování ochrany rostlinstva a živočišstva v Evropské unii

Prosazování ochrany životního prostředí se stává stále podstatnější součástí politiky Evropské unie. Za účelem jejího systematictějšího uplatňování postupně politika životního prostředí zasahuje i do politik dalších jako je zemědělství, rybolov, doprava nebo energetika. Kromě primárních a sekundárních pramenů práva, vlivu rozhodnutí učiněných na zasedáních mezinárodních smluv a dalších mezinárodněprávních dokumentů jsou významným prvkem, který zastřešuje koncepci ochrany životního prostředí v rámci Evropské unie, základní principy Evropské Unie a akční programy na ochranu životního prostředí.¹³¹ V současné době je přijat již 7. akční program, který je značně ovlivněn výsledky Konference OSN o udržitelném rozvoji v brazilském Riu de Janeiro Rio+20 z roku 2012. V závěrečném dokumentu konference, která měla za úkol zhodnotit posun ve směřování k udržitelnému rozvoji po 20 letech od průlomové Konference OSN o rozvoji a životním prostředí v roce 1992, jsou stanoveny cíle, které si za prioritní převzal i 7. akční program. Jedná se zejména o oblast prosazování zelené ekonomiky jako nástroje pro udržitelný rozvoj a snižování množství populace pod hranicí chudoby. 7. akční program se zaměřuje na ochranu přírodních zdrojů a jejich udržitelné využívání za účelem zastavení úbytku biologické rozmanitosti, jež bylo jako cíl vytyčeno, ovšem nedosaženo, již v 6. akčním programu. Cíle má být nyní nově dosaženo v novém časovém období do roku 2020.

3.2. Sedmý akční program Evropské unie pro životní prostředí

Jako pramen práva typu *hard law* byl 7. všeobecný akční program Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 nazvaný **Spokojený život v mezích naší planety** přijat Rozhodnutím Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU v listopadu roku 2013. Po zhodnocení 6. akčního programu jako pozitivního pro životní prostředí, ovšem projevujícího nedostatky v řešení některých v programu stanovených neudržitelných

¹³¹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 247

aspektů ochrany životního prostředí,¹³² je v 7. akčním programu kladen zvláštní důraz na odpovědnost členských států a orgánů Unie za dosažení pozitivních výsledků. Stejně jako předcházející akční programy, 7. akční program udává základní rámec pro další směřování environmentální politiky Evropské unie, která s ohledem na přírodní meze naší planety usiluje o rozvoj způsobu hospodaření v souladu s ochranou přírodních zdrojů země a zdravým životním prostředím. Vizí programu je spokojený život v ekologických mezích naší planety v roce 2050, kdy v rámci cyklického hospodářství udržitelné globální společnosti s nízkými emisemi uhlíku jsou přírodní zdroje využívány pouze v udržitelných mezích, nedochází k jejich plýtvání a úbytek biologické rozmanitosti je zastaven a zároveň probíhá její obnova. Úvod programu deklaruje skutečnost, že během účinnosti dřívějších akčních programů došlo k vydání množství norem napomáhajících řešení nejtěžších ekologických problémů, postupně dochází ke snižování emisí a investicemi ze strany Unie je podporován rozvoj výroby a služeb šetrných k životnímu prostředí. Součástí programu je rovněž záměr začlenit problematiku ochrany životního prostředí do všech relevantních politik Unie. Jedná se zejména o oblasti zemědělství a rybolovu, neboť k výkonu těchto činností nyní slouží 78% území Unie. Proto je třeba k jejich udržitelnosti chránit kvalitu půdy, vodní zdroje a stanoviště a využívat extenzivního způsobu hospodaření a environmentálně prospěšných technik jako diverzifikace plodin, ochrana trvalých travních porostů a pastvin a pro biodiverzitu obzvlášť hodnotných zalesněných oblastí. Dále je třeba zařadit prosazování cílů programu do několika úrovní unijní správy a zapojit množství nevládních subjektů. Čl. 2 rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady jmenuje hlavní zásady 7. akčního programu, kterými jsou 1) zásada obezřetnosti, 2) odvrácení ohrožení životního prostředí u zdroje a 3) zásada „znečišťovatel platí“ a stanovuje devět prioritních cílů, kterých je žádoucí do roku 2020 dosáhnout. Tyto jsou

- 1) chránit, zachovávat a rozvíjet přírodní bohatství Unie
- 2) změnit Unii v zelené a konkurenceschopné nízkouhlíkové hospodářství účinně využívající zdroje
- 3) chránit občany Unie před environmentálními tlaky a riziky ovlivňujícími jejich zdraví a dobré životní podmínky

¹³² Zejména se jednalo o oblast změny klimatu, oblast ochrany přírody a biologické rozmanitosti, ochrany lidského zdraví a kvality života, udržitelnosti čerpání přírodních zdrojů a nakládání s odpady apod.

- 4) maximalizovat přínos právních předpisů Unie v oblasti životního prostředí na základě jejich lepšího provádění
- 5) zlepšit znalostní a faktickou základnu pro politiku Unie v oblasti životního prostředí
- 6) zajistit investice pro politiku v oblasti životního prostředí a klimatu a zabývat se environmentálními externalitami
- 7) zlepšit začlenění problematiky životního prostředí a soudržnost politik
- 8) posílit udržitelnost měst Unie
- 9) zvýšit efektivnost Unie při řešení mezinárodních problémů v oblasti životního prostředí a klimatu

7. akční program uvádí v rámci prosazování rozvoje politiky v oblasti životního prostředí tři základní tematické oblasti, na které je nutné se zaměřit a které by měly být prosazovány ve vzájemné souvislosti, tj. za prvé přírodní bohatství unie zahrnující biologickou a ekosystémovou rozmanitost a dobrý stav sladkých a mořských vod a ovzduší; za druhé zavedení nízkouhlíkového hospodářství účinně využívajícího zdroje, zejména provedením klimatického a energetického balíčku a úpravou odpadového hospodářství unie, kdy záměrem je přeměna odpadu na nový zdroj opětovným použitím, recyklací a dalšími postupy a nevyužívání nevhodných způsobů nakládání s odpady. Třetí klíčovou oblastí, kterou se 7. akční program dále zabývá, je ochrana zdraví a dobrých životních podmínek člověka snižováním znečištění ovzduší, vod a znečištění hlukem. Za účelem dlouhodobé vize netoxického životního prostředí je v rámci programu stanoven plán snížení množství chemických látek ve výrobcích a plán investic do technologických inovací.

3.2.1. **Biologická rozmanitost v 7. akčním programu**

Stav biologické rozmanitosti hodnotí 7. akční program v čl. 6 jako nepříznivý, neboť přetrvává klesající tendence množství přírodních zdrojů a většina z množství zachovaných ekosystémů je poškozena.¹³³ Příznivý stav pro zachování v rámci směrnice o stanovištích je zjištěn pouze u 17 % druhů a stanovišť, přičemž horší vliv, než se předpokládalo, má rovněž šíření invazních nepůvodních druhů. Jako příčiny poklesu

¹³³ Technická zpráva Evropské agentury pro životní prostředí 12/2010

biologické rozmanitosti jsou v akčním programu uvedeny mimo jiné značná fragmentace území Evropské unie, nepříznivě ovlivňující životaschopnost ekosystémů a stanovišť, a snižování úrodnosti půdy, ale i každoroční zvětšování plochy území užívané pro zábor za účely průmyslovými, dopravními nebo obytnými. Dosahování stanovených cílů navíc komplikuje vysoká nákladnost péče o biodiverzitu, která by měla být řešena formou podpory soukromých investic do výzkumu a nových technologií. Čl. 28 akčního programu stanovuje zamýšlený postup Evropské unie za účelem zlepšení současného stavu přírodního bohatství. Demonstrativní výčet opatření obsahuje

- zintenzivnění prováděných opatření na podporu biologické rozmanitosti
- provedení plánu na ochranu vodních zdrojů Evropy
- zvýšení zdravých populací ryb a boj se znečištěním mořských zdrojů
- zavedení strategie unie ohledně přizpůsobení změnám způsobeným klimatickou proměnou
- provedení právních norem unie v oblasti ovzduší za účelem dosažení souladu skutečného stavu s jejich cíly
- zavedení opatření vedoucích ke zmírnění eroze půdy a její obohacování o organické složky, sanace kontaminovaných oblastí a přijetí opatření v souvislosti s územním plánováním
- snižování emisí dusíku a fosforu
- vytvoření nového rámce zvyšujícího efektivitu ochrany lesů a udržitelného lesního hospodářství

Za účelem usnadnění provedení cílů programu je kromě úplného provedení stávajících norem a intenzivnější finanční podpory programu, kladen důraz rovněž na lepší informovanost veřejnosti o vývoji životního prostředí a přístupech k jeho ochraně, jež by zajistil její větší porozumění současnému stavu životního prostředí a tedy i jeho efektivnější ochranu z její strany. Podstatným bodem programu je politika udržitelného plánování a projektování na úrovni evropských měst, již si program klade za cíl aplikovat z důvodu narůstající hustoty osídlení a s ní souvisejícího znečištění.¹³⁴

¹³⁴ Srovnej text Rozhodnutí Evropského parlamentu a Rady č. 1386/2013/EU o všeobecném akčním programu Unie pro životní prostředí na období do roku 2020 „Spokojený život v mezích naší planety“

Evropskou komisí je pravidelně přijímána rovněž Evropská strategie pro biodiverzitu, přičemž v současnosti je v platnosti Strategie od roku 2011 do roku 2020. Tomuto strategickému dokumentu se více věnuji v kapitole 4.2.2. této práce.

3.3. Primární prameny práva v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva

Ochrana biologické rozmanitosti není upravena v rámci práva Evropské unie komplexně, ale spíše formou dílčích sekundárních norem upravujících takové oblasti, kde je ke skutečně efektivní ochraně druhů nutná spolupráce více států. Evropská úprava rovněž zahrnuje množství mezinárodních úmluv transponovaných do práva Evropské unie. Přestože je ochrana druhů obsažena v evropské úpravě spíše v sekundárních pramenech práva typu směrnic a přímo aplikovatelných nařízení, klíčovým pramenem práva ochrany rostlinstva a živočišstva je **Smlouva o fungování Evropské Unie**, přičemž problematice ochrany druhů se věnuje čl. 191 věnovaný životnímu prostředí. Ten stanovuje za cíle politiky unie ochranu a zachování kvality životního prostředí, ochranu zdraví lidstva, uvážlivé využívání přírodních zdrojů a podporu při prosazování environmentálních mezinárodních opatření. Jako hlavní zásady uvádí v odst. 2 vysokou úroveň ochrany, přihlídnutí k regionálním potřebám v rámci unie, princip předběžné opatrnosti a zásadu „znečišťovatel platí“.¹³⁵ Významným z hlediska obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin je čl. 36 umožňující omezení dovozu, vývozu nebo tranzitu odůvodněné ochranou zdraví a života lidí a zvířat, ochranou rostlin, ochranou národního kulturního pokladu, jenž má uměleckou, historickou nebo archeologickou hodnotu, apod.¹³⁶ Dalšími prameny jsou mnohostranné mezinárodní úmluvy, jejichž je Evropská unie smluvní stranou a které jsou přijímány formou rozhodnutí. Z úmluv jmenovaných v předchozí kapitole se jedná o Bernskou úmluvu přijatou Rozhodnutím Rady č. 82/461/EHS, Úmluvu o biodiverzitě přijatou Rozhodnutím Rady č. 93/626/EHS, Bonnskou úmluvu o ochraně stěhovavých druhů přijatou Rozhodnutím Rady č. 82/461/EHS a Úmluvu o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES, která byla přijata Rozhodnutím Rady (EU)

¹³⁵ Jeden ze základních principů práva životního prostředí představující povinnost škůdce na životním prostředí nést náklady související se způsobenou škodou a její nápravou.

¹³⁶ DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 401

2015/451. Důležitou úlohu pramenů práva především z hlediska interpretace hrají rovněž rozhodnutí Soudního dvora EU, zabývající se spory zejména ve věcech porušování dvou významných sekundárních právních pramenů Evropské unie, tj. Směrnice o ochraně volně žijících ptáků č. 147/2009/ES a Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS.

3.4. Sekundární prameny práva v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva

Mezi sekundární prameny práva upravující ochranu rostlinstva a živočišstva a oblast ochrany biodiverzity patří především směrnice a přímo aplikovatelná nařízení, dále rozhodnutí a případná doporučení a stanoviska typu *soft law*. Nejčastěji používaným pramenem jsou na úrovni Evropské unie směrnice, k jejichž implementaci do jednotlivých národních úprav dochází formou zákonů. Za nejvýznamnější z nich můžeme označit Směrnici o ochraně volně žijících ptáků č. 147/2009/ES a Směrnici o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS.¹³⁷ V současnosti však čím dál častěji dochází v environmentální oblasti k vydávání nařízení, a tedy přímé aplikovatelnosti evropského práva v členských státech, např. Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014 o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii nebo Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

3.4.1. Směrnice o ochraně volně žijících ptáků č. 147/2009/ES

Směrnice často označovaná jako „směrnice o ptácích“ nahradila starší úpravu ve Směrnici č. 79/409/EHS a zajišťuje dle čl. 1 ochranu všech druhů ptáků, vyskytujících se přirozeně a volně na území jurisdikce členských států Evropské unie. Chráněni jsou ptačí jedinci, jakož i jejich vejce, hnízda a stanoviště. Směrnice se nevztahuje na území Grónska. Členské státy jsou ve smyslu čl. 2 povinny přijmout taková opatření, aby množství všech ptáků na území unie bylo zachováno nebo se zvýšilo na udržitelnou

¹³⁷ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 256

úroveň, a zajistit tak odpovídající rozlohu a ochranu stanovišť a ptačích biotopů, tzn. zřizovat chráněná území, obnovovat poškozené biotopy a zakládat nové. Cílem směrnice je vyloučit znečištění a další poškození stanovišť, jakož i další rušivé zásahy v určených chráněných oblastech i mimo ně. Zakázáno je dle čl. 5 směrnice především zabíjení a odchyt, ničení hnízd, vyrušování a sběr vajec a chování druhů, které není dovoleno lovit, a dále prodej nebo přeprava a chov za účelem prodeje ptačích exemplářů. Ke směrnici náleží přílohy I, II a III, přičemž Příloha I obsahuje výčet druhů, které jsou ohrožené a vyžadují zvláštní pozornost dotčených států, aby přežily. Jestliže se ptačí druhy vyskytují na území více států, v rámci své informační povinnosti o tomto státu podávají zprávu Komisi tak, aby mohlo dojít ke vzniku souvislého celku výskytu těchto druhů. V částech přílohy III směrnice, označených jako III/1, III/2 a III/3, jsou stanoveny druhy ptáků, které lze za stanovených podmínek legálně na území Evropské unie lovit, ovšem kromě ptačích druhů v příloze III/1 je k tomuto nutné povolení státu na základě doporučení Komise. Lovit dle vnitrostátních předpisů je stále možné druhy vyjmenované v příloze II směrnice, jestliže toto s přihlédnutím k místním podmínkám neohrožuje populaci druhu. Ani tyto ptačí druhy však nelze lovit v období reprodukce. Čl. 9 směrnice stanovuje v určitých případech možnost odchylek od uvedených ustanovení, ale pouze kontrolovaně za podmínek tradičního udržitelného lovu, a to při ohrožení zdraví, bezpečnosti leteckého provozu, za účelem ochrany fauny a flóry apod. S komisí je ve smyslu čl. 11 rovněž nutno za účelem ochrany před invazními druhy konzultovat i případné vysazení druhu ptactva přirozeně se nevyskytujícího v Evropě do volné přírody. V rámci čl. 16 směrnice je zřízen Výbor pro přizpůsobení technickému a vědeckému pokroku.¹³⁸ Do české právní úpravy je směrnice o ptačích transponovaná v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

3.4.2. Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS

Cílem směrnice, často označované jako „směrnice o stanovištích“, je dle jejího čl. 2: *„přispět k zajištění biologické rozmanitosti prostřednictvím ochrany přírodních stanovišť a volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin na území členských*

¹³⁸ Viz text Směrnice o ochraně volně žijících ptáků č. 79/409/EHS

států¹³⁹, a to tak, aby byl zachován příznivý stav přírodních stanovišť a druhů rostlin a živočichů. K tomuto slouží ekologická soustava zvláštních oblastí ochrany s názvem **NATURA 2000**, vedoucí k zachování a případné obnově stavu druhů uvedených v jednotlivých přílohách směrnice. Do soustavy NATURA 2000 náleží rovněž zvláště chráněná území dle Směrnice č. 147/2009/ES o ptácích a utváří tak spolu jednotný celek. Podstatný rozdíl mezi lokalitami jmenovanými dle směrnice o ptácích a dle směrnice o stanovištích je však ve způsobu a postupu při jejich vyhlášení. Zatímco oblasti dle směrnice o ptácích vyhláší samy státy a ihned po vyhlášení patří do soustavy NATURA 2000, dle směrnice o stanovištích členské státy nejprve navrhnou Komisi významné lokality ve své jurisdikci v rámci kritérií stanovených v příloze č. III, a to z hlediska ochrany přírody v zájmu Evropské unie a z pohledu ochrany cílových druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Až po dialogu států s Komisí a jejím schválení vybraných oblastí vznikají seznamy evropsky významných lokalit. Komise může určit evropsky významnou lokalitu rovněž i bez návrhu státu jurisdikce, a to za podmínky, že ji lze považovat za prioritní. Takové lokality obsahují prioritní druhy rostlin a živočichů nebo prioritní stanoviště, přičemž prioritními druhy se ve smyslu čl. 1 písm. h) směrnice o stanovištích myslí ohrožené druhy, označené v příloze č. II této směrnice.

Směrnice obsahuje kromě úpravy územní ochrany rovněž ochranu druhovou. Zakázané činnosti v rámci druhové ochrany jsou vyjmenovány v čl. 12 směrnice a jsou obdobné podmínkám stanoveným ve směrnici č. 147/2009/ES, přičemž se lze od těchto pravidel opět ve vyjmenovaných případech odchýlit. V souvislosti s čl. 22, věnujícím se opětovnému vysazení druhů, je povinností členských států zkoumat při reintrodukci do původních areálů výskytu druhů její vhodnost ve smyslu účinků na obnovu příznivého stavu těchto druhů a zabránit přitom možnému poškození přírodních stanovišť, do kterých jsou druhy navraceny, jakož i podporovat vzdělávání v oblasti ochrany druhů a stanovišť volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. V příloze I směrnice jsou uvedeny typy přírodních stanovišť splňující předpoklady pro zvláštní oblasti ochrany, příloha č. II navazuje na přílohu č. I a shrnuje druhy rostlin a živočichů vyžadující zvláštní území ochrany, přičemž prioritní druhy jsou označeny hvězdičkou. Příloha č. IV a V obsahuje druhy vyžadující více či méně přísnou ochranu, přičemž většina druhů

¹³⁹ Viz čl. 2 Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS

uvedená v příloze č. II je obsažena rovněž v příloze č. IV. Příloha č. VI směrnice shrnuje zakázané metody odchyty a usmrcování druhů a zakázané způsoby jejich přepravy.¹⁴⁰

3.4.3. Nařízení Rady č. 338/97/ES, které upravuje ochranu druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi CITES

Nařízení za účelem dosažení souladu evropské právní úpravy s Úmluvou o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin reguluje podmínky povolování obchodu¹⁴¹ a držení exemplářů ohrožených druhů zvířat a rostlin v rámci evropského území, jakož i jejich tranzitu přes hranice Evropské unie¹⁴². Nahradilo starší nařízení Rady č. 3626/82, jehož úprava již neodrážela nové vědecké poznatky a světovou obchodní strukturu a neodpovídala potřebě přísnější kontroly v rámci Evropské unie z důvodu zrušení hraničních kontrol na jejím území.¹⁴³ Součástí evropské právní úpravy CITES jsou „prováděcí“ nařízení vydaná Komisí, která jsou pravidelně nahrazována aktualizovanou právní úpravou. V současné době jsou aktuálními souvisejícími předpisy

- Nařízení Komise č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady č. 338/97 ve znění prováděcího Nařízení Komise č. 2015/56
- Nařízení Komise č. 2016/2029, kterým se mění nařízení Rady (ES) č. 338/97 o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi
- Nařízení Komise č. 2015/870, kterým se mění nařízení (ES) č. 865/2006 o prováděcích pravidlech k nařízení Rady (ES) č. 338/97, pokud jde o obchod s druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

¹⁴⁰ Viz text Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS

¹⁴¹ Obchod nařízení definuje dle čl. 2 písm. u) jako „dovoz do Společenství, včetně přivezení z moře, a vývoz či zpětný vývoz ze Společenství, a také využívání, přemísťování a převod vlastnictví exemplářů podle tohoto nařízení v rámci Společenství“, tedy šířeji než úmluvy CITES hovořící pouze o mezinárodním obchodu

¹⁴² Za tranzit nařízení dle čl. 2 nařízení považuje „přepřavu exemplářů mezi dvěma body ležícími mimo Společenství přes území Společenství zasílaných jmenovitě uvedenému příjemci, přičemž případná přerušování jsou způsobena pouze opatřeními, jež si tento způsob přepravy vyžaduje“

¹⁴³ Srovnej preambule Nařízení Rady č. 338/97/ES, které upravuje ochranu druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi CITES

- Prováděcí nařízení Komise č. 792/2012 stanovující vzor formuláře povolení, potvrzení a dalších dokumentů ve znění prováděcího nařízení Komise č. 2015/57
- Rozhodnutí Rady 2015/451 o přistoupení Evropské unie k Úmluvě o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
- Prováděcí nařízení Komise 2015/736 o zákazu dovozu exemplářů některých druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin do Unie
- Sdělení Komise Radě a Evropskému parlamentu o přístupu EU k nezákonnému obchodu s volně žijícími a planě rostoucími druhy COM(2014) 64 final
- a další

Nařízení provádí úmluvu CITES na území Evropské unie za účelem ochrany a uchování *in situ* druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin vyjmenovaných v čl. 3. Pro účely nařízení se za exemplář považuje „*jakýkoli živočišný nebo rostlinný jedinec, ať živý nebo neživý, patřící k některému z druhů zařazených do příloh A až D, jakákoli jeho část nebo odvozenina, ať tvoří součást jiného zboží či nikoli, jakož i jakékoli jiné zboží, u něhož je podle průvodních dokumentů, obalu nebo označení či etikety nebo jakýchkoli jiných příznaků patrné, že představuje nebo obsahuje části či odvozeniny živočichů nebo rostlin uvedených druhů*“¹⁴⁴, pokud nedošlo k jeho vynětí z působnosti nařízení na základě výhrady členských států. Exemplářem ve smyslu tohoto nařízení je rovněž dle čl. 2 písm. t) exemplář, u něž chráněnému druhu dle přílohy nařízení odpovídá pouze jeden z jeho rodičů. V případě spojení druhů ve více přílohách platí právní úprava přísnější, vyjma úpravy hybridních rostlin. Rozdělení jednotlivých druhů vyžadujících ochranu do příloh A - D je obdobné členění druhů dle příloh I, II a III úmluvy CITES s tím rozdílem, že nařízení obsahuje navíc přílohu čtvrtou. Příloha A obsahuje druhy obsažené v příloze I úmluvy CITES, u kterých nebyly vzneseny výhrady členských států, a dále takové druhy, které jsou ohrožené vyhynutím nebo tak vzácné, že obchod s nimi by znamenal hrozbu pro přežití

¹⁴⁴ Viz čl. 2 písm. t) Nařízení Rady č. 338/97/ES

jejich populace ve volné přírodě.¹⁴⁵ Příloha B zahrnuje druhy, které jsou zařazené do přílohy II úmluvy CITES, u kterých nebyla ze strany členských států vznesena výhrada, a zároveň tyto druhy nejsou zařazené do přílohy A nařízení. Dále příloha B obsahuje druhy, které se nacházejí v příloze I úmluvy CITES, ale došlo u nich ke vznesení výhrady, a druhy, u kterých může dojít z důvodu velkého objemu obchodu s nimi k ohrožení jejich přežití. Posledně jsou do přílohy B zařazené druhy, u nichž může dojít k záměně s těmi zařazenými do přílohy A nebo B, a rizikové invazní druhy.¹⁴⁶ V příloze C jsou stanoveny druhy zařazené do přílohy III úmluvy CITES, proti nimž nebyla vznesena výhrada a které nejsou zařazené do příloh A nebo B tohoto nařízení.¹⁴⁷ Příloha D čítá druhy, které nejsou uvedeny v předchozích přílohách tohoto nařízení, ale jejich dovoz na území Unie je natolik významný, že zakládá důvod pro jejich monitoring, a dále druhy obsažené v příloze III úmluvy CITES, u kterých došlo ke vznesení výhrad členskými státy.¹⁴⁸ Obchod s druhy rostlinstva a živočišstva v příloze A je zakázán. S druhy uvedenými v přílohách B a C lze obchodovat pouze na základě povolení vydaného výkonnými orgány členských států, které jej žadateli vydají jen, jestliže obchodem a prodejem¹⁴⁹ nedojde k ohrožení populací druhu ve volné přírodě. Za účelem zajištění maximální kontroly je dovozní povolení orgánem cílového členského státu vydáno vždy pouze za podmínky, že mu předcházelo vývozní povolení ze strany vývozního členského státu.¹⁵⁰ Přestože druhy uvedené v příloze D nařízení jsou rovněž sledovány, obchod s nimi nevyžaduje povolení, ale pouze oznámení dovozce.

Právní úprava obchodu v rámci Evropské unie je upravena v čl. 8 a 9 nařízení, kdy čl. 8 stanovuje, že „*nákup, nabízení ke koupi, nabývání pro obchodní účely, veřejné vystavování pro obchodní účely, využívání pro obchodní zisk a prodej, držení za účelem prodeje, nabízení k prodeji nebo převážení za účelem prodeje exemplářů druhů zařazených do přílohy A je zakázáno*“¹⁵¹ a členskými státy propůjčuje pravomoc zakázat rovněž držení takových druhů. Zakaz se vztahuje i na druhy z přílohy B, u kterých není prokázáno, že s exempláři je nakládáno v souladu s právními předpisy. U

¹⁴⁵ Viz čl. 3 odst. 1) Nařízení Rady č. 338/97/ES

¹⁴⁶ Srovnej čl. 3 odst. 2) Nařízení Rady č. 338/97/ES

¹⁴⁷ Viz čl. 3 odst. 3) Nařízení Rady č. 338/97/ES

¹⁴⁸ Čl. 3 odst. 4) Nařízení Rady č. 338/97/ES

¹⁴⁹ Čl. 2 písm. p) Nařízení Rady č. 338/97/ES stanoví, že „*pro účely nařízení se za prodej považuje i pronajmutí, směna nebo výměna*“

¹⁵⁰ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 302

¹⁵¹ Viz čl. 8 odst. 1) Nařízení Rady č. 338/97/ES

exemplářů druhů v příloze A, které nebyly narozené ve volné přírodě, ale přišly na svět a jsou odchované v zajetí nebo uměle vypěstované v případě rostlinstva, však nařízení v souladu s čl. 7 určuje zacházení odpovídající podmínkám pro druhy obsažené v příloze B, přičemž u uměle vypěstovaných rostlin mohou být stanoveny další výjimky. Dále čl. 7 v rámci odchylek upravuje podmínky tranzitu exempláře přes území Evropské unie, kdy unie není cílovou destinací a není nutné předkládat povolení členských států, ovšem je třeba předložit dokumentaci dle podmínek stanovených v úmluvě CITES, obsahující místo určení, jinak dojde k zadržení exempláře. Další odchylky u druhů v příloze A od obecné úpravy, kdy výkonný orgán členského státu může udělit výjimku, jsou vyjmenovány v čl. 8 odst. 3). Jedná se o případy

- získání v rámci Unie nebo dovezení před platností úmluvy CITES, předchozího nařízení č. 3626/82 nebo nařízení č. 338/97/ES u druhů s nejpřísnější ochranou (příloha I úmluvy nebo příloha A nařízení)
- získání před více než 50 lety
- dovoz na území Unie v souladu s právem a neohrožující přežití populace
- exempláře od narození v zajetí nebo uměle vypěstované
- vědecký pokrok, kdy daný druh je jediným vhodným a nelze zajistit žádné exempláře ze zajetí
- chovatelství nebo pěstitelství pro zachování druhu
- výzkum nebo vzdělávání o ochraně a zachování druhu
- získání z volné přírody v rámci unie a v souladu s právem.

Čl. 9 upravuje přemísťování živých exemplářů druhů na území Evropské unie, kdy u druhů v příloze A je vždy potřeba předběžného povolení výkonného orgánu v členském státě, odkud má být exemplář přepravován. U ostatních druhů postačuje předložení dokumentace o jeho legálním původu, avšak vždy je třeba jakýkoliv exemplář přepravovat a zacházet s ním tak, aby nedošlo k jeho zranění, poškození zdraví nebo ke krutému zacházení, tj. zajistit ubytování a odpovídající řádnou péči.¹⁵² K vývozu nebo zpětnému vývozu z Unie může dojít pouze za podmínky, že výkonným orgánem členského státu, kde se exemplář nachází, bylo vydáno vývozní povolení nebo potvrzení o zpětném vývozu. Pokud byl exemplář dovezen na území Unie na základě

¹⁵² Čl. 9 Nařízení Rady č. 338/97/ES

vydání dovozního povolení členským státem odlišným od toho, který má vydat potvrzení nebo povolení o zpětném vývozu, je třeba konzultovat výkonný orgán daného členského státu, který povolení původně vydal.¹⁵³

V souladu s čl. 13 nařízení je výkonným orgánem v České republice ustanoveno Ministerstvo životního prostředí, které Komisi odpovídá za řádné provádění nařízení a poskytování potřebných informací v souvislosti s jeho prosazováním na území ČR. Dalšími výkonnými orgány, které mohou udělovat výjimky dle čl. 8 odst. 3) nařízení, jsou krajské úřady a správy národních parků.¹⁵⁴

3.4.4. Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014 o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii

Nařízení sloužící k provádění právní úpravy obsažené v Nagojském protokolu, přijatém v rámci Úmluvy o ochraně biologické rozmanitosti, nabylo platnosti dne 12. 10. 2015 a pro uživatele na území Evropské unie obsahuje pravidla pro přístup ke genetickým zdrojům a sdílení přínosů a znalostí tradičních kultur s těmito zdroji souvisejících. Jeho druhotným cílem je přispět k ochraně a udržitelnému využívání těchto zdrojů v rámci ochrany biodiverzity. Genetické zdroje jsou uživateli v unii hojně využívány, ať už pro výzkum nebo komerční účely, zastávají podstatnou roli pro rozvoj ekonomiky, zejména v oblasti zemědělství, a zároveň jsou klíčové z hlediska ochrany ohrožených druhů a obnovy ekosystémů. Nařízení vyzdvihuje význam tradičních postupů a znalostí domorodých komunit, které mohou pozitivně ovlivnit vědeckou práci při zkoumání zdrojů a docílit jejich udržitelnějšího čerpání, přičemž dle bodu 20 preambule jsou za „tradiční znalosti související s genetickými zdroji“ považovány zejména takové znalosti, které si určily smluvní státy samy ve smlouvách, avšak s přihlédnutím na zachování právní jistoty. Zatímco svrchované právo států užívat přírodních zdrojů na svém území zůstává nezpochybněno, podstatou nařízení je ulehčit využívání genetických zdrojů nacházejících se na území těchto států rovněž státům v mezích působnosti nařízení, jež dané zdroje ve své jurisdikci nemají. Na druhou stranu však ostatním státům ukládá rovněž povinnost užívat těchto zdrojů v souladu

¹⁵³ Čl. 5 Nařízení Rady č. 338/97/ES

¹⁵⁴ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 304

s právní úpravou ochrany životního prostředí. Dle nařízení se předpokládá spravedlivé rozdělení přínosů na základě předem smluvených pravidel tak, aby nedocházelo k prohlubování ekonomických rozdílů mezi státy, ale naopak ke zlepšení stavu místní populace žijící pod hranicí chudoby. Stejně jako v úmluvě i v Nagojském protokolu, toto nařízení vyzdvihuje ochranu genetických zdrojů *in situ* a jejich udržitelné využívání a nutnost podpory vědeckého výzkumu a zakazuje využívat takové genetické zdroje nebo tradiční postupy, které nebyly získány v souladu s právními předpisy nebo pravidly stanovenými státy. Aby provedení Nagojského protokolu bylo efektivní, zavazuje nařízení uživatele genetických zdrojů „*postupovat s náležitou péčí*“¹⁵⁵, tzn. ověřit řádné získání genetických zdrojů a znalostí dle závazných pravidel vycházejících z mezinárodních certifikátů o shodě¹⁵⁶ nebo jiným stanoveným způsobem. Není-li certifikátu o shodě, za účelem posílení právní jistoty a zjednodušení činnosti uživatelů bod 24 preambule opravňuje jednotlivá sdružení uživatelů¹⁵⁷ na základě žádosti získávat stanoviska vydaná Komisí, uznávající jimi zvolené metody a postupy za osvědčené. Pravidlům pro osvědčené postupy jakož i registru uznaných osvědčených postupů spravovanému Komisí se poté věnuje čl. 8 tohoto nařízení.¹⁵⁸

Čl. 2 odst 1) vymezuje působnost nařízení na genetické zdroje a tradiční znalosti přístupné od okamžiku vstupu v platnost Nagojského protokolu pro Evropskou unii dne 12. 10. 2014, a to v rozsahu těch genetických zdrojů a přínosů z nich plynoucích, jež byly získány na území, k nimž mají svrchované právo jednotlivé státy, jakož i v rozsahu zdrojů přístupných a regulovaných některou ze smluvních stran Nagojského protokolu. V ostatních případech se nařízení neaplikuje.

Povinnosti uživatelů při využívání genetických zdrojů a tradičních znalostí, jež s nimi souvisejí, stanovuje čl. 4 nařízení. Jak bylo již řečeno v úvodu, uživatelé předávají a využívají genetické zdroje a tradiční znalosti související s genetickými zdroji při zachování podmínky náležité péče, v souladu s mezinárodně uznávaným certifikátem o shodě nebo na základě informací a dokumentace získané od dalších

¹⁵⁵ Srovnej bod 21 preambule Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014

¹⁵⁶ Více k mezinárodně uznávanému certifikátu o shodě v čl. 3 odst. 11 Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014

¹⁵⁷ Ve smyslu čl. 3 odst. 10 Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014 je sdružením uživatelů „organizace zřízená v souladu s požadavky členského státu, v němž se nachází, která zastupuje zájmy uživatelů a která je zapojena do vytváření osvědčených postupů uvedených v článku 8 tohoto nařízení a do dohledu nad nimi“

¹⁵⁸ Viz znění preambule Nařízení evropského parlamentu a rady č. 511/2014

uživatelů v souladu s čl. 4 odst. 3 písm. b) nařízení¹⁵⁹. Jestliže z důvodu nedostatku poskytnutých informací trvá nejistota uživatele ohledně zákonnosti jeho jednání, je dle čl. 4 odst. 5 třeba zajistit sjednání vzájemně dohodnutých podmínek¹⁶⁰ s poskytovatelem zdrojů, v opačném případě nelze v dalším využívání pokračovat. Uživatelé jsou v závěru své činnosti na vzniknuvším produktu povinni učinit u příslušných orgánů členského státu prohlášení, že splnili všechny své povinnosti stanovené v čl. 4 nařízení, a zároveň jim předat certifikát o shodě nebo potřebné informace pro účely zveřejnění v **Informačním systému pro přístup a sdílení přínosů**.¹⁶¹

Podstatný význam při zajišťování zákonnosti předání vzorků genetických zdrojů představuje Komisí spravovaný **systém registrovaných sbírek**, ze kterých jsou genetické zdroje získávány kontrolovatelným způsobem. Získání genetického zdroje z takovéto sbírky pak naplňuje podmínky postupu s náležitou péčí. Právní úprava pro registr sbírek je obsažena v čl. 5 nařízení. Komise zajišťuje snadnou přístupnost systému ze strany uživatelů, a to jeho zveřejněním prostřednictvím internetu s odkazy na zařazené sbírky, jež splňují závazná kritéria obsažená v čl. 5 odst. 3 nařízení. Sbírký se do registru zařazují prostřednictvím oznámení učiněných Komisi ze strany jednotlivých států.

V České republice v současné době probíhá schvalování zákona o podmínkách využívání genetických zdrojů podle Nagojského protokolu, jenž bude Nařízením evropského parlamentu a rady č. 511/2014 provádět. Jako orgány dohledu na našem území stanovuje návrh tohoto zákona Ministerstvo životního prostředí spolu s Českou inspekcí životního prostředí. Tyto orgány budou rovněž zajišťovat ukládání sankcí za porušování zákonem stanovených povinností uživateli.¹⁶²

¹⁵⁹ Požadovány jsou dle čl. 4 odst. 3 písm. b) Nařízením evropského parlamentu a rady č. 511/2014 např. informace ohledně data a místa přístupu ke genetickým zdrojům nebo tradičním znalostem, ohledně popisu zdrojů nebo tradičních znalostí s nimi souvisejících, dále zdrojů, z nichž byly tyto získány, jakož i informace identifikující uživatele těchto zdrojů nebo obsahující vzájemně dohodnuté podmínky a další

¹⁶⁰ Dle čl. 3 odst. 6 Nařízením evropského parlamentu a rady č. 511/2014 se, „vzájemně dohodnutými podmínkami“ rozumí smluvní ujednání uzavřená mezi poskytovatelem genetických zdrojů nebo tradičních znalostí souvisejících s genetickými zdroji a uživatelem, přesně stanovující podmínky pro spravedlivé a rovnocenné sdílení přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů nebo tradičních znalostí souvisejících s genetickými zdroji a která mohou rovněž obsahovat i další pravidla a podmínky tohoto využívání, jakož i následných aplikací a uvedení na trh;

¹⁶¹ Více o Informačním systému pro přístup a sdílení přínosů, zřízeném na základě čl. 14 odst. 1 Nagojského protokolu, v kapitole této práce č. 2.3.6.

¹⁶² Návrh zákona je dostupný na adrese <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORNA6TCN388>

3.4.5. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

V návaznosti na Úmluvu o biologické rozmanitosti, podle které každá její smluvní strana „zabraňuje zavádění, kontroluje či hubí ty cizí druhy, které ohrožují ekosystémy, přírodní stanoviště nebo druhy“¹⁶³, a dále v souvislosti s ochranou přírodních stanovišť dle Bernské úmluvy došlo v rámci práva Evropské unie k přijetí nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci záměrného i nezáměrného zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů, jež vstoupilo v platnost dne 1. 1. 2015. Nařízení si dává dle bodu 6 preambule za úkol určit podmínky „pro prevenci, minimalizaci a zmírnění nepříznivých účinků invazních nepůvodních druhů na biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby a na lidské zdraví a na bezpečnost, jakož i pro omezení jejich sociálního a hospodářského dopadu“¹⁶⁴, neboť právě invazní druhy lze považovat za jednu z hlavních příčin snižování biodiverzity. Působnost nařízení se dle čl. 2 vztahuje na všechny invazní nepůvodní druhy¹⁶⁵, jež se vyskytují na území Unie lidským zásahem. Nepůvodní druhy, které se dostaly na území členských států přirozenou migrací, např. v důsledku klimatických změn, do jeho působnosti nespádají. Dále se nařízení nevztahuje ani na geneticky modifikované organismy nebo škodlivé organismy upravené ve zvláštních zákonech.¹⁶⁶ Důležité v souvislosti s tímto nařízením je uvědomit si rozdíl mezi druhy nepůvodními a druhy nepůvodními a zároveň invazními. Není třeba a ani nelze bojovat proti všem druhům, které byly zavlečeny na území, kde se původně nevyskytovaly, jestliže nepředstavují hrozbu z hlediska biodiverzity, resp. mohou ji i obohatit. Ovšem je třeba zabránit zavlečení nepůvodních druhů, které představují nebezpečí masivního rozšíření a potlačení původních druhů na daném území, neboť to by pro daný stát přineslo závažné negativní dopady jak ekologické, tak i ekonomické.¹⁶⁷

¹⁶³ Srovnej čl. 8 písm. h) Úmluvy o biologické rozmanitosti

¹⁶⁴ Viz znění bodu 6 preambule Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

¹⁶⁵ Čl. 3 odst. 2 nařízení definuje invazní nepůvodní druh jako „nepůvodní druh, u něž bylo zjištěno, že jeho zavlečení či vysazení nebo šíření ohrožuje biologickou rozmanitost a související ekosystémové služby nebo na ně má nepříznivý dopad“

¹⁶⁶ Srovnej čl. 2 Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

¹⁶⁷ MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Druhé, rozšířené a upravené vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015, str. 130, 134 a 143

Účelem nařízení je tedy prioritně vytyčit skupinu invazních nepůvodních druhů, jejichž vlivem dochází k závažným škodám, a proto mají být příslušnými opatřeními jejich stavy minimalizovány. Do seznamu mají být zaneseny ty druhy, které jsou nebo v budoucnosti pravděpodobně budou z hlediska svého negativního vlivu na okolní prostředí nejvýznamnější. Seznam nepůvodních invazních druhů s významným dopadem na unii¹⁶⁸ má dle nařízení být obnovován Komisí v souladu s platnou mezinárodní a evropskou úpravou, např. s Nařízením Rady č. 338/97/ES, které upravuje ochranu druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi CITES, jež ve své příloze B jmenuje rizikové invazní druhy.¹⁶⁹ Seznam přijímá dle čl. 4 odst. 1 nařízení Komise, ať už z vlastní iniciativy nebo na základě žádosti členského státu¹⁷⁰, a nejméně jedenkrát za období šesti let jej aktualizuje. Kritéria pro zařazení druhu na seznam jsou stanovena kumulativně v čl. 4 odst. 3 nařízení, a to takto

- 1) druh je nepůvodní ve všech členských státech Unie
- 2) druh dokáže vytvořit populaci, která přežije, a lze předpokládat, že se dále bude šířit v jedné biogeografické oblasti na území více než dvou členských států nebo jedné mořské podoblasti, vyjma vzdálených regionů
- 3) lze důvodně očekávat, že druh bude mít významný negativní vliv na místní biodiverzitu nebo ekosystémové služby,¹⁷¹ lidské zdraví nebo ekonomiku
- 4) posouzení rizik druhu vedlo k závěru o potřebě opatření k zabránění jeho zavlečení nebo vysazení, usídlení nebo rozšíření na území Unie
- 5) lze předpokládat, že uvedením druhu do seznamu dojde k účinné prevenci, minimalizaci nebo zmírnění nepříznivých dopadů

Třemi základními opatřeními proti invazním nepůvodním druhům jsou dle bodu 10 preambule nařízení 1. účinná prevence, 2. minimalizace a 3. zmírnění nepříznivých dopadů jmenovaných druhů. Neboť za nejefektivnější je v souladu s principy práva životního prostředí považována prevence, na seznamy mají být kromě druhů s již

¹⁶⁸ Dle čl. 3 odst. 3 nařízení je „invazním nepůvodním druhem s významným dopadem na Unii invazní nepůvodní druh, jehož nepříznivý dopad je považován za takový, že vyžaduje koordinovanou činnost na úrovni Unie podle čl. 4 odst. „

¹⁶⁹ Viz bod 13 preambule Nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlečení či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

¹⁷⁰ Jestliže navrhne zařazení druhu na seznam členský stát, odpovídá za posouzení rizik v souladu s čl. 5 odst. 1 nařízení daný stát, nikoliv Komise

¹⁷¹ Čl. 3 odst. 6 nařízení za ekosystémové služby považuje přímé či nepřímé přínosy ekosystémů pro dobré životní podmínky člověka, v praxi se jedná např. o dostatek zdrojů pitné vody

působícím nejvýznamnějším negativním vlivem zařazovány také druhy, jejichž rozšíření na daném území zatím není výrazné a dalšímu šíření lze proto zatím účinně zabránit, ale při jejich dalším množení hrozí vážné důsledky. Za neefektivnější je považována v tomto případě včasná eradikace¹⁷² populace invazního druhu, ovšem za podmínky převahy přínosu eradikace nad hospodářskými, ekologickými a jinými negativy. Při zařazování druhů na seznam hraje roli i územní hledisko, neboť je upřednostněna ochrana oblastí typu malých ostrovů a dalších míst se specifickým ekosystémem a odlišující se biodiverzitou¹⁷³. Neboť po překročení hranic Evropské unie nelze již účinně kontrolovat a regulovat pohyb invazních druhů uvnitř tohoto území, je nutné v souladu s principem prevence dle čl. 7 odst. 1 činit omezení zabraňující přepravě, držení, chování, uvádění na trh, využívání či vyměňování, prodeji, rozmnožování nebo uvolňování do životního prostředí invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Evropskou unii, a to již při celních kontrolách u vstupu. Specifická opatření vyžaduje čl. 8 odst. 2 nařízení při chovu *ex situ* invazních nepůvodních druhů v seznamu za účelem vědeckého výzkumu v oblasti lidského zdraví. Nutné je v tomto případě získat povolení od příslušného orgánu členského státu a splnit podmínky chovu včetně zamezení úniku jedince z izolace. Formát povolení stanoví příloha **Prováděcího nařízení komise (EU) 2016/145, kterým se přijímá formát dokladu sloužícího jako důkaz pro povolení, jež příslušné orgány členských států udělují zařízením pro účely vykonávání určitých činností v souvislosti s invazními nepůvodními druhy s významným dopadem na Unii, podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014**. Ve výjimečných případech lze udělit povolení k chovu druhů v seznamu i za jiným účelem, a to z důvodu naléhavého veřejného zájmu a za stejně přísných podmínek jako v případě vědeckého výzkumu, avšak žadatel si musí nejprve zajistit oprávnění k vydání povolení, které je udělované přímo Komisí.

Čl. 10 nařízení upravuje institut **mimořádných opatření** pro situace, kdy objevivší se invazní nepůvodní druh na území členského státu, jenž není v seznamu, naplňuje dle předběžného posouzení daného státu podmínky pro zařazení na seznam nebo u něj panuje riziko jeho zavlečení jako invazního nepůvodního druhu. Příslušný stát učiní mimořádná opatření za účelem omezení jeho zavlečení a bez prodlení informuje

¹⁷² Viz čl. 3 odst. 13 nařízení definující eradikaci jako „úplné a trvalé vymýcení populace invazních nepůvodních druhů letálními nebo neletálními prostředky“

¹⁷³ Tzv. nejvzdálenější regiony dle čl. 6 nařízení

Komisi, která může vydat mimořádná opatření pro celou Evropskou unii a invazní nepůvodní druh přidat na seznam. V případech, kdy invazní nepůvodní druh nedosáhl většího územního rozšíření, je rovněž možná spolupráce členských států pouze na úrovni regionální dle čl. 11 nařízení. Součástí nařízení jsou **přechodná ustanovení** pro majitele invazních nepůvodních druhů v rovině zájmového chovu, kteří si je mohou za splnění stanovených podmínek v případě, že jedinci byli v jejich chovu již před přijetím seznamu Komisí, v držbě ponechat až do přirozené smrti jedince. U subjektů, které užívaly druhy před přijetím seznamu Komisí komerčním způsobem, je dle čl. 32 nařízení stanovena až dvouletá přechodná lhůta, během které mohou subjekty jedince dále množit, prodávat, předat do zařízení k ochraně *ex situ* nebo je usmrtit v souladu se zákonem. Při prodeji nekomerčním subjektům je však lhůta pouze roční se zákazem dalšího množení.

Seznam invazních nepůvodních druhů

První seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii byl dle čl. 5 odst. 1 nařízení přijat **Prováděcím nařízením Komise č. 2016/1141, kterým se přijímá seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii podle nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014**, který nabyl platnosti dne 3. 8. 2016. Seznam obsahující celkem 37 druhů živočichů a rostlin byl navržen Komisí na základě posouzení rizik u jednotlivých druhů v souladu s čl. 5 nařízení č. 1143/2014, po naplnění kritérií dle čl. 4 odst. 3 a po zohlednění nákladnosti a efektivity opatření proti nim ve smyslu čl. 4 odst. 6 tohoto nařízení. Po diskuzi Komise s členskými státy a Výborem¹⁷⁴ byl přijat v současné podobě. Seznam obsahuje i invazní nepůvodní druhy, které se vyskytují jen na území některých členských států a nikoliv na území celé Evropské unie, neboť nelze vyloučit, že tyto druhy budou postupně zavlečeny i do dalších členských států s vhodnými podmínkami pro jejich další šíření. Proto je i v případě těchto druhů nutné zahájit potřebná opatření. Seznam bude Komise pravidelně aktualizovat a dále rozšiřovat o druhy, které zatím na území Evropské unie nejsou přítomny, a proto bude u těchto druhů možné zaměřit se na

¹⁷⁴ Výbor založený na základě čl. 27 nařízení a skládající se ze zástupců členských států slouží jako podpora Komise při tvorbě seznamu druhů, jakož i při implementaci nařízení členskými státy.

prevenci.¹⁷⁵ Seznam neobsahuje některé invazní nepůvodní druhy, které mají negativní dopad na biodiverzitu v České republice. Z živočišných druhů se jedná například o plzáka španělského nebo norka amerického, u rostlinstva především o bolševník velkolepý. Tyto druhy do unijního seznamu Komise zpracovány nebyly pravděpodobně z několika důvodů. Jedním může být nedostatek odborných podkladů, neboť ze strany České republiky nebyla Komisi v době schvalování seznamu dodána hodnocení rizik. Dalším důvodem je předpoklad provázanosti nařízení s dalšími předpisy například v oblasti rostlinolékařské péče, ve kterých některé problematické druhy mohou být upraveny. Dále je třeba vzít v úvahu závěr Evropské komise na základě objektivního zhodnocení hospodářských přínosů a ztrát. Další naše invazní nepůvodní druhy se však mohou dostat na unijní seznam při jeho příští aktualizaci, neboť nyní již Evropské komisi Českou republikou hodnocení rizik některých invazních druhů byla dodána.¹⁷⁶

Jako poradní orgán Komise a Výboru ve věcech vědeckých a technických v souvislosti s implementací nařízení vystupuje Vědecké fórum.¹⁷⁷ Členské státy mají možnost si stanovit pro regulaci invazních nepůvodních druhů striktnější právní úpravu než dle nařízení. Opatření k regulaci invazních nepůvodních druhů si určují členské státy samy s ohledem na své přírodní podmínky při samostatném zvážení rizik v rámci principu přiměřenosti a hospodárnosti. Účelu zjednodušení procesu výměny informací o invazních nepůvodních druzích mezi Komisí a členskými státy v současné době slouží **system informační podpory** vytvořený dle čl. 25 nařízení.¹⁷⁸

3.4.6. Další vybrané sekundární prameny práva Evropské unie

Evropská unie přijala kromě výše uvedených rovněž množství dalších právních předpisů sekundárního charakteru z oblasti ochrany biologické rozmanitosti. Jedná se například o **Směrnici Rady č. 83/129/EHS o dovozu kůží z určitých druhů tuleních mlád'at a výrobků z nich do členských států**. Vzhledem k riziku neudržitelnosti stavu množství tuleňů grónských a čepcolů hřebenatých při jejich netradičním lovu směrnice

¹⁷⁵ European Commission [online]. [cit. 2016-11-5]. Adoption of the first list of invasive alien species of Union concern. Questions & Answers Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/environment/pdf/13_07_2016_QA_en.pdf>

¹⁷⁶ AOPK ČR [online]. [cit. 2017-01-24]. Invazní nepůvodní druhy s dopadem na EU. Dostupné z WWW: <<http://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/316/038975.pdf?seek=1471876278>>

¹⁷⁷ European Commission [online]. [cit. 2016-11-5]. Invasive Alien Species. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm>

¹⁷⁸ Viz text Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

stanovuje, že u bělosrstných tuleňů grónských a mlád'at (s modrými zády) čepcůů hřebenatých státy zajistí taková opatření, aby kůže a další produkty z nich nebyly na jejich území dováženy.¹⁷⁹

Nařízení Rady č. 348/81 o společných pravidlech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců, které sloužilo k ochraně kytovců především v době před provedením právní úpravy obchodu s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami na úrovni EU, umožňuje dovoz produktů jmenovaných v příloze, např. masa, tuku, oleje, extraktů a moučky z masa, kůže a výrobků z těchto produktů, pouze pod podmínkou vydání licence k dovozu příslušným orgánem. Orgány smluvních států nemohou tyto licence vydávat, jestliže nelze vyloučit užití dovážených produktů ke komerčním účelům. Za účelem kontroly vydávání licencí je dle čl. 2 zřízen Výbor pro produkty z kytovců, sestávající ze zástupců členských států.¹⁸⁰ Úprava nařízení se v současné době překrývá s úpravou zákazu obchodu s exempláři ryb a kytovců dle Nařízení Rady č. 338/97/ES provádějícího závazky Evropské unie z úmluvy CITES.

Nařízení Rady č. 3254/91 o zákazu používání nášlapných pastí a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů zakazuje v členských státech u druhů vyjmenovaných v příloze č. I tohoto nařízení lov formou nášlapných pastí¹⁸¹, jakož i prodej kožešin těchto druhů a dalšího zboží jmenovaného v příloze č. II nařízení, které pochází ze zemí, kde je využíváno těchto a dalších nehumánních metod odchyty zvířat. Seznam zemí, ze kterých je dovoz uvedeného zboží přípustný, stanoví Komise.¹⁸²

Směrnice Rady o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách č. 1999/22/ES, obsahující úpravu ochrany *ex situ*, zakládá v zájmu zvýšení významu zoologických zahrad¹⁸³ v ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin povinnost účasti zoologických zahrad na výzkumech, výměně informací o ochraně druhů, chovu v zajetí a reintrodukci druhů, dále povinnost výchovy a

¹⁷⁹ Srovnej Směrnice rady o dovozu kůží z některých tuleních mlád'at a výrobků z nich do členských států č. 83/129/EHS

¹⁸⁰ Viz Nařízení Rady č. 348/81 o společných pravidlech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců

¹⁸¹ Čl. 1 definuje nášlapnou past jako „zařízení konstruované pro zachycení nebo uvěznění zvířat prostřednictvím čelistí, které se těsně sevřou kolem jedné nebo více končetin tak, že vylučují vytažení této končetiny nebo končetin z pasti“

¹⁸² Viz Nařízení Rady č. 3254/91 o zákazu používání nášlapných pastí a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů

¹⁸³ Dle čl. 2 se zoologickou zahradou rozumí „trvalé zařízení, kde mohou být živočichové volně žijících druhů vystaveni veřejnosti sedm nebo více dní v roce, s výjimkou cirkusů, obchodů s oblíbenými zvířaty a dalších zařízení vyňatých z působnosti směrnice členskými státy“

informování veřejnosti o chovaných druzích a jejich přirozených stanovištích, vedení aktualizovaných záznamů o kolekci zvířat, jakož i povinnost vysokého standardu chovu živočichů a odpovídající veterinární péče a bránění jim v útěku. Čl. 4 ukládá členským státům závazek zřídit systém pro udělování licencí stávajícím a novým zoologickým zahradám, zajišťující kontrolu dodržování pravidel pro jejich provoz a garantovat způsob vhodného nakládání se zvířaty v případě, že dojde k uzavření zoologické zahrady. Systém rovněž musí dle čl. 8 obsahovat represivní složku v případě nedodržení uvedených podmínek ze strany zoologické zahrady. Do cílů směrnice je přímo promítnuta část Úmluvy o ochraně biologické rozmanitosti upravující ochranu *ex situ*.¹⁸⁴

4. Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice

4.1. Vývoj životního prostředí v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice

Na území České republiky započal rozvoj práva životního prostředí nejprve formou předpisů vydávaných panovníkem nebo feudály, regulujících úpravu lesnictví, myslivectví, rybníkářství a včelařství. Jejich účelem, podobně jako v začátcích mezinárodního práva životního prostředí, však nebyla ochrana rostlinstva a živočišstva, nýbrž vlastnického práva ke zvěři a dalším přírodním zdrojům.¹⁸⁵ První skutečně cílená ochrana přírody na našem území byla zahájena v 19. století, stále v rovině soukromoprávní, a to v souvislosti s exploatací a chovem zvěře, ale i za účelem ochrany výjimečných přírodních oblastí pro další generace. Jedním z prvních způsobů regulace ochrany přírody bylo zakládání soukromých přírodních rezervací v souvislosti s ochranou některých druhů, konkrétně např. rezervace z roku 1826 ve Veltrusích pro havraní kolonii, nebo z důvodu územní ochrany, pro niž byl založen např. roku 1858 Boubínský prales. V druhé polovině 19. století začalo toto téma sem tam pronikat i do aktů veřejné správy a po první světové válce zde došlo již na plnohodnotnou regulaci veřejnoprávního charakteru, nejprve zakládáním státních přírodních rezervací a

¹⁸⁴ Srovnej Směrnice Rady o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách č. 1999/22/ES

¹⁸⁵ DAMOHORSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. Právo životního prostředí. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010, str. 399-400

ratifikací některých mezinárodních dohod.¹⁸⁶ Hned po vzniku Československé republiky se začalo v odborných kruzích volat po potřebě regulace v oblasti ochrany životního prostředí s poukazem na klesající tendenci množství rostlinných a živočišných druhů v československé krajině. Právní úprava ochrany přírody byla až do roku 1956 obsažena v množství různorodých zákonů, včetně těch převzatých z rakousko-uherské legislativy¹⁸⁷, díky kterým byly ochráněny některé přírodní památky.¹⁸⁸

Prvním československým zákonem na ochranu životního prostředí se stal zákon č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, obsahující především způsoby ochrany některých vzácných rostlinných a živočišných druhů. Zákon platil pouze na českém území, a to až do jeho nahrazení aktuálně platným zákonem č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Zákon o státní ochraně přírody se zaměřoval především na dvě témata, za prvé pouze na zvláštní ochranu územní a druhovou s důrazem na péči o důležité přírodní objekty¹⁸⁹, za druhé na zajištění veřejného zájmu o zachování přírodních zdrojů při větších zásazích do krajiny. Podle § 1 tohoto zákona bylo jeho účelem chránit přírodní bohatství a vzhled krajiny ku prospěchu lidu.¹⁹⁰ Na životní prostředí se tehdy pohlíželo spíše jen jako na přírodu obklopující a bezprostředně působící na člověka, již člověk svou činností dále přetváří a je třeba chránit její podobu zejména pro účely jejího dalšího využití lidstvem¹⁹¹, na rozdíl od dnešního komplexního pojetí pojmu životního prostředí ve smyslu § 2 zák. č. 17/1992 Sb., o životním prostředí.¹⁹² Tento koncept se během času logicky projevil jako neuspokojivý, neboť pouze zvláštní ochrana konkrétních přírodních památek bez podpory ochrany obecné nemohla přinést dostatečný výsledek. Zákon doprovázely později vydané prováděcí vyhlášky obsahující seznamy chráněných druhů, konkrétně **vyhláška č. 54/1958 Ú.I., kterou se určují chráněné druhy rostlin a podmínky jejich ochrany a vyhláška č. 80/1965 Sb., o ochraně volně žijících živočichů**. Nejširší chráněnou skupinou živočichů podle ní bylo

¹⁸⁶ Například přijetí významné Pařížské konvence na ochranu ptactva z roku 1902, která zajišťovala ochranu hmyzožravých ptáků užitečných pro zemědělství zákazem jejich zabíjení, ničení hnízd apod.

¹⁸⁷ Např. rakouský zákon lesní č. 250 z roku 1852

¹⁸⁸ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 398-403

¹⁸⁹ Předmětem zákonné ochrany byla chráněná území, chráněné přírodní výtvořy a chráněné přírodní památky, chráněné druhy živočichů, rostlin, nerostů a zkamenělin

¹⁹⁰ STEJSKAL, Vojtěch. Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 65

¹⁹¹ Viz text čl. 15 odst. 2 Ústavy ČSSR z roku 1960 pojednávající o „zachování krajinných krás“

¹⁹² STEJSKAL, Vojtěch. Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 55

tradičně ptactvo, neboť u něj docházelo k největším ztrátám. Bez zajímavosti není fakt, že v průběhu účinnosti tohoto zákona došlo ke sloučení institutů státní ochrany přírody a státní památkové péče do působnosti jedné organizace, Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody pod Ministerstvem školství a kultury.¹⁹³

Ve světle přijetí nového zákona na začátku 90. let již byla potřeba ochrany životního prostředí vnímána v ucelenější podobě, zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny kromě zvláštní druhové ochrany již obsahoval i ochranu obecnou, včetně péče o biologickou rozmanitost. Účelem zákona o ochraně přírody a krajiny bylo k datu jeho účinnosti v roce 1992 dle jeho § 1 „*přispět k udržení a obnově přírodní rovnováhy v krajině, k ochraně rozmanitostí forem života, přírodních hodnot a krás a k šetrnému hospodaření s přírodními zdroji.*“¹⁹⁴ Z tohoto je patrná změna v přístupu zákonodárce k ochraně přírody a krajiny a diskontinuita s pojetím zákona předchozího směrem k dosažení vyšší komplexity ochrany životního prostředí, včetně povinnosti příslušných veřejnoprávních a soukromoprávních subjektů činit nejen opatření ve smyslu principu prevence, ale zároveň se aktivně zasazovat o obnovu již poškozených součástí přírody.¹⁹⁵ V zákoně jsou rovněž již zakomponovány další základní environmentální principy, např. předběžné opatrnosti, udržitelného čerpání přírodních zdrojů aj. Ve srovnání s předchozími desetiletími se období 90. let stalo pro ochranu životního prostředí takřka „zlatým věkem“. Poté, co bylo v roce 1990 zřízeno Ministerstvo životního prostředí, se Česká a Slovenská Federativní Republika začala účastnit mezinárodních konferencí, příkladem může být například účast na jedné z přelomových událostí v historii ochrany biologické rozmanitosti, Konferenci OSN o životním prostředí a udržitelném rozvoji v Rio de Janeiro v roce 1992. Dále nejprve Česká a Slovenská Federativní Republika a později i Česká republika ratifikovala mnoho mezinárodních úmluv, z nichž některým se věnuji v kapitole č. 2 této práce, důležitým momentem bylo například přijetí Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.

V roce 1998 byl přijat strategický dokument s názvem Státní program ochrany přírody a krajiny ČR, který měl sloužit ke zlepšení stavu přírody a k udržitelnému

¹⁹³ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 404

¹⁹⁴ Srovnej § 1 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění platném do 27.4.2004

¹⁹⁵ STEJSKAL, Vojtěch. Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 52-56, str. 70

čerpání přírodních zdrojů na našem území. Zároveň v této době započal proces harmonizace s evropským právním rámcem. Pro Českou republiku to znamenalo především nutnost implementovat Směrnici č. 147/2009/ES (v tehdejší znění Směrnice č. 79/409/EHS) o ochraně volně žijících ptáků a Směrnici č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. V souvislosti se vstupem do Evropského společenství se rovněž zahájil proces budování soustavy chráněných území Evropského společenství Natura 2000 v souladu se směrnicí „o stanovištích“ a dále bylo přijato množství dalších zákonů upravujících ochranu druhů *ex situ*, například zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad, dále myslivost, rybářství apod. Důležitým právním aktem, jehož vydání nelze opomenout, byl nový zákon č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, který již plně reflektoval právní úpravu v nařízení Rady č. 338/97/ES a nařízení Komise č. 1808/2001/ES, vydaných v souvislosti s provedením úmluvy CITES na území Evropského společenství. Mimo proces harmonizace došlo v roce 2000 ještě k vydání zákona č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy.¹⁹⁶

4.2. Současný stav životního prostředí v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice

Na území České republiky se vyskytuje vzhledem k jeho geograficky výhodné poloze a historickému a kulturnímu vývoji poměrně velké množství rostlinných a živočišných druhů. Rozvoj průmyslu a narůstající fragmentace krajiny v souvislosti se stoupající urbanizací však v posledních desetiletích způsobily jejich rychlý úbytek spolu s vymizením volné krajiny, včetně cenných přechodových ploch s vysokým stupněm biologické rozmanitosti jako jsou rákosiny, nivní louky, remízky apod. Přestože ochrana životního prostředí nebyla za posledních několik desetiletí uspokojivá a to jeho dnešní stav značně poznamenalo, stále se na našem území nachází vzhledem k jeho rozloze poměrně velké množství přírodních oblastí a živočišných a rostlinných druhů, které jsou v dobrém, resp. stále ještě obnovitelném stavu.¹⁹⁷ Legislativní činnost vlády od roku

¹⁹⁶ STEJSKAL, Vojtěch. Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2012, str. 405-416

¹⁹⁷ BROŽOVÁ, Jana Ed. Biologická rozmanitost v České republice: současný stav a trendy; [Praha] : Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2004, str. 8-9

1992 v propojení s mezinárodním a později i evropským právem usiluje o udržení stávajícího stavu biodiverzity a o její další obnovu nejen za účelem budoucího zachování biologicky cenných součástí přírody, ale také pro kulturní a hospodářskou prosperitu české společnosti a její udržitelný rozvoj. Napomoci tomuto mají strategické dokumenty vydávané vládou, představující základní rámec, kterým by se ochrana životního prostředí měla v rozmezí určitého časového horizontu dále ubírat. Tyto programy vznikají v úzkém propojení s dalšími podklady vytvořenými na mezinárodní a evropské úrovni legislativy a sdílejí společné principy, cíle a metody jejich prosazování. Rámcovým vnitrostátním strategickým dokumentem vydávaným vládou je Státní politika životního prostředí České republiky, na niž navazuje Státní program ochrany přírody a krajiny, který je zároveň prováděcím dokumentem Strategie pro biologickou rozmanitost České republiky.

4.2.1. Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020

Základním strategickým dokumentem ochrany životního prostředí v České republice je Státní politika životního prostředí, která je schvalovaná vládou na předem stanovené časové úseky za účelem zajistit základní rámec ochrany životního prostředí na našem území. Nyní je v platnosti již pátý z těchto strategických dokumentů.¹⁹⁸ První Státní politika životního prostředí se datovala do roku 1995, další následovaly v letech 1999, 2001 a 2004. Obecně lze říci, že všechny vycházely především z principu udržitelného rozvoje s poukazem na provázanost s ostatními veřejnoprávními strategiemi, které s životním prostředím souvisely. Státní politika z roku 2004 se navíc vypořádávala s harmonizací českého práva s evropskými předpisy a se závazky souvisejícími se vstupem České republiky do Evropského společenství¹⁹⁹. Jako hlavní cíle v oblasti ochrany rostlinstva a živočišstva stanovovala zastavení snižování biologické a ekosystémové rozmanitosti, zejména související s vodním prostředím, neboť tato je na našem území považována za jednu z nejohroženějších.

Současná Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020 analyzuje výsledky předchozí Státní politiky, včetně vyhodnocení efektivity předchozích opatření a dosažení jejích cílů, a zároveň poukazuje na dlouhodobost

¹⁹⁸ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 413

¹⁹⁹ Například vybudování soustavy Natura 2000 dle směrnice „o stanovištích“ č. 92/43/EHS

některých cílů, jež nebylo lze v příslušném časovém úseku naplnit. Jako negativum předchozí Státní politiky vidí zejména špatný vliv hospodářského růstu České republiky, při němž nebyla životnímu prostředí zajištěna dostatečná ochrana, s ním související nárůst produkce odpadu a zvýšení energetické náročnosti, to vše na úkor stavu životního prostředí. Vesměs pozitivně je zhodnocena mezirezortní spolupráce, která na základě Státní politiky z roku 2004 skutečně probíhá, ovšem spíše v rovině teoretické, a tudíž je potřeba se i v této oblasti do budoucna dobrat zlepšení a vybrané cíle účinněji zpracovat do praktické činnosti jednotlivých subjektů.

Za stěžejní cíl si **Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020** stanovuje dosažení podmínek, za kterých bude zajištěn především udržitelný rozvoj českého životního prostředí a dále šetrné využívání přírodních zdrojů efektivním způsobem, ulehčení zátěži na životní prostředí při výkonu lidské činnosti, ochrana klimatu apod., neboť kvalita životního prostředí přímo souvisí s kvalitou života a zdraví obyvatel České republiky, Evropské unie a potažmo celého světa. Vše výše uvedené se zavazuje stát prosazovat v souvislosti se svými závazky vyplývajícími z evropských předpisů a mezinárodního práva. Základními tématy, kterými se Státní politika zabývá, jsou

- ochrana a udržitelné využívání zdrojů
- ochrana klimatu a zlepšení kvality ovzduší
- ochrana přírody a krajiny
- bezpečné prostředí²⁰⁰

Vše výše uvedené má být prosazováno v souladu se základními principy, kterými jsou pro období 2012 – 2020 zvoleny princip integrace politik, princip prevence, princip předběžné opatrnosti, princip „znečišťovatel platí“, dále princip nákladové efektivity, princip zvyšování povědomí veřejnosti o otázkách životního prostředí a princip mezinárodní odpovědnosti. Environmentální témata jsou v rámci Státní politiky vystupňována dle míry potřeby urychleného řešení do 3 úrovní. Ochrana biologické rozmanitosti je zakotvena hned v první úrovni věnující se nejzávažnějším tématům. Dílčími cíli, které si u ochrany přírody a krajiny Státní politika klade, je řešení

²⁰⁰ Mzp.cz [online]. [cit. 2016-12-15]. Státní politika životního prostředí ČR. Dostupné z WWW: [http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf)

negativního vlivu invazních nepůvodních druhů na místní biodiverzitu a zastavení úbytku živočišných a rostlinných druhů, včetně ochrany jejich stanovišť a ochrany krajiny před její další fragmentací za účelem dosažení její vyšší ekologické stability. V závěru Státní politika obsahuje výčet nástrojů normativních, ekonomických, informačních, koncepčních a institucionálních, pomocí nichž má dojít k její účinné realizaci.²⁰¹

4.2.2. Strategie ochrany biodiverzity České republiky

Strategie ochrany biodiverzity je strategickým dokumentem k Úmluvě o biologické rozmanitosti, jenž se Česká republika spolu s ostatními smluvními státy úmluvy zavázala vydávat²⁰². Od jejího schválení vládou dne 9. 3. 2016 je platná **Strategie ochrany biodiverzity na období 2016-2025**, která navazuje na Evropskou strategii pro bioiverzitu přijatou roku 2011. Struktura Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky z roku 2016, na rozdíl od té předchozí z roku 2005, již však nekopíruje strukturu té evropské, ale na základě předešlých zkušeností a zpracovaných studií si určuje strukturu vlastní. Zatímco Evropská strategie z roku 2011 tedy obsahuje celkem šest cílů směřujících k zastavení úbytku biologické rozmanitosti a degradace ekosystémových služeb, Strategie České republiky, vycházejíc z nabytých zkušeností při prosazování cílů Strategie minulé, obsahuje raději menší množství hlavních cílů se zaměřením na konkretizaci cílů dílčích. Jednotlivé cíle Evropské strategie 2011 tedy jsou

- Naplnit směrnici o ptácích a směrnici o stanovištích
- Zachovat a obnovit ekosystémy a jejich služby
- Zvýšit podíl zemědělství a lesnictví na udržení a posílení biologické rozmanitosti
- Zajistit udržitelné využívání rybolovných zdrojů
- Boj proti nepůvodním invazním druhům
- Odvrácení úbytku celosvětové biologické rozmanitosti²⁰³

²⁰¹ Mzp.cz [online]. [cit. 2016-12-15]. Státní politika životního prostředí ČR. Dostupné z WWW: <http://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi>

²⁰² Viz čl. 6 Úmluvy o biologické rozmanitosti

²⁰³ Informační systém úmluvy o biologické rozmanitosti [online]. [cit. 2016-11-20]. Evropská strategie pro biodiverzitu 2011 – 2020. Dostupné z WWW: <<http://chm.nature.cz/strategie-dokumenty/evropska-strategie-pro-biodiverzitu-2011-2020>>

Hlavní cíle Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky oproti tomu sestávají ze čtyř klíčových oblastí

- Společnost uznávající hodnotu přírodních zdrojů
- Dlouhodobě prosperující biodiverzita a ochrana přírodních procesů
- Šetrné využívání přírodních zdrojů
- Zajištění aktuálních a relevantních informací

Cílem Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky v prvním bodu s názvem „Společnost uznávající hodnotu přírodních zdrojů“ je ochrana biologické rozmanitosti v rámci všech oborů a vrstev, jak ve veřejnoprávní, tak v soukromoprávní oblasti včetně cestovního ruchu. V bodu „Dlouhodobě prosperující biodiverzita a ochrana přírodních procesů“ se tento strategický dokument zabývá cílenou ochranou konkrétních složek biologické rozmanitosti s důrazem na jejich přirozené a udržitelné čerpání. Třetí bod „Šetrné využívání přírodních zdrojů“ určuje vhodné metody využívání přírodních zdrojů a dalšího hospodaření s nimi ve vyjmenovaných ekosystémech. Poslední bod s názvem „Zajištění aktuálních a relevantních informací“ se zaměřuje na prosazování informovanosti jak ve výzkumu a poznání, tak v metodě vyhodnocování ekosystémových služeb a priorit ochrany. V každé ze čtyř výše uvedených oblastí figuruje dvacet dílčích cílů s popisem jejich aktuálního stavu, včetně výčtu tlaků a hrozeb při jejich prosazování do budoucna. Ke každému dílčímu cíli patří další podcíle, ve kterých jsou velice konkrétně specifikována opatření vedoucí k jejich dosažení a termín očekávaného splnění. Strategie dále obsahuje seznam finančních zdrojů vyhrazených k prosazování jejich cílů a srovnání s dalšími strategickými dokumenty České republiky. Na rozdíl od Strategie předchozí tato již neobsahuje žádný akční plán k jejímu dalšímu rozpracování, neboť tuto úlohu zastává Státní program ochrany přírody a krajiny schválený vládou roku 2016.²⁰⁴

Česká republika si jako smluvní strana Úmluvy o biologické rozmanitosti plně uvědomuje, že udržitelná biologická a ekosystémová rozmanitost je základem pro udržitelný rozvoj státu. Strategie ochrany biologické rozmanitosti z roku 2016 se proto

²⁰⁴ Portál strategických dokumentů v ČR [online]. [cit. 2016-12-01]. Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016-2025. Dostupné z WWW: <<https://www.databaze-strategie.cz/cz/mzp/strategie/strategie-ochrany-biologicke-rozmanitosti?typ=o>>

soustředí na metody, jak odstranit hlavní příčiny její ztráty. Schůdnou cestu vidí v zapojení co největšího množství subjektů veřejného i soukromého charakteru a v předpokladu společné odpovědnosti všech zúčastněných za její naplňování.²⁰⁵

4.2.3. Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky

Aktualizovaný Státní program ochrany přírody a krajiny ČR, který schválila vláda dne 30. 11. 2009 usnesením č. 1497/2009, slouží také jako Akční plán Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky, Akční plán ochrany mokřadů a strategie pro Evropskou úmluvu o krajině a dále jako hlavní strategický dokument ochrany přírody v souvisejících oblastech.²⁰⁶ Vznikl v souladu s ostatními strategickými dokumenty, kterými jsou například Státní politika životního prostředí, Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty, Národní lesnický program pro období do roku 2013, Strategie udržitelného rozvoje ČR, Politika územního rozvoje ČR 2008 a další.

V úvodu Státní program provádí analýzu stavu životního prostředí v České republice, dále hodnotí výsledky předchozího Státního programu z roku 1998 a na tomto základě navrhuje dlouhodobé cíle a potřebná opatření k provedení ve vyjmenovaných oblastech ochrany přírody, jako je krajina v obecném pojetí, konkrétní krajinné ekosystémy v České republice²⁰⁷, chráněná území a chráněné druhy rostlinstva a živočišstva. V samostatné sekci jsou vyjmenovány programem aplikované nástroje ochrany přírody a krajiny, kterými jsou legislativní nástroje, ekonomické nástroje, odborné informační nástroje a práce s veřejností. U každého nástroje je nejprve vyhodnocena jeho efektivita u předchozího Státního programu ochrany přírody a krajiny ČR z roku 1998, byl-li zde využit, a následně jsou stanoveny nové cíle a opatření, která mají napomoci cílů dosáhnout. Po prostudování textu posuzujícího u jednotlivých oblastí účinnost předchozího Státního programu z roku 1998 lze nabýt pocitu, že výsledky analýzy jsou celkově negativní, případně konstatují dosažení pouze částečné nápravy. Naopak pozitivní výsledek však lze zaznamenat v sekci chráněných

²⁰⁵ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR [online]. [cit. 2016-12-01]. Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025. Dostupné z WWW:

<<http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/323/039713.pdf?seek=1475234680>>

²⁰⁶ Viz Usnesení vlády České republiky ze dne 30. 11. 2009 č. 1497

²⁰⁷ Jedná se konkrétně o následující ekosystémy: lesní ekosystémy, vodní a mokřadní ekosystémy, horské ekosystémy, agroekosystémy a půda, travinné ekosystémy a urbánní ekosystémy.

oblastí, podle které za hodnocené období Státního programu z roku 1998 došlo mimo jiné ke vzniku Národního parku České Švýcarsko, vzniku Chráněné krajinné oblasti Český les či rozšíření Chráněné krajinné oblasti Českého ráje apod. Úspěšnost v oblasti ochrany rostlinných a živočišných druhů aktualizovaný Státní program vyhodnocuje tak, že i přes četná opatření dochází k neustálému narůstání počtu ohrožených druhů a urychluje se jejich vymírání. Toto se na našem území týká zejména druhů rostlinstva a živočišstva vázaných na vodní ekosystémy, specifickou oblastí je dle Státního programu šíření invazních nepůvodních druhů. Obsažené návrhy opatření vedoucích k ochraně a obnově biodiverzity se vesměs opět nesou v duchu principu udržitelného rozvoje.²⁰⁸

4.3. Prameny práva ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice

Jak již bylo řečeno v úvodu této práce, v systému práva životního prostředí České republiky je právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva řazena do zvláštní části, zabývající se ochranou jednotlivých složek, zde konkrétně organismů. V následující kapitole se zaměřuji na prameny práva ochrany rostlinstva a živočišstva ve formě *in situ*, neboť tu považuji v souvislosti s ochranou biologické rozmanitosti za zásadní a nejdůležitější.

Základní právní úpravu ochrany rostlin a živočichů *in situ* nalezneme v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, který obsahuje její komplexní právní úpravu, tedy z hlediska obecné ochrany přírody a krajiny, tak i z pohledu zvláštní ochrany ohrožených druhů.²⁰⁹ Zákon provádí množství vyhlášek Ministerstva životního prostředí v čele s vyhláškou č. 395/1992 Sb., a dále předpisy vydané v souvislosti s implementací evropského práva do českého právního řádu. Dalšími právními předpisy upravujícími problematiku ochrany rostlinstva a živočišstva *in situ* jsou zákony související se zvláštní ochranou druhů, tedy zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy a zákon č. 100/2004 ,o obchodování s ohroženými druhy. V souvislosti s lovem a odchytem volně žijících živočichů můžeme dále označit zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti a zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství. Rovněž je potřeba zmínit právní úpravu ochrany druhů před vnějšími

²⁰⁸ Srovnej Státní program ochrany přírody a krajiny ČR z roku 2009

²⁰⁹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 30-31

škodlivými vlivy, tj. zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči a zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči. Ochrana *ex situ* se věnuje zejména zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad, genové biodiverzitě zákony č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a č. 148/2003 Sb., o konzervaci a využívání genetických zdrojů rostlin a mikroorganismů významných pro výživu a zemědělství apod.²¹⁰

4.3.1. Právní úprava obecné druhové ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Jak jsem již uvedla výše, prioritně se v následujících subkapitolách zaměřuji na druhovou ochranu *in situ*. Zároveň však konstatuji, že v kontextu ochrany fauny a flory v jejich přirozených stanovištích nelze zapomínat ani na ochranu *ex situ* jakožto doplňující prostředek zachování druhů tam, kde by formu ochrany *in situ* již nebylo možné aplikovat.²¹¹ Základním právním předpisem v oblasti obecné druhové ochrany rostlinstva a živočišstva je **zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny**. Ochrana *in situ* představují zejména sítě zvláště chráněných území²¹² sloužící k zachování místní druhové, ekosystémové a genové biodiverzity, která má z hlediska ochrany přírody zvláštní význam. Právě chráněná území přispívají ke zpomalení úbytku biodiverzity významnou měrou, neboť většina druhů rostlin a živočichů je se svými přirozenými stanovišti úzce svázána, a jestliže již dojde k narušení prostoru, ve kterém se vyskytují, režim *in situ* nemusí obstát a je třeba podpůrně použít druhové ochrany *ex situ*.

Obecná druhová ochrana v zákoně o ochraně přírody a krajiny

Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, rozlišuje v § 2 odst. 2) mezi „*obecnou ochranou druhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a zvláštní ochranou těch druhů, které jsou vzácné či ohrožené*“²¹³ Obecná ochrana je

²¹⁰ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 417-420

²¹¹ Více k ochraně „*in situ*“ a „*ex situ*“ uvádím v kapitole 2.3.1. této práce

²¹² Sítě zvláště chráněných území vznikají za účelem ochrany přírody z titulu § 2 odst. 2) písm. e) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²¹³ Ust. § 2 odst. 2) písm. b) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

specifikována v ust. § 5 tohoto zákona a má chránit „všechny druhy rostlin a živočichů před zničením, poškozováním, sběrem či odchytem, který vede nebo by mohl vést k ohrožení těchto druhů na bytí nebo k jejich degeneraci, k narušení rozmnožovacích schopností druhů, zániku populace druhů nebo zničení ekosystému, jehož jsou součástí.“²¹⁴ Živočichy a rostliny, kteří nepodléhají zvláštní právní úpravě ochrany, lze tedy v režimu tohoto ustanovení sbírat nebo lovit a dokonce usmrtit, ale pouze v takovém rozsahu, aby nedošlo k poškození ať už celého druhu, nebo jednotlivé populace, případně vázaného ekosystému²¹⁵. Toto ustanovení obecné ochrany tedy v souladu se zásadami stanovenými v čl. 35 odst. 3) Listiny základních práv a svobod určuje režim minimální ochrany každého živočišného a rostlinného druhu před jeho nadměrným užíváním.²¹⁶ Usmrcení nebo lov jedince musí vždy probíhat v souladu s další právní úpravou, tj. zakázanými metodami lovu podle zákona o myslivosti a zákona o rybářství, a dále zakázanými způsoby usmrcování nebo odchytu zvěře podle zákona na ochranu zvířat proti týrání. Ust. § 5 odst. 3) zákona o ochraně přírody a krajiny dále stanoví, že jestliže je člověkem vykonávána činnost za účelem provedení zemědělských, lesnických nebo stavebních prací, případně činnost související s dopravou a energetikou, je povinen zabránit, aby přitom docházelo k nadměrnému poškozování živočichů a rostlin a ničení jejich biotopů, kterému se lze dostupnými prostředky vyhnout.²¹⁷

Ust. § 5 zákona v odst. 4) se věnuje problematice záměrného šíření geograficky nepůvodních druhů,²¹⁸ které lze v souladu s principem předběžné opatrnosti činit pouze na základě povolení příslušného orgánu ochrany přírody či za jiných podmínek ve smyslu tohoto ustanovení. Výjimkou z tohoto je šíření nepůvodních druhů rostlin, u kterých byl schválen lesní hospodářský plán. Za negativní aspekt tohoto ustanovení lze jistě považovat fakt, že je ponecháno v diskreční pravomoci příslušného orgánu ochrany přírody určit, zda bude v konkrétním případě v dané oblasti nepůvodní druh vypuštěn či nikoliv. Ve výsledku tedy může docházet k nejednotné aplikaci tohoto ustanovení a jeho

²¹⁴ Viz § 5 odst. 1) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²¹⁵ Výjimkou z výše uvedeného je například hubení druhů podle zvláštních právních předpisů rostlinolékařské nebo veterinární péče.

²¹⁶ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 51

²¹⁷ Srovnej § 5 odst. 3) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²¹⁸ Dle § 5 odst. 4) zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je za geograficky nepůvodní druh rostliny nebo živočicha označen druh, který není součástí přirozených společenstev určitého regionu. Nejrizikovějšími z těchto jsou invazní nepůvodní druhy.

výsledné neefektivitě.²¹⁹ Stejný problém lze konstatovat i u ust. § 5 odst. 5) tohoto zákona, dle kterého je povolení orgánu ochrany přírody vyžadováno rovněž v případě záměrného rozšiřování kříženců. V souvislosti s nepůvodními druhy dále ust. § 5 odst. 6) tohoto zákona umožňuje odlov geograficky nepůvodních živočichů, kdy příslušný orgán opět rozhoduje v režimu správního uvážení, za podmínky existence zákonného důvodu odlovu a řádného zdůvodnění tohoto rozhodnutí. Opět musí být zachovány zvláštní předpisy o zakázaných metodách lovu a usmrcení.

V případě nalezení zraněného nebo nemocného živočicha zákon o ochraně přírody a krajiny v § 5 odst. 8) ukládá každému povinnost jej ošetřit nebo předat do dispozice záchranné stanice, která mu zajistí potřebnou péči. Není ovšem dovoleno u něj přitom způsobit fyzické nebo psychické změny, na základě nichž už by jedinec nebyl schopen se do volné přírody navrátit.²²⁰

Právní úprava ochrany volně žijícího ptactva

Skupinou druhové ochrany s vlastní právní úpravou, kterou však podle mého názoru lze zařadit pod režim obecné druhové ochrany, se stalo v souvislosti s transpozicí směrnice č. 147/2009/ES, o ochraně volně žijících druhů ptáků, **volně žijící ptactvo**. Ochrana ptactva je v právu životního prostředí oblastí hojně upravenou v mezinárodní, evropské i vnitrostátní rovině. Na specifickou těchto živočichů v oblasti právní úpravy ochrany biodiverzity poukazuje i fakt, že pojem ptáci se na několika místech zákona o ochraně přírody a krajiny vyskytuje samostatně vedle pojmu volně žijící živočich, přestože technicky jej pod něj lze subsumovat. Důvodem pro toto je praktické zajištění úplné implementace evropských předpisů. Zvláštní režim v české úpravě určují druhům volně žijících ptáků ust. § 5a a ust. § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny. Tato úprava reflektuje implementaci již zmíněné směrnice č. 147/2009/ES o ptácích a dále směrnice č. 92/43/EHS o stanovištích do českého právního řádu.

Ust. § 5a zák. o ochraně přírody a krajiny stanovuje podmínky obecné ochrany všech druhů volně žijícího ptactva na našem území²²¹ a výslovně zakazuje

²¹⁹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 424-426 a str. 438 - 441

²²⁰ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 60-61

²²¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 72-76

- úmyslné usmrcování nebo odchyt jakýmkoliv způsobem
- úmyslné poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd
- sběr jejich vajec ve volné přírodě a jejich držení, a to i prázdných
- úmyslné vyrušování těchto ptáků, zejména během rozmnožování a odchovu mláďat, pokud by šlo o vyrušování významné z hlediska cílů směrnice o ptácích
- držení druhů ptáků, jejichž lov a odchyt jsou zakázány.²²²

Zároveň je dle § 5a odst. 2) zák. o ochraně přírody a krajiny zakázán prodej, přeprava, držení a chov a nabízení za účelem prodeje živých nebo mrtvých ptáků a jejich částí nebo výrobků z nich. Kdo takové jedince má v dispozici, je povinen prokázat na žádost příslušného orgánu dle § 5a odst. 3) svoji totožnost a zákonnost jejich nabytí. Odlišná úprava je stanovena pro druhy, u nichž je povolen lov podle zákona o myslivosti. Ust. § 5b stanovuje možnost orgánu ochrany přírody rozhodnout o odchýlení se od zákazu úmyslného usmrcování nebo odchyty ptáků, úmyslného poškozování nebo ničení jejich hnízd a vajec nebo odstraňování hnízd. Taxativně uvedenými důvody odchýlení mohou být veřejné zdraví nebo bezpečnost, bezpečnost leteckého provozu nebo účely ochrany jiných volně žijících druhů živočichů, stejně jako výzkum, opětovné osídlení nebo vysazení druhu nebo chov za tímto účelem v lidské péči.²²³ Rozhodnutí musí splňovat náležitosti obsažené v § 5b odst. 3) zák. o ochraně přírody a krajiny. Pokud k odchýlnému postupu dojde, je povinností toho, kdo jej učinil, zásah vždy do 31. prosince nahlásit příslušnému orgánu ochrany přírody. Jestliže má dojít k odchýlnému postupu u blíže neurčeného okruhu adresátů, vydá Ministerstvo životního prostředí opatření obecné povahy.²²⁴

Obecná ochrana volně žijících zvířat v zákoně na ochranu zvířat proti týrání

Do této subkapitoly bych ráda zařadila také **zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání**, přestože jeho hlavním posláním je právní úprava péče o zvířata na

²²² Viz § 5a zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²²³ Např. vyhláška č. 294/2006 Sb., o odchýlném postupu pro usmrcování špačka obecného

²²⁴ Srovnej ust. § 5a a ust. § 5b zák. č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny

úrovni *ex situ*, jeho vybraná ustanovení se vztahují i k volně žijícím zvířatům.²²⁵ Rozdíl mezi označením „volně žijící zvíře“ ve smyslu zákona č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání a pojmem „volně žijící živočich“ podle zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny je takový, že volně žijícím zvířetem může být pouze obratlovec²²⁶. Ust. § 5 odst. 1) tohoto zákona stanovuje zákaz bezdůvodného usmrcení zvířete, přičemž taxativní vymezení důvodů, pro které je možné zvířata usmrtit, najdeme v odst. 2) tohoto ustanovení. Jedná se například o nevléčitelnou nemoc, bezprostřední ohrožení člověka, výkon práva myslivosti, mimořádné veterinární opatření, deratizaci a další důvody. Dále zákon obsahuje výslovnou úpravu ochrany volně žijících zvířat obsaženou v § 14, v němž určuje zakázané způsoby jejich odchyty a usmrcování. Seznam je koncipovaný podobně jako seznamy zakázaného lovu v zákoně o myslivosti a zákoně o rybářství, jimž se věnuji v subkapitole 4.3.3. této práce. Ze zákazu odchyty jsou v odst. 6) tohoto ustanovení stanoveny výjimky např. pro vědecké a ochranné účely. Jako příklad lze zmínit vyhlášku č. 152/2006 Sb., o odchylném postupu při ochraně ptáků a výjimce ze základních ochranných podmínek zvláště chráněných druhů ptáků pro jejich značení, jež byla vydána odchylným postupem podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny za účelem monitoringu ptactva. Další přípustnou výjimkou ze zákazu odchyty je dle § 13 odst. 8) zákona na ochranu zvířat proti týrání užití dravců ve formě biologické ochrany letišť pro účely rozhánění okolního ptactva. Podle § 13 odst. 7) tohoto zákona je zakázáno odchytávat jedince původních volně žijících druhů za účelem zájmového a farmového chovu nebo chovu s cílem domestikace nebo drezúry, s výjimkou odchyty loveckých dravců v souladu se zvláštními předpisy. Možnou výjimku z tohoto ustanovení by rovněž mohl vytvořit režim odchylného postupu u volně žijícího ptactva podle § 5b zákona o ochraně přírody a krajiny. Ust. § 14a zákona na ochranu zvířat proti týrání dále v souvislosti s volně žijícími zvířaty stanovuje výčet zakázaných činností, týkající se zejména zvířat v mobilních zvěřincích a teráriích pobývajících převážně v dopravním prostředí, s výjimkou cirkusů, a dále cvičení nově narozených jedinců některých druhů za účelem komerčního využití.²²⁷ Ust. § 14b dále určuje podmínky ochrany handicapovaných

²²⁵ Ust. § 3 písm. b) zák. č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, definuje volně žijící zvíře jako zvíře, patřící k druhu, jehož populace se udržuje v přírodě samovolně, a to i v případě jeho chovu v zajetí.

²²⁶ Zvířetem je každý živý obratlovec s výjimkou člověka, nikoliv plody nebo embrya, toto odpovídá definici zvířete v ust. 3 písm. a) zák. č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

²²⁷ srovnej § 14 a zák. č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání

volně žijících zvířat²²⁸, podle nichž každý, kdo se ujal takového zvířete, mu musí zajistit soustavnou nezbytnou péči podle odst. 2) tohoto ustanovení nebo jej musí předat záchranné stanici, případně jí oznámit místo nálezu.

Zákon na ochranu zvířat proti týrání rovněž upravuje využití volně žijících zvířat k pokusným účelům. Přestože zvířata odchycená ve volné přírodě nelze používat v souvislosti s ust. § 17d odst. 1) tohoto zákona k vědeckým pokusům, lze za přísných v zákoně stanovených podmínek udělit výjimku, pokud nelze pokusného cíle dosáhnout jinak, toto se vztahuje například i na procesy schvalování ornitologických výzkumů příslušným orgánem ochrany přírody, v souvislosti s prováděcí vyhláškou výše.²²⁹

Na závěr tématu zákona o ochraně zvířat proti týrání zbývá zmínit pozitivní trend v rozšiřování vnímání pojmu „zvíře“. Nastupující tendence nehledět na zvíře už jen jako na obratlovce, ale i jako na nižší druh živočicha, je v zákoně na ochranu zvířat proti týrání prozatím patrná pouze u definice pokusného zvířete.²³⁰ Veřejnoprávní úpravu v tomto směru však již předběhla ta v rovině soukromoprávní, neboť jak vyplývá z § 494 zák. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku a jeho důvodové zprávy, za zvíře jsou podle tohoto předpisu již skutečně považováni i bezobratlí schopni vnímat bolest nebo stres. Promítnutí takového postoje i do oblasti veřejnoprávní by znamenalo nárůst právní ochrany pro velké množství živočišných druhů, a proto lze jen doufat, že se soukromé právo stane inspirací i pro budoucí veřejnoprávní posílení hodnoty a ochrany dalších živočišných druhů.²³¹

4.3.2. Právní úprava zvláštní druhové ochrany volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin

Základní úpravu zvláštní druhové ochrany obsahuje § 48 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Toto ustanovení zakládá možnost vyhlásit zvláště chráněnými takové druhy rostlin a živočichů, které jsou ohrožené nebo vzácné nebo vědecky či kulturně velmi významné. Zvláště chráněné druhy § 48 dále dělí na

²²⁸ Handicapovaným zvířetem je podle § 3 písm. f) zák. č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, volně žijící zvíře, které je v důsledku zranění, nemoci nebo jiných okolností dočasně či trvale neschopno přežít ve volné přírodě,

²²⁹ MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost, str. 348-356

²³⁰ Za pokusné zvíře se dle § 3 písm. j) zák. č. 246/1992 Sb, na ochranu zvířat proti týrání, považují i živí hlavonožci

²³¹ MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016, str. 636-637 a str. 658-661

- kriticky ohrožené
- silně ohrožené
- ohrožené²³²

Seznamy druhů a jejich rozřazení do jednotlivých kategorií jsou stanoveny v souladu s § 48 odst. 5) zákona o ochraně přírody a krajiny v **přílohách č. II a III vyhlášky Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb.**, přičemž u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů pod ochranu spadají nejen živí, ale také mrtví jedinci, jejich části nebo výrobky z nich, jestliže je patrné, že byly z tohoto tvora skutečně vyrobeny.²³³ V závislosti na kategorii, do které je druh zařazen, se k němu vztahují příslušná opatření intenzity odpovídající jeho ochraně. Při rozhodování o zařazení do jedné z kategorií zvláštní ochrany jsou určujícími „červené seznamy“, tj. seznamy ohrožených druhů nebo poddruhů rostlin a živočichů rozřazených do kategorií.²³⁴ Seznamy jsou většinou zpracovány ve vztahu k určité geografické oblasti, tj. celosvětové, kontinentální, celostátní, regionální či lokální²³⁵. V propojení s červenými seznamy jsou poté vydávány červené knihy, které analyzují důvody ohrožení druhu zařazeného do seznamu a shromažďují další podpůrné informace k jeho praktické ochraně.

Zvláštní druhová ochrana v zákoně o ochraně přírody a krajiny

Zvláště chráněné druhy jsou podle § 55 odst. 2) zákona o ochraně přírody a krajiny vyhlášovány orgánem ochrany přírody, a to v dohodě s Ministerstvem zemědělství po projednání s dotčenými ústředními orgány státní správy. V souladu s § 54 odst. 1) tohoto zákona jsou ti, kdo drží, prodávají, nabízí za účelem prodeje nebo výměny aj. druh zvláště chráněné rostliny nebo živočicha podle mezinárodních úmluv nebo zákona č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy, povinni kdykoliv na výzvu prokázat, že jedince získali zákonným způsobem, a zároveň prokázat svoji totožnost. V opačném případě platí zákaz jedince držet, dopravovat, prodávat apod. Tento zákaz se

²³² Srovnej § 48 zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²³³ Tamtéž

²³⁴ Dalšími takto vytvářenými seznamy jsou „seznamy černé“ obsahující druhy již vyhynulé nebo „seznamy modré“ s evidencí druhů zachráněných.

²³⁵ V České republice jsou zpracovány červené seznamy bezobratlých, obratlovců, cévnatých rostlin, mechorostů, lišejníků a hub

však nevztahuje na živočichy odchované v lidské péči s osvědčením orgánu ochrany přírody o této skutečnosti. V souvislosti s vypouštěním zvláště chráněných živočichů odchovaných v lidské péči a výsevem zvláště chráněných uměle vypěstovaných rostlin v oblastech mimo území obcí je toto povoleno pouze se souhlasem orgánu ochrany přírody²³⁶. Ust. § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny stanovuje podmínky pro udělování výjimek ze zákazů, vztahujících se k zvláště chráněným druhům, ovšem pro jejich udělení je vždy třeba, aby zde byl jiný veřejný zájem, který by převažoval nad zájmem ochrany přírody, nebo aby byla výjimka udělena na základě povolení orgánu ochrany přírody, to vše za splnění dalších předpokladů vymezených v tomto ustanovení.²³⁷

Zákon o ochraně přírody a krajiny dále z důvodu odlišných fyziologických vlastností těchto skupin vymezuje odchylné základní podmínky ochrany pro zvláště chráněné rostliny a pro zvláště chráněné živočichy. Právní úpravu ochrany rostlin lze nalézt v § 49, podle kterého jsou zvláště chráněné rostliny chráněny pod zemí i nad zemí a ve všech stádiích vývoje, a to včetně ochrany jejich biotopu. Platí pro ně zákaz držby, pěstování, dopravy, prodeje, výměny nebo nabízení za účelem prodeje či výměny. Odst. 2) tohoto ustanovení však obsahuje výjimky z uvedeného zákazu. První výjimkou je růst rostlin přirozeně uvnitř jiných kultur a jsou-li ničeny, poškozovány nebo rušeny v přirozeném vývoji pouze v souvislosti s běžným obhospodařováním²³⁸ těchto kultur. Další výjimkou je pěstování rostlin v kulturách získaných povoleným způsobem a jako poslední výjimku zákon uvádí původ rostlin z dovozu za podmínky, že nejsou předmětem ochrany podle žádné z mezinárodních úmluv. Výjimka ze zákazu poškozování rostlin z důvodu běžného obhospodařování se ovšem nevztahuje na kategorie druhů kriticky a silně ohrožených, v těchto případech však orgány ochrany přírody mohou uzavřít s uživatelem pozemku dohodu o způsobu hospodaření příznivém pro daný zvláště chráněný druh.²³⁹

U zvláště chráněných živočichů jsou základní podmínky jejich ochrany uvedeny v § 50 zákona o ochraně přírody a krajiny, podle kterého jsou tito živočichové chráněni ve

²³⁶ Srovnej ust. § 54 odst. 3) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²³⁷ Viz § 56 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny

²³⁸ Za běžné obhospodařování § 49 odst. 3) zák. č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny, nepovažuje zásahy, při kterých může dojít ke změně hydrologických půdních poměrů, půdního povrchu či chemických vlastností prostředí, kromě zásahů při obvyklém hospodaření v lesích podle platného lesního hospodářského plánu

²³⁹ Ust. § 49 zák. č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny

všech stádiích vývoje a spolu s nimi i jejich biotop a sídlo. Platí zákaz nepříznivých zásahů do přirozeného vývoje těchto živočichů jako je chytání, chov v zajetí, rušení nebo poškozování jejich zdraví. Zákaz se vztahuje na držbu, chov, dopravu, prodej, výměnu a nabízení za účelem prodeje nebo výměny u jedinců i všech jejich vývojových stádií. Výjimkou z tohoto, kromě kategorií druhů živočichů silně nebo kriticky ohrožených, je prokazatelná nezbytnost zásahu z důvodů určených v § 50 odst. 3) zákona, jimiž může být např. hygiena, veřejná bezpečnost nebo běžné obhospodařování nemovitosti. Před zásahem je však nutné vyžádat si stanovisko orgánu ochrany přírody, který ve stanovisku může uložit povinnost záchranného přenosu živočicha.²⁴⁰ Proces vydání takto popsaného stanoviska však nelze uplatnit v souvislosti s transpozicí směrnic č. 2009/147/ES o ptácích a č. 92/43/EHS o stanovištích, a proto je třeba místo něj v rámci eurokonformního výkladu použít institutu výjimky podle § 56 zák. o ochraně přírody a krajiny.²⁴¹

Všem orgánům ochrany přírody ukládá ust. § 52 zák. o ochraně přírody a krajiny povinnost zajišťovat pro účely zvýšení populace některých druhů zvláště chráněných živočichů **záchranné programy**. Tyto programy lze brát jako koncepční nástroje ochrany přírody, jež se aplikují, dokud není dosaženo cílového počtu jedinců. Jedná se např. o záchranné chovy, introdukce, reintrodukce, záchranné přenosy aj., které jsou organizovány Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR v gesci Ministerstva životního prostředí.²⁴² V případě nálezu zvláště chráněného živočicha, který vykazuje známky zranění či nemoci nebo existuje jiný důvod, pro který nemůže přežít ve volné přírodě, je povinností každého bez zbytečného odkladu nechat jedince ošetřit v záchranné stanici. Ta po odpadnutí překážky živočicha zpět do přírody vypustí a včas tuto skutečnost oznámí příslušnému orgánu ochrany přírody.²⁴³ Rozdílem oproti nálezu jedince druhu, na který se vztahuje pouze obecná druhová ochrana, je zde tedy nikoliv možnost, ale povinnost každého zajistit zvláště chráněnému živočichovi odbornou péči v záchranné stanici.

²⁴⁰ Viz §50 zák. č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny

²⁴¹ STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, str. 300

²⁴² Tamtéž, str. 304

²⁴³ Srovnej § 52 zák. č. 114/1992 Sb., zákon o ochraně přírody a krajiny

Právní úprava náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

Pod zvláštní ochranu lze dále zařadit **zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy a vyhlášku č. 360/2000. Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech**. Působnost zákona se vztahuje na škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy, kterými jsou

- 1) bobr evropský
- 2) vydra říční
- 3) los evropský
- 4) medvěd hnědý
- 5) rys ostrovid
- 6) vlk

Nebot' se jedná o výčet druhů živočichů v režimu zvláštní ochrany, je zakázáno počet jejich jedinců ve volné přírodě úmyslně regulovat a mimoto snížení jejich již tak malé populace na našem území není žádoucí. Za účelem lepší koexistence těchto druhů s člověkem proto zákon stanovuje podmínky kompenzace ztrát způsobených těmito druhy, a to formou náhrady škody ze státních prostředků.²⁴⁴ Poškození ovšem mohou požádat o finanční náhradu pouze v případě škody na životě a zdraví fyzických osob, na domácích zvířatech specifikovaných v ust. § 6 tohoto zákona, na psech hlídajících stáda, na rybách a včelstvech, na nesklizených polních plodinách, na trvalých porostech, a na uzavřených objektech nebo movitých věcech v těchto objektech²⁴⁵, to vše za splnění množství dalších podmínek v zákoně obsažených. Žádost o náhradu škody přijímá a finanční prostředky vyplácí příslušný krajský úřad, přičemž podmínkou pro akceptaci žádosti je ohlášení vzniklé škody do 48 hodin od jejího zjištění orgánu ochrany přírody, který poté provádí šetření. V kontextu nastavení zákonných podmínek vyplacení náhrady škody a nastavení prekluzivních lhůt k uplatnění nároku v žádosti podle § 8 zákona, považuji za velice náročné ze strany poškozeného na výplatu finanční náhrady

²⁴⁴ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 452

²⁴⁵ Viz výčet možných předmětů náhrady v § 4 zák. č. 115/2000 Sb., zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

dosáhnout. Proto se domnívám, že má v této rovině současná podoba zákona stále své rezervy, neboť nyní může dojít k situaci, kdy poškozený zvolí namísto množství administrativně a časově náročných úkonů raději „svépomocnou“ metodu řešení a zvláště chráněného živočicha žijícího v okolí nezákonně odstraní. Ochranná funkce zákona je však v takovém případě oslabena, neboť nemůže adekvátně naplňovat svůj účel.²⁴⁶

Právní úprava ochrany druhů v zákoně o obchodování s ohroženými druhy

Zvláštní ochraně druhů se dále věnuje i **zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulování obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů**, také označovaný jako zákon o obchodování s ohroženými druhy. Tento předpis vznikl z nutnosti harmonizace české úpravy obchodu s ohroženými druhy s evropskými předpisy v rámci vstupu České republiky do Evropského společenství a nahradil původní zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin. Zákon má strukturu prováděcího předpisu k obecně závazným normám upravujícím obchod s ohroženými druhy CITES na evropské úrovni, neboť tyto jsou ve formě přímo aplikovatelných nařízení a nikoliv pouze směrnic, u kterých je potřeba samostatné transpozice do vnitrostátního práva. Jedná se především o Nařízení Rady č. 338/97/ES o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi a evropské normy související, jež uvádím a podrobněji se jim věnuji v subkapitole této práce 3.4.3. K související české právní úpravě obchodu s ohroženými druhy patří dále ve věci prokazování původu předmětných druhů rostlin a živočichů zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a ohledně podmínek jejich přepravy zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči a zákon č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči.

Vzhledem k podobě zákona o obchodu s ohroženými druhy je nutné jej aplikovat zároveň s příslušnými evropskými předpisy, neboť v rámci společného cíle právní úpravy CITES na všech úrovních, tedy mít sjednocenou kontrolu všech smluvních stran nad mezinárodním obchodem s volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami, zákonodárce nepovažoval za účelné promítat do české právní úpravy podrobně

²⁴⁶ Viz zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy

podmínky již obsažené v nařízeních, ale pouze zákonem zajistil jejich účinné prosazování na území České republiky. Toto platí také přímé aplikaci seznamů kategorií ohrožených druhů, které jsou obsaženy v přílohách A až D nařízení č. 338/97/ES. Zásady, za kterých může probíhat obchod na vnitrouijní úrovni a na úrovni s třetími zeměmi tedy česká právní úprava čerpá z čl. 8 a 9 již zmíněného nařízení č. 338/97/ES. Možnosti zavést vnitrostátní úpravou přísnější opatření, například ve věci držby exemplářů, nebylo ze strany naší republiky využito. Zákon o obchodování s ohroženými druhy tedy obsahuje spíše podrobnosti k aplikaci zákona, jako jsou náležitosti žádostí o povolení k dovozu, vývozu, zpětnému vývozu a přemísťování exempláře a dalšímu nakládání²⁴⁷, dále pravidla registrace obchodníků s exempláři CITES a vědeckých institucí a odchylky pro některé případy vývozu²⁴⁸ apod. V hlavě IV zákona je obsažena úprava obchodu se zvláště chráněnými druhy rostlinstva a živočišstva, které nejsou na seznamu exemplářů CITES, a regulace obchodu s výrobky z tuleňů a lovu některých druhů mořských živočichů.²⁴⁹

Hlavním výkonným orgánem pro prosazování právní úpravy určuje Hlava VII zákona Ministerstvo životního prostředí, jež je v rámci obchodu s třetími zeměmi oprávněno udělovat povolení na základě stanovisek Agentury ochrany přírody a krajiny ČR a vykonávat další činnosti obsažené v ust. § 25 odst. 2) zákona o obchodování s ohroženými druhy.²⁵⁰ Kontrolními orgány na našem území jsou podle § 30 a násl. tohoto zákona celní orgány, Česká inspekce životního prostředí, Státní veterinární správa a Státní rostlinolékařská správa. V rámci vnitrouijního obchodu jsou za účelem vyšší rychlosti a hospodárnosti procesu vydávání potřebných povolení oprávněny k jejich vydání namísto Ministerstva životního prostředí krajské úřady a správy chráněných krajinných oblastí a národních parků. Zvláštní úpravu mají podle zákona o obchodování s ohroženými druhy uměle vypěstované rostliny, které jsou zároveň exempláři CITES, pro něž je pověřena vydávat potvrzení Státní rostlinolékařská správa, a to i v případě jejich vývozu do třetích zemí. Zákon dále v ust. § 23 stanovuje podmínky povinné registrace všech držitelů u exemplářů druhů nacházejících se v příloze A nařízení č. 338/97/ES a rovněž povinnou registraci u některých jiných druhů

²⁴⁷ Viz hlava II zák. č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy

²⁴⁸ Tamtéž, hlava III

²⁴⁹ Tamtéž, hlava IV

²⁵⁰ Srovnej § 25 odst. 2) zák. č. 100/2004 Sb., o obchodování s ohroženými druhy

stanovených v příloze č. 2 tohoto zákona. Podrobnosti k činnosti celních orgánů a jejich vzájemné spolupráci v rámci Evropské unie stanovuje § 26 zákona.

Důležitým institutem podle § 34 zákona o obchodování s ohroženými druhy je **zadržení exempláře**, k němuž může přistoupit Česká obchodní inspekce nebo orgány celní správy, jakmile zjistí porušení zákona nebo panují důvodné pochybnosti o původu exempláře nebo jeho doprovodné dokumentace. Dále jsou oprávněny exemplář zabavit, jestliže není jasné, zda se jedná o druh, na který se vztahují předpisy CITES či nikoliv, v tomto případě si mohou vyžádat potřebnou dokumentaci od držitele. Jakmile dojde k zadržení exempláře, vydá příslušný orgán držiteli exempláře potvrzení a inspekce zahájí správní řízení o zabavení. V případě živých jedinců zároveň uvědomí příslušný orgán veterinární správy a exemplář přepraví a umístí do záchraného centra. Oproti tomu k **zabavení exempláře** ve smyslu § 35 tohoto zákona dojde v případě získání, dovezení, vyvezení nebo držení exempláře, který není na našem území zaregistrován v souladu s § 23 nebo není prokázán jeho původ podle § 24 tohoto zákona. Takto zabavené exempláře se již nemohou dostat zpět do dispozice držitele, kterému byly zabaveny, jejich vlastníkem se stává stát. Úprava zadržení a zabavení se vztahuje také pro výrobky z tuleňů, kožešiny a jedince dle Hlavy IV tohoto zákona. Hlava X zákona o obchodování s ohroženými druhy obsahuje klasifikaci správních deliktů. Vzory formulářů a podmínky registrace, vývozu exemplářů, způsoby jejich označení a další podrobnosti jsou obsaženy v prováděcím předpisu k zákonu, **vyhláše č. 210/2010 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o obchodování s ohroženými druhy.**²⁵¹

4.3.3. Další vybraná právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva

Právní úprava ochrany volně žijících živočichů v rámci myslivosti a rybářství

Mimo již uvedenou problematiku najdeme v české právní úpravě další zákony věnující se ochraně volně žijících živočichů, těmito jsou zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti a zákon č. 99/2004 Sb., o rybářství. **Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti** upravuje podle ust. § 1 chov a zachování druhů zvěře²⁵² volně žijících na našem území, výjimečné držení zvěře v zajetí, dovoz a vývoz živé zvěře, dovoz a vypouštění

²⁵¹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 467-473

²⁵² Pojem zvěř je v § 2 písm. b) zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti, definován jako obnovitelné přírodní bohatství představované populacemi druhů volně žijících živočichů, které jsou vyjmenovány v písmenech c) a d) tohoto ustanovení

živočichů, kteří zatím nežijí na území České republiky, tvorbu a využití honiteb, užívání honebních pozemků a zlepšování životních podmínek zvěře, regulaci stavů zvěře, provádění lovu živočichů, které nejsou zvěří, náhradu škody způsobené zvěří a při provozování myslivosti²⁵³ aj. V rámci ochrany honitby²⁵⁴ v § 5 zákona nalezneme výčet zákazů za účelem zachování druhů zvěře. Podle tohoto ustanovení se nesmí vypouštět do honiteb jedinci druhů zvěře, které jsou drženy ve farmových chovech, či jejich mláďata, dále je zakázáno vypouštět zvěř a zvířata získaná křížením zvěře s hospodářskými zvířaty, vypouštět zvěř v minulosti chovanou v zajetí bez udělené výjimky orgánem státní ochrany přírody nebo zavádět v honitbě další druhy zvěře bez souhlasu orgánu státní správy myslivosti po vyjádření orgánu státní ochrany přírody.

Část zákona zabývající se ochranou myslivosti a zlepšování životních podmínek zvěře určuje podmínky ochrany zvěře před nepříznivými vlivy prostředí, nakažlivými nemocemi, škodlivými zásahy lidí a před volně pobíhajícími domácími zvířaty. Dále chrání životní podmínky zvěře, zajištění klidu v honitbě a myslivecká zařízení. Zákon stanovuje v ust. § 8 odst. 2) především základní obecnou povinnost každého chovat se při vstupu do přírody tak, aby nedocházelo ke zbytečnému zraňování nebo ohrožování zvěře a poškozování jejích životních podmínek²⁵⁵, tímto se myslí například plašení zvěře, rušení zvěře při hnízdění, poškozování zařízení pro příkrmování apod. V ust. § 45 zákona o myslivosti je stanoven **seznam zakázaných způsobů lovu zvěře**, tedy takových způsobů lovu, které jsou rozporu s principy ochrany přírody, ochrany zvířat proti týrání a obecnými zásadami myslivosti. Tento seznam, podobně jako u jiných předpisů chránících přírodu, však není zcela „neprůstřelný“. Odstavec 2) zakládá možnost se od zákazu některých způsobů lovu odchýlit na základě výjimky udělené rozhodnutím orgánu státní správy myslivosti.²⁵⁶

Předmětem úpravy **zákona č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské stráží, ochraně mořských rybolovných zdrojů**, označovaného také jako zákon o rybníkářství, je podle § 1 chov, ochrana a lov ryb, pěstování a lov vodních

²⁵³ Myslivostí se podle § 2 písm. a) zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti, rozumí soubor činností prováděných v přírodě ve vztahu k volně žijící zvěři jako součástí ekosystému a spolková činnost směřující k udržení a rozvíjení mysliveckých tradic a zvyků jako součástí českého národního kulturního dědictví

²⁵⁴ Honitbou je dle § 2 písm. i) zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti, soubor souvislých honebních pozemků jednoho nebo více vlastníků vymezený v rozhodnutí orgánu státní správy myslivosti, v němž lze provádět právo myslivosti podle tohoto zákona

²⁵⁵ Viz § 8 odst. 2) zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti

²⁵⁶ Srovnej § 45 zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti

organismů a ochrana jejich života a životního prostředí, rybníkářství, výkon rybářského práva, vyhlašování, změna a rušení rybářských revírů²⁵⁷ a jejich ochrana, výkon státní správy v rybníkářství, úprava rybářské stráže, ochrana mořských rybolovných zdrojů aj. Neboť zásadním předpokladem pro výkon rybářství je kvalita vodního zdroje, tento zákon úzce souvisí se zákonem č. 254/2001 Sb., o vodách, stanovujícím v zájmu podpory životních podmínek ryb oprávnění vlády určit povrchové vody, které mohou sloužit pro život a rozmnožování původních druhů ryb a dále pro tyto vody stanovovat hodnoty přípustného znečištění.²⁵⁸ Zákon o rybářství v § 5 definuje chráněné rybí oblasti, ve kterých je pro účely chovu a ochrany ryb nebo pěstování a reprodukce vodních organismů²⁵⁹ stanoveno omezení nebo vyloučení výkonu rybářského práva. Tyto oblasti vyhlašuje příslušný rybářský orgán s určením, které organismy budou předmětem ochrany v dané oblasti, a stanovením podmínek jejich vysazování a chovu. Povolný způsob lovu podle § 3 odst. 2 zákona, tedy zpravidla hromadně účinnou metodou²⁶⁰ nebo na udici, je specifikován v § 13 tohoto zákona. Toto ustanovení v odst. 2 a 3 zároveň obsahuje **výčet zakázaných způsobů rybolovu**, přičemž opět lze u několika vybraných udělit výjimku. Zákon obsahuje také úpravu ochrany mořských rybolovných zdrojů regulující dovoz, případně tranzit mořských ryb a živočichů na naše území, a to v ust. § 26 a následujícím.

Právní úprava chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách

Zákon č. 162/2003 Sb., o podmínkách provozování zoologických zahrad upravuje chov zvířat v zoologické zahradě, tj. podle ust. § 2 odst. 1) písm. a) „*v trvalém zařízení, v němž jsou chováni a po dobu nejméně 7 dnů v kalendářním roce vystavováni pro veřejnost volně žijící živočichové, popřípadě též zvířata domácí.*“²⁶¹ Ust. § 2 odst. 2) tohoto zákona obsahuje negativní výčet zařízení, jež za zoologickou zahradu považovat nelze. Jedná se o cirkusy a další související zařízení s drezúrou zvířat, dále

²⁵⁷ Ust. § 2 písm. e) zák. č. 99/2004 Sb., o rybářství, označuje rybářským revírem část vodního útvaru povrchových vod o výměře nejméně 500 m² souvislé vodní plochy, umožňující život rybí obsádky a vodních organismů, vyhlášená rozhodnutím příslušného orgánu státní správy rybářství

²⁵⁸ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 448

²⁵⁹ Vodním organismem je dle § 2 písm. h) zák. č. 99/2004 Sb., o rybářství, vodní živočich nebo vodní rostlina, která je zdrojem potravy ryb nebo je přirozenou součástí vodního prostředí,

²⁶⁰ Tj. pomocí všech druhů sítí, vrší, lov prováděný prostřednictvím manipulace s vodou, lov pomocí různě konstruovaného technického zařízení nebo lov do stálého lovišního zařízení,

²⁶¹ Srovnej § 2 odst. 1) písm. a) zákona č. 162/2003 Sb., o provozování zoologických zahrad

komerční obchody se zvířaty, akvária, terária nebo další výstavní zařízení, která drží v dispozici méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků a jsou součástí zařízení, jejichž hlavním cílem není zvířata vystavovat pro veřejnost. Dále zařízení sloužící k chovu pro zvláštní účely jako záchranné stanice či záchranná centra či farmy, nebo zařízení pro chov volně žijících živočichů držící méně než 20 druhů volně žijících savců a ptáků, jež vystavují bezplatně veřejnosti s cílem ji vychovávat nebo šířit osvětu o vystavených druzích, jejich přirozených stanovištích a úloze v ekosystému.

Předmětem tohoto zákona definovaným v ust. § 1 jsou podmínky a postup vydávání licencí k provozu zařízení, kontrola nad dodržováním povinností provozovatelů, podmínky dotací a jiné podpory provozovatelů zoologických zahrad, jakož i úprava ukládání sankcí za porušení tohoto zákona. Hlavní účel zoologických zahrad je definován v § 2 odst. 1) písm. b), podle kterého je „*posláním zoologických zahrad v souladu s právem Evropských společenství přispět k zachování biologické rozmanitosti volně žijících živočichů jejich chovem v lidské péči, se zvláštním zřetelem na záchranu ohrožených druhů, jakož i výchova veřejnosti k ochraně přírody.*“²⁶² V rámci chovu zvířat v lidské péči tedy zoologické zahrady mají podporovat i ochranu druhů volně žijících živočichů *in situ*. Přínos zoologických zahrad v oblasti ochrany volně žijících živočichů lze spatřit ve smyslu prezentace ohrožených druhů veřejnosti, která poté tyto druhy chce chránit, a dále třeba v rámci různých záchranných programů nebo programů péče. Významně mohou přispět zoologické zahrady zejména u těch druhů, které jsou ve volné přírodě na pokraji vyhynutí nebo již vyhynuli a je třeba obnovit jejich populaci v jejich přirozených stanovištích. K obnově ohroženého druhu může zařízení napomoci podílením se na reintrodukcii daného druhu,²⁶³ ale i podporou dalšího technologického rozvoje v péči o zvířata. Zoologické zahrady mají často kvalitní zázemí a odborné pracovníky, navzájem spolupracují a poskytují si informace o nových poznatcích, které mohou zvířatům zajistit lepší životní podmínky a umožnit nepřímo lepší ochranu druhu i v rovině *in situ*. Ochrana volně žijících živočichů je ze strany zoologických zahrad rovněž často zajišťována financováním záchranných aktivit *in situ*.²⁶⁴ V zoologických

²⁶² Viz § 2 odst. 1) písm. b) zákona č. 162/2003 Sb., o provozování zoologických zahrad

²⁶³ V České republice se o navrácení druhů do přírody zasazuje kromě ZOO Praha i Zoologická zahrada ve Dvoře Králové nad Labem, která odchovává a navrácí jedince některých afrických druhů do jejich přirozených stanovišť. Jedná se například o různé druhy nosorožců.

²⁶⁴ PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Úvod do biologie ochrany přírody. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, str. 257 - 262

zahradách se chovají kromě volně žijících živočichů také zvířata domácí²⁶⁵, ovšem v souladu s posláním zoologických zahrad bývá častější především chov druhů volně žijících živočichů, přičemž většinou jsou z důvodu vysoké atraktivity pro veřejnost preferováni větší obratlovci.²⁶⁶ Volně žijící živočich je definován v ust. §2 odst. 1) písm. d) zákona jako *„jedinec takového živočišného druhu, jehož populace se udržuje anebo udržovala, v případě druhů v přírodě nezvěstných nebo vyhynulých, v přírodě samovolně; může jít i o jedince chovaného v lidské péči anebo závislého na péči člověka.“*²⁶⁷

Zařízení splňující podmínky pro označení zoologické zahrady mohou svou činnost provozovat pouze s licencí vydanou Ministerstvem životního prostředí. Značná část zákona je věnována úpravě vydávání licencí k provozování zoologické zahrady Ministerstvem životního prostředí. Je obsažena v ust. § 3 až §10 tohoto zákona a popisuje proces od podání žádosti provozovatelem za splnění zákonem stanovených podmínek přes řízení o vydání licence až po její zrušení. Důležité je zmínit, že podle ust. § 10 provozovatel po zrušení licence stále odpovídá za zabezpečení řádné péče a nakládání s chovanými živočichy v souladu se zákonem. Ztrátou licence tedy nezaniká odpovědnost provozovatele za chovaná zvířata.

Licence je Ministerstvem životního prostředí vydána pouze v případě, že ze strany provozovatele dojde k naplnění podmínek dle ust. § 6 tohoto zákona, které obsahuje povinnosti, jež musí být splněny před vydáním licence. V souvislosti s ochranou volně žijících živočichů se jedná zejména o povinnosti provozovatele zajistit, že nedojde k úniku chovaných zvířat, a tedy k ohrožení volně žijících původních druhů. Dále ustanovení obsahuje podmínku účasti na výzkumech prospěšných v rámci druhové ochrany živočichů nebo na školení o ochraně druhů, chovu ohrožených druhů s cílem zachovat biodiverzitu v rámci ochrany *in situ* nebo *ex situ*, nebo účasti na programech reintrodukce druhů do původních stanovišť. Dále § 6 ukládá zoologickým zahradám povinnost provádět osvětu o přírodních stanovištích živočichů a jejich úloze v ekosystému. Pokud dojde po získání licence ze strany provozovatele zoologické

²⁶⁵ Za domácí zvíře § 2 odst. 1) písm. c) zákona č. 162/2003 Sb., o provozování zoologických zahrad považuje živočicha, který patří k biologickému druhu, jenž vznikl činností člověka domestikací a žije převážně v přímé závislosti na péči člověka, případně druhotně zdivočelý živočich původně domestikovaného druhu nebo poddruhu

²⁶⁶ PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Úvod do biologie ochrany přírody. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, str. 259

²⁶⁷ Viz § 2 odst. 1) písm. d) zákona č. 162/2003 Sb., o provozování zoologických zahrad

zahrady k porušení těchto podmínek, je toto důvodem ke zrušení licence ve smyslu § 8 a následujícího tohoto zákona.

U povinnosti účasti na výzkumech nebo školení či programech reintrodukce a dále provádění osvěty lze udělit licenci i v případě, že provozovatel tyto podmínky splní do 2 let od podání žádosti o vydání licence, přičemž však nesmí jejich prozatímní nesplnění být překážkou pro naplnění poslání zoologických zahrad dle § 2 odst. 1) písm. b) tohoto zákona. V tomto případě je licence vydána pouze na dobu určitou nejvýše dvou let.

Právní úprava rostlinolékařské a veterinární péče

V souvislosti s ochranou rostlinstva a živočišstva si zasluhují alespoň okrajovou zmínku **zákon č. 326/2004, sb., o rostlinolékařské péči, a zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči**. Zákon o rostlinolékařské péči slouží jako prováděcí předpis pro Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1107/2009 o uvádění přípravků na ochranu rostlin na trh. Předmětem působnosti tohoto zákona je ochrana rostlin a rostlinných produktů proti škodlivým organismům a poruchám, dále ochrana proti zavlečení organismů škodlivých rostlinám nebo rostlinným produktům do České republiky a jejich další šíření, omezování nepříznivého vlivu škodlivých organismů, uvádění na trh a použití přípravků a dalších prostředků na zdraví lidí, zvířat, na životní prostředí apod. Zákon stanovuje v ust. § 3 základní povinnost osob pěstujících, vyrábějících nebo uvádějících na trh rostliny, stejně jako vlastníků objektů nebo jejich uživatelů zjišťovat a omezovat výskyt a šíření škodlivých organismů včetně plevelů tak, aby nevznikla škoda jiným osobám nebo nedošlo k poškození životního prostředí anebo k ohrožení zdraví lidí nebo zvířat, a dále povinnost k ošetřování rostlin používat pouze povolené přípravky způsobem nepoškozujícím okolní porost, zdraví lidí a zvířat nebo životní prostředí. Zákon dále zakládá povinnost rostlinolékařské správy provádět monitoring výskytu invazních škodlivých organismů na našem území a stanovuje základní zásady ochrany proti zavlečení těchto organismů při dovozu, vývozu nebo pohybu na našem území. V ust. § 10 tohoto zákona je pojem invazního škodlivého organismu definován jako „*škodlivý organismus v určitém území nepůvodní, který je po zavlečení a usídlení schopen v tomto území nepříznivě ovlivňovat rostliny nebo životní prostředí včetně jeho biologické rozmanitosti.*“²⁶⁸ Rostlinolékařská správa po

²⁶⁸ Srovnej § 10 zák. č. 326/2004 Sb., o rostlinolékařské péči

vyhodnocení míry škodlivosti posuzovaného organismu a z ní plynoucího rizika pro zdraví lidí, rostlin a živočichů uvědomuje o výsledku Komisi a orgány dalších členských států, případně činí mimořádná rostlinolékařská opatření.²⁶⁹

Do působnosti zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči, označovaného také jako veterinární zákon, spadá podle ust. § 2 veterinární péče, tedy péče o zdraví zvířat a jeho ochranu a předcházení vzniku a šíření onemocnění formou kontroly zvířat při jejich chovu a dovozu, dále ochrana zdraví lidí před nemocemi přenosnými ze zvířat na člověka, zachování zdravotní nezávadnosti vyráběných a dovážených živočišných produktů a krmiv a ochrana zdraví lidí před ohrožením živočišnými produkty. Veterinární zákon se rovněž zabývá ochranou životního prostředí před nepříznivými vlivy souvisejícími s chovem zvířat, veterinární asanací aj. Zákon zároveň provádí na území České republiky obsáhlé množství evropských veterinárních norem. Povinnosti jsou podle § 4 a násl. tohoto zákona chovatelům prioritně ukládány na základě principu prevence a předběžné opatrnosti tak, aby bylo zabráněno zavlečení nákazy. V případě, že se na území nákaza již objevila, určuje zákon postup jejího zdolání učiněním vyjmenovaných veterinárních opatření.²⁷⁰ Veterinární zákon poměrně úzce souvisí v oblasti nakládání se zvířaty se zákonem č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, a tyto dva zákony se do určité míry doplňují.²⁷¹

²⁶⁹ STEJSKAL, Vojtěch. Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006. Praha: Linde, 2006, str. 440

²⁷⁰ Viz znění zákona č. 166/1999 Sb., o veterinární péči

²⁷¹ PRCHALOVÁ, Jana. Právní ochrana zvířat Praha : Linde, 2009, str. 161

5. Závěr

Ve své práci jsem se snažila obsáhnout vybrané nejvýznamnější právní normy, upravující problematiku ochrany rostlinstva a živočišstva, a postihnout jejich obsah tak, aby vznikl ucelený rámec právní úpravy zaměřující se na ochranu fauny a flory *in situ* v mezinárodní, evropské a vnitrostátní rovině práva. Dále bylo mým záměrem na tomto základě zhodnotit, zda systém platných právních předpisů skutečně vede k dosažení cílů právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva, tedy především k zastavení úbytku biologické rozmanitosti a její obnově do budoucna. Práci jsem rozdělila do čtyř kapitol, přičemž v první kapitole se věnuji obecnému pojetí ochrany rostlinstva a živočišstva a pojmu biodiverzity a v následujících třech kapitolách se zaměřuji na problematiku již konkrétně, nejprve v rámci mezinárodního, následně evropského a nakonec českého práva.

Úvod do problematiky právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva

V první kapitole téma nejprve definuji a zařazuji do systému práva životního prostředí, přičemž konstatuji důležitost práva jako cenného nástroje k prosazování ochrany přírody a zamýšlím se nad souvislostí pojmů „životní prostředí“ a „příroda“. Zabývám se důvody, proč je potřeba rostlinné a živočišné druhy chránit a co je cílem této činnosti. Dále v této části práce definuji pojem „biodiverzita“ a krátce se zmiňuji o poměrně novém oboru vědy biologie ochrany přírody, zabývajícím se péčí o biologickou rozmanitost za účelem zabránění další extinkci rostlinných a živočišných druhů.

Za nejdůležitější příčinu ztráty biologické rozmanitosti se považuje ztráta přirozených ekosystémů ubývajících druhů. Právě proto je nasnadě úzce provázat ochranu druhů s ochranou přírody a krajiny. Například v České republice systém zvláště chráněných území podle zákona o ochraně přírody a krajiny sice pokrývá v současné době 15,8% rozlohy a navíc zde vzniklo několik území v souvislosti se sítí soustavy Natura 2000, ale jako přísně chráněné je označeno pouze jedno procento rozlohy naší republiky.²⁷² Přitom zodpovědný přístup ke stávajícím ekosystémům je z hlediska zachování druhů klíčový, jejich přísná ochrana může být nejúčinnějším prostředkem,

²⁷² MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Druhé, rozšířené a upravené vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015, str. 199

jak ochránit i místní „obyvatele“, ale jeho poškozování je jistým prostředkem jejich likvidace, neboť z dostupných poznatků vyplývá, že poškozením přirozených stanovišť dochází k úbytku rozmanitosti zdejších populací přímou úměrou.²⁷³ Věřím, že zachování potřebné úrovně biologické rozmanitosti tak, aby postupné vymírání druhů nevedlo až ke „zlomovému bodu“, kdy by došlo k narušení celkové ekosystémové stability na Zemi, může zajistit dostatečná právní regulace a především její zodpovědné prosazování. Rozboru, zda a jakým způsobem charakter současné právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva výše uvedené skutečně splňuje, se věnuji v následujících třech kapitolách své práce.

Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva na mezinárodní úrovni

Dále navazuje druhá kapitola zaměřená na mezinárodní právo ochrany rostlinstva a živočišstva. V ní nejprve zmiňuji důvod vzniku této úpravy a její cíle a stručně pojednávám o historickém vývoji mezinárodního práva v oblasti ochrany fauny a flory. Dále hovořím o způsobech dělení mezinárodněprávních předpisů na typy soft law a hard law a dělení druhové a územní ochrany v kontextu mezinárodního práva životního prostředí. V dalších subkapitolách vyjmenovávám jednotlivé prameny práva hard law, zmiňuji některé jejich strategické programy a snažím se o vystihnutí podstaty jejich právní úpravy a popis institucionálního zajištění, a to včetně orgánů pověřených prováděním úmluv na území České republiky.

Výhodou úpravy ochrany přírody na mezinárodní úrovni je jistě veliké množství smluvních stran, a tedy zajištění celosvětového konsensuálního postupu států v jejím prosazování, neboť národní úpravy jsou poté vydávány na společném základě. Mezinárodní právo v oblasti ochrany fauny a flory, vzhledem ke své úpravě nejen v režimu hard law, ale i soft law, se stejně jako jiné oblasti mezinárodního práva potýká s prvkem vynutitelnosti. Za příkladnou výjimku z tohoto považuji Úmluvu o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES, která jako ojedinělá obsahuje v čl. XIII i předpoklad zavedení potřebných opatření k nápravě v případě jejího porušení, a to v režimu řízení non-compliance.²⁷⁴ V oblasti ochrany rostlin a živočichů považuji za nesmírně prospěšnou

²⁷³ PRIMACK, Richard B, Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. Úvod do biologie ochrany přírody. Vyd. 1. Praha: Portál, 2011, str. 119

²⁷⁴ Cbd.int [online]. [cit. 2017-01-17]. CITES Compliance and Enforcement Regime. Dostupné z WWW:

rovněž činnost v rámci Úmluvy o biologické rozmanitosti, včetně jejích dvou protokolů, která v čl. 6 zavazuje smluvní strany k vydávání průběžných strategií prosazování jejích cílů. Obecně se dá konstatovat, že všechny v této práci jmenované mezinárodněprávní dokumenty sdílejí hodnotné myšlenky a nezbytné cíle k zachování biologické rozmanitosti a zastavení další druhové ztráty, ovšem v praktické rovině se jednotlivým státům příliš nedaří cílů dosahovat dle časových plánů, ke kterým se zavázaly. Důvodem pro toto jsou pravděpodobně preference jiných národních politik a místních ekonomických zájmů, což považuji za krátkozraké, neboť upřednostňování krátkodobých hospodářských výsledků na úkor těch budoucích, pocházejících z dlouhodobé prevence při ochraně přírody a udržitelného čerpání přírodních zdrojů, není dle mého názoru výhledově udržitelné.

Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva v rámci práva Evropské unie

V části týkající se ochrany rostlinstva a živočišstva na úrovni evropské jsem se snažila postihnout kromě základního strategického dokumentu, kterým je 7. akční program Evropské unie pro životní prostředí, všechny zásadní evropské předpisy typu hard law. Zaměřuji se především na novější sekundární předpisy, např. Nařízení o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům nebo Nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

V Evropské unii pozoruji v důležitých oblastech ochrany rostlinstva a živočišstva tendenci k vydávání nařízení před směrnici, což je jistě krokem velice pozitivním, především z důvodu odpadnutí transpozic do národních úprav a souvisejících sporů vyplývajících z kvality jejich provedení. Ráda bych vyzdvihla především význam Nařízení o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi, které provádí závazky Evropské unie vycházející z Úmluvy CITES a jež je zároveň přímo aplikováno na našem území zákonem o obchodování s ohroženými druhy. Toto nařízení je propojeno i s Nařízením o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů, neboť v jeho rámci vydaný Seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii bere v úvahu rovněž rizikové invazní druhy obsažené v příloze B nařízení provádějícího

CITES. Nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů, reflektující závažnost vlivu těchto druhů na biodiverzitu v Evropské unii, považuji za důležitý posun na úrovni evropské legislativy, neboť jak vyplývá z vědeckých studií, donedávna dosti opomíjená tematika invazních druhů má na biologickou rozmanitost nakonec větší dopady, než se zpočátku myslelo.²⁷⁵ Směr, jakým se ubírá evropská právní úprava, považuji za velmi dobrý, včetně posilování informovanosti veřejnosti vytvářením sítě informačních systémů k jednotlivým oblastem úpravy, například u přístupu ke genetickým zdrojům.

Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva v České republice

Čtvrtá kapitola mé diplomové práce se zabývá platnou právní úpravou na území České republiky. V úvodu nejprve představuji vládní strategické dokumenty k prosazování ochrany rostlinstva a živočišstva, tj. Státní politika životního prostředí České republiky, Strategie pro biologickou rozmanitost České republiky a Státní program ochrany přírody a krajiny. Další subkapitoly rozděluji na obecnou a zvláštní druhovou ochranu rostlinných a živočišných druhů na území České republiky a k nim přiřazuji příslušnou právní úpravu, přičemž základ druhové ochrany obecné i zvláštní je obsažen zejména v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Zatímco u mezinárodního, potažmo evropského práva shledávám zásadní přínos v podobě konsensuálního a kooperovaného přístupu států k ochraně přírody, stěžejní pro kvalitu jeho praktického provedení dle mého názoru zůstává vnitrostátní právní úprava, a to jak v rovině samostatného zakotvení jednotlivých institutů, tak v podobě prováděcích předpisů k mezinárodním úmluvám a evropským normám. S ohledem na komplexitu české právní úpravy a její propojenost s mezinárodním a evropským právem jsem toho názoru, že česká právní úprava představuje kvalitní základ pro úspěšné prosazování ochrany rostlinstva a živočišstva na území České republiky. Přestože v našem právu neexistuje žádná kodifikace této oblasti, zákon o ochraně přírody a krajiny vhodně zapracovává do českého právního řádu jak obecnou ochranu přírody, tak i ochranu druhovou. Za celkově zdařilý považuji výsledek implementace evropských norem, přestože se v některých místech zákona projevuje právní nejistota, jak zmiňuji např. v souvislosti s transpozicí směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích. Úpravu

²⁷⁵ Srovnej 7. akční program Evropské unie pro životní prostředí

obsaženou v dalších právních normách týkajících se ochrany rostlin a živočichů *in situ*, jako je zákon o obchodování s ohroženými druhy, zákon na ochranu zvířat proti týrání, zákon o myslivosti, zákon o rybářství nebo veterinární předpisy, považují rovněž za uspokojivou. Pozitivní je jistě fakt, že v systému českého práva stojí samostatně zákon o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy, přestože praktické naplnění podmínek pro čerpání finančních náhrad je podle něj dosti omezené. V rámci úvah *de lege ferenda* se naopak domnívám, že by bylo vhodné v blízké budoucnosti vydat právní předpis provádějící novou legislativu Evropské unie v oblasti ochrany před invazními nepůvodními druhy a vydat národní seznam problematických invazních nepůvodních druhů na našem území. Tuto tematiku považuji v českém právu obecně za nedostatečně regulovanou. Negativně zhodnocuji i ustanovení § 5 odst. 4) a § 5 odst. 5) zákona o ochraně přírody a krajiny, jimiž podle mého názoru zákonodárce ponechal velkou volnost orgánu ochrany přírody při posuzování rizikovosti záměrného rozšiřování geograficky nepůvodního druhu nebo křížence do krajiny, ale zároveň těmto orgánům nebyly předány žádné seznamy rizikových druhů, podle kterých by mohly jednotně a efektivně rozhodovat. Orgány ochrany přírody mají dále poměrně široce stanovenou diskreční pravomoc při udělování výjimek v oblasti zákazů u zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů dle § 56 zákona o ochraně přírody a krajiny. Problém vidím také v praktické vymahatelnosti zákonné úpravy. Při mnoha škodlivých lidských činnostech dochází k poškozování životního prostředí a porušování zákona, ovšem vzhledem k tomu, že charakter škod se většinou pohybuje v rovině ochrany veřejného zájmu a není zde žádného soukromého žalobce, který by penalizaci inicioval, domnívám se, že je u těchto deliktů nutná především pečlivější kontrola a striktnější postup ze strany orgánů ochrany přírody.

Na závěr tématu českého práva bych zde ještě ráda pozvedla kooperaci České republiky se státy na úrovni našeho regionu, neboť spolupráci sousedících zemí v regionální politice považuji obecně k dosažení efektivního účinku ochrany druhů, obzvláště u příhraničních oblastí, za velmi prospěšnou. Kromě regionálních úmluv ve výčtu mezinárodněprávních pramenů v druhé kapitole si dovoluji zmínit jako příklad v souvislosti se svou domovinou západních Čech také Dohodu o spolupráci České republiky a Spolkové republiky Německo v oblasti životního prostředí, která dále ustanovuje jako orgán prosazování Společnou komisi pro životní prostředí. Pod

zastřešením této dohody probíhá česko-německá spolupráce při řešení společných témat, jako třeba zvláště chráněných území Bavorský les - Šumava nebo Saské Švýcarsko - České Švýcarsko apod. Jsem přesvědčena, že taková spolupráce států, obzvláště v oblasti bývalých Sudet, znamená i z pohledu místního obyvatelstva mnoho environmentálních, kulturních, sociologických a dalších přínosů a měla by se intenzivně podporovat.

Obecně právní nástroje ochrany rostlinstva a živočišstva, které předkládám v této práci, považuji za vhodně provázané v rámci všech stupňů legislativy, jako příklad jmenuji vliv evropských strategických dokumentů na podobu české dokumentace, dále vliv Bonnské úmluvy na vydání směrnice o ptácích a směrnice o stanovištích v evropské rovině a jejich implementaci mimo jiné ustanoveními § 5a a §5b zákona o ochraně přírody a krajiny na úrovni české. Dále je příkladem již výše zmíněné provedení Úmluvy o mezinárodním obchodu ohroženými druhy v legislativě Evropské unie nebo prosazování cílů Úmluvy o biologické rozmanitosti vydáváním národních strategií. Důvody, proč pokles biologické rozmanitosti přesto nebyl dosud zastaven, se nabízejí mnohé. Kromě nákladnosti procesů ochrany a neochoty států do nich investovat dle mého názoru tkví problém také v přílišné vágnosti některých norem a jejich následné aplikaci. Při volbě způsobu, jak teoretické právní normy účinně aplikovat v praxi, by se mělo vycházet ze studia podkladů vycházejících ze spolupráce práva také s dalšími vědními obory, např. přírodní vědy, ekologie aj. Problém obecnosti norem si uvědomila i vláda při tvorbě aktuálně platné Strategie biologické rozmanitosti České republiky, v níž se záměrně věnuje detailnímu rozpracování řešení dílčích cílů. Hlavní hrozbu pro biodiverzitu dnes představuje degradace přírodních stanovišť, a proto se státy soustředí na ochranu a také obnovu jejich hodnotných území a ekosystémů. V rámci ekosystémové obnovy v České republice bych v této práci ráda zmínila dle mého názoru velmi pozitivní aktuální projekt přeměny místních stepních ekosystémů pro účely nárůstu původní druhové rozmanitosti,²⁷⁶ který na našem území probíhá z iniciativy nevládní organizace Česká krajina, za zapojení mnoha vědeckých institucí České republiky. Vypuštěním určeného množství jedinců divokých koní, zubrů a praturů a jejich spásáním bujně rostoucích rostlinných druhů probíhá proces obnovy ekosystému přirozeným způsobem, tj. vytvořením prostoru pro rostlinné a živočišné

²⁷⁶ Projekt vznikl zejména za účelem ochrany a obnovy populací zvláště ohrožených druhů motýlů.

druhy původní. Velikým pozitivem této metody je její nepříliš vysoká nákladnost a zároveň její dlouhodobá udržitelnost.²⁷⁷

V souladu se 7. akčním programem Evropské unie pro životní prostředí jsem přesvědčena, že převzetí odpovědnosti za stav životního prostředí na všech úrovních veřejnoprávních i soukromoprávních subjektů v celosvětovém kontextu je klíčem pro zachování druhové rozmanitosti.²⁷⁸ Evropská unie si toto uvědomuje, a proto vytváří mnohou legislativu a časově určené strategické programy. Problém nastává u chudších zemí, které z existenčních důvodů o takovou ochranu nijak zvláště neusilují, ale naopak samy neudržitelně drancují přírodní zdroje nebo tento postup soukromých subjektů nepenalizují. Nejvážnější dopady těchto státních politik jsou zřejmě viditelné v oblasti Asie, kde se nachází největší kumulace druhů v rámci mnoha rozmanitých ekosystémů, ale zároveň zde dochází k jejich největším ztrátám.

Domnívám se, že k ochraně biologické rozmanitosti by mohly přispět i zájem a péče ze strany laické veřejnosti. K tomu by však bylo nutné intenzivněji ji informovat ve věci environmentálních procesů a jejich významu pro lidskou společnost. Velikou zásluhu na osvětě jistě lze přisoudit zejména nevládním organizacím,²⁷⁹ ovšem zaměřit na totéž by se měly i státy a jejich organizace, třeba v rámci jakési „environmentální výchovy“ ve školách, neboť v České republice považuji za velice kontroverzní přístup nejen k nevládním organizacím, ale i k důležitosti zachování druhové rozmanitosti na Zemi. Přestože v jiných oblastech, třeba u opětovného využití odpadů, je již patrný vcelku pozitivní přístup, v rámci druhové ochrany přírody toto nepozoruji.

V duchu prosazování principu prevence a předběžné opatrnosti by se dle mého názoru měly státy do budoucna sjednotit také v posuzování rizikovosti technického a vědeckého rozvoje u oblastí, kde není prozatím zkušenost s jejich dlouhodobým vlivem na životní prostředí. Bezpečnost geneticky modifikovaných produktů již upravuje Cartagenský protokol k Úmluvě o biologické rozmanitosti, ovšem *de lege ferenda* se domnívám, že bude potřeba sjednotit postoj států k množství dalších vznikajících oborů, jejichž rozvoj se někdy jeví rychlejším než proces vydávání příslušné legislativy.²⁸⁰ K

²⁷⁷ Česká krajina [online]. [cit. 2017-01-15]. Divocí koně se po staletích vrací do České republiky. Dostupné z WWW: <<http://www.ceska-krajina.cz/1126/historicka-udalost-divoci-kone-se-po-staletich-vraceji-do-ceske-republiky>>

²⁷⁸ Viz 7. akční program Evropské unie pro životní prostředí

²⁷⁹ Např. na mezinárodněprávní úrovni Světový svaz ochrany přírody nebo na úrovni národní Zelený kruh,

²⁸⁰ Např. biologické inženýrství

poškození krajiny a s ní úzce provázané druhové rozmanitosti dochází vlivem lidské činnosti snadno, ovšem mnohem náročnější a nákladnější jsou následné obnovovací procesy ekosystémů, přičemž je nutné vždy myslet na fakt, že obnova vymřelých živočišných nebo rostlinných druhů již možná není. Je tedy na lidské společnosti, která přírodu tak ráda mění, aby si včas uvědomila hodnotu zachování každého druhu na Zemi, a to nejen z hlediska biologického, ale i etického a morálního, a respektovala jej.

Seznam použité literatury a pramenů

1) Literatura

DAMOHOŘSKÝ, Milan, Jaroslav DROBNÍK, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA a Vojtěch STEJSKAL. *Právo životního prostředí*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2010. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-338-7.

DAMOHOŘSKÝ, Milan, Jan ONDŘEJ, Martin SMOLEK, Jana ZÁSTĚROVÁ a Pavel ŠTURMA. *Mezinárodní právo životního prostředí*. Část I, (Obecná). Praha: IFEC, 2004. ISBN 80-903409-2-X.

DAMOHOŘSKÝ, Milan, Pavel ŠTURMA, Jan ONDŘEJ, Jana ZÁSTĚROVÁ, Martin SMOLEK, Michal SOBOTKA, Vojtěch STEJSKAL a Karolína Žáková. *Mezinárodní právo životního prostředí*. 2. část, (zvláštní). Beroun: Eva Rozkotová - IFEC, 2008. ISBN 978-80-903409-8-9.

BROŽOVÁ, Jana Ed. *Biologická rozmanitost v České republice: současný stav a trendy*, Praha: Ministerstvo životního prostředí České republiky, 2004. ISBN 80-7212-344-0

CHOBOT, Karel. *Červené seznamy: zpráva o stavu* In *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody : journal of the state nature conservancy*. Praha: Environs, 1992-. ISSN 1210-258x, číslo 4/2012. Dostupné také z WWW: <<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/vyzkum-a-dokumentace/cervene-seznamy-zprava-o-stavu>>

JAKRLOVÁ, Jana a Jaroslav PELIKÁN. *Ekologický slovník terminologický a výkladový*. Praha: Fortuna, 1999. Učebnice = Fortuna. ISBN 80-7168-644-1.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Vyd. 1. V Praze: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1580-6.

MOLDAN, Bedřich. *Podmaněná planeta*. Druhé, rozšířené a upravené vydání. V Praze: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2999-5.

MÜLLEROVÁ, Hana a Vojtěch STEJSKAL. *Ochrana zvířat v právu*. Praha: Academia, 2013. Společnost. ISBN 978-80-200-2317-9.

MÜLLEROVÁ, Hana, David ČERNÝ a Adam DOLEŽAL. *Kapitoly o právech zvířat: "My a oni" z pohledu filosofie, etiky, biologie a práva*. Praha: Academia, 2016. Právo-etika-společnost. ISBN 978-80-200-2601-9.

PLESNÍK, Jan. *Jihokorejský Pchjongčchang: biologická rozmanitost místo olympijských kruhů* In *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody : journal of the state nature conservancy*. Praha: Environs, 1992-. ISSN 1210-258x, číslo 1/2015. Dostupné také z WWW:

< <http://www.casopis.ochranaprirody.cz/mezinarodni-ochrana-prirody/jihokorejsky-pchjongcchang>>

PRCHALOVÁ, Jana. *Právní ochrana zvířat*. Praha: Linde Praha, 2009. ISBN 978-80-7201-763-8.

PRIMACK, Richard B. *Biologické principy ochrany přírody: [Orig.: A primer of conservation biology]*. Přeložil Jana JERSÁKOVÁ, přeložil Pavel KINDLMANN. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-552-0.

PRIMACK, Richard B., Pavel KINDLMANN a Jana JERSÁKOVÁ. *Úvod do biologie ochrany přírody*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-595-0.

REES, Paul A. *Dictionary of zoo biology and animal management: a guide to terminology used in zoo biology, animal welfare, wildlife conservation and livestock production* [online]. Chichester, West Sussex, U.K.: Wiley-Blackwell, c2013, 1 online ressource. ISBN: 978-0-470-67147-4.

RITSCHELOVÁ, Iva. *Politika životního prostředí: vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-779-6.

STEJSKAL, Vojtěch, PLESNÍK Jan. *Ochranářská biologie v moderním hávu, ale...* In *Ochrana přírody: časopis státní ochrany přírody : journal of the state nature conservancy*. Praha: Environs, 1992-. ISSN 1210-258x, číslo 4/2011. Dostupné také z WWW:

<<http://www.casopis.ochranaprirody.cz/clanky/ochranarska-biologie-v-modernim-havu-ale.html>>

STEJSKAL, Vojtěch. *Prosazování právní odpovědnosti v ochraně biodiverzity*. Beroun: IFEC, 2006. ISBN 80-903409-5-4.

STEJSKAL, Vojtěch. *Úvod do právní úpravy ochrany přírody a péče o biologickou rozmanitost: právní stav k 1.1.2006*. Praha: Linde, 2006. ISBN 80-7201-609-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Vývojové tendence právní úpravy ochrany přírody*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2012. ISBN 978-80-87146-65-1.

STEJSKAL, Vojtěch. *Zákon o ochraně přírody a krajiny: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-229-0.

ŠAUER, Petr. *Dobrovolné dohody v politice životního prostředí*. Praha: Vysoká škola ekonomická, 2000. ISBN 80-245-0116-3.

2. Právní předpisy

Mezinárodní právo

Úmluva o mezinárodním obchodu ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin CITES č. 572/1992 Sb.

Úmluva o mokřadech majících mezinárodní význam zvláště jako biotopy vodního ptactva č. 396/1990 Sb.

Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví č. 159/1991 Sb.

Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů č. 127/1994 Sb.

Úmluva o biologické rozmanitosti č. 134/1999 Sb.

Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť č. 107/2001 Sb.m.s.

Evropská úmluva o krajině č. 13/2005 Sb.m.s.

Rámcová úmluva o ochraně a udržitelném rozvoji Karpat č. 47/2006 Sb.m.s.

Právo Evropské unie

Sedmý akční program Evropské unie pro životní prostředí č. 2013/C 218/08

Smlouva o fungování Evropské Unie č. 2016/C 202/1

Směrnice o ochraně volně žijících ptáků č. 147/2009/ES

Směrnice o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin č. 92/43/EHS

Nařízení Rady č. 338/97/ES, které upravuje ochranu druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulováním obchodu s nimi CITES

Nařízení Evropského parlamentu a rady č. 511/2014 o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům a spravedlivém a rovnocenném sdílení přínosů plynoucích z jejich využívání, ze strany uživatelů v Unii

Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014 o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů

Směrnici Rady č. 83/129/EHS o dovozu kůží z určitých druhů tuleních mláďat a výrobků z nich do členských států

Nařízení Rady č. 348/81 o společných pravidlech pro dovoz výrobků z velryb a ostatních kytovců

Nařízení Rady č. 3254/91 o zákazu používání náslapných pastí a dovozu kožešin a zboží z určitých volně žijících živočichů

Směrnice Rady o chovu volně žijících živočichů v zoologických zahradách č. 1999/22/ES

Směrnici Rady č. 86/609/EHS o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se ochrany zvířat používaných k pokusným a jiným vědeckým účelům
Prováděcí nařízení Komise (EU) 2016/145, kterým se přijímá formát dokladu sloužícího jako důkaz pro povolení, jež příslušné orgány členských států udělují zařízením pro účely vykonávání určitých činností v souvislosti s invazními nepůvodními druhy s významným dopadem na Unii, podle nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1143/2014
Prováděcí nařízení Komise č. 2016/1141, kterým se přijímá seznam invazních nepůvodních druhů s významným dopadem na Unii podle nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1143/2014
Technická zpráva Evropské agentury pro životní prostředí 12/2010

České právo

Státní politika životního prostředí České republiky 2012 – 2020
Strategie ochrany biodiverzity České republiky
Státní program ochrany přírody a krajiny České republiky
Zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
Zákon č. 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání
Zákon č. 115/2000 Sb., o poskytování náhrad škod způsobených vybranými zvláště chráněnými živočichy
Zákon č. 100/2004 Sb., o ochraně druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin regulování obchodu s nimi a dalších opatřeních k ochraně těchto druhů
Zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti
Zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů
Zákon č. 326/2004, sb., o rostlinolékařské péči
Zákon č. 166/1999 Sb., o veterinární péči
Vyhláška Ministerstva životního prostředí č. 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
Vyhláška č. 360/2000. Sb., o stanovení způsobu výpočtu výše náhrady škody způsobené vybranými zvláště chráněnými živočichy na vymezených domestikovaných zvířatech, psech sloužících k jejich hlídání, rybách, včelstvech, včelařském zařízení, nesklizených polních plodinách a na lesních porostech

3) Internetové zdroje

International Geosphere – Biosphere Programme [online]. [cit. 2015-04-3]. Exempláře CITES v EU. Dostupné z WWW:
<<http://www.igbp.net/globalchange/anthropocene.4.1b8ae20512db692f2a680009238.html>>

Příroda jako objekt právní ochrany [online]. Radovan Dávid, David Sehnálek, Jiří Valdhans. *Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno: Masaryk University, 2010.* Brno: Masarykova univerzita, 2010 Dostupné také z WWW:
<[https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_\(4496\).pdf](https://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/09_priroda/Pekarek_Milan_(4496).pdf)>

Zoopraha.cz [online]. [cit. 2015-04-5]. Návrat koně převalského do mongolska. Dostupné z WWW:
<<https://www.zoopraha.cz/zvirata-a-expozice/pomahame-jim-prezit/seznam-projektu/7189-navrat-kone-prevalskeho-do-mongolska>>

IUCN [online]. The IUCN red list of threatened species. Dostupné z WWW:
<http://jr.iucnredlist.org/documents/redlist_cats_crit_en.pdf>

CITES [online]. Conference of the Parties. Dostupné z WWW:
<<https://cites.org/eng/disc/cop.php>>

CITES [online]. [online]. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Article XII. Dostupné z WWW:
<<http://www.cites.org/eng/disc/text.php#XII>>

Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti [online]. [cit. 2015-04-10]. Text Úmluvy o biologické rozmanitosti. Dostupné z WWW:
<<http://chm.nature.cz/umluva-o-biologicke-rozmanitosti-cbd/o-umluve-cbd/#clanek-2pouzivani-terminu>>

Mzp.cz [online]. [cit. 2015-04-21]. Konference OSN o udržitelném rozvoji v roce 2012. Dostupné z WWW:
<http://www.mzp.cz/cz/konference_osn_uzrzelny_rozvoj_2012>

Ramsar.org [online]. [cit. 2015-05-1]. Wetlands: Why should I care? Dostupné z WWW:
<http://www.ramsar.org/sites/default/files/fact_sheets_1-4_eng.pdf>

Ramsar.org [online]. [cit. 2015-05-1]. The bodies of the convention. Dostupné z WWW:
<<http://www.ramsar.org/about/the-bodies-of-the-convention>>

Ramsar.org [online]. [cit. 2017-01-24]. Transboundary Ramsar Sites. Dostupné z WWW:

<http://archive.ramsar.org/cda/en/ramsar-documents-trss/main/ramsar/1-31-119_4000_0__>

Ramsar.org [online]. [cit. 2017-01-24]. List of Transboundary Ramsar Sites. Dostupné z WWW:

<http://www.ramsar.org/sites/default/files/documents/library/list_of_transboundary_sites.pdf>

Ochranaprirody.cz [online]. [cit. 2015-05-10]. Ramsarská úmluva. Dostupné z WWW:

<<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/ramsarska-umluva>>

UNESCO.org [online]. [cit. 2015-05-15]. Director-General. Dostupné z WWW:

<<http://www.unesco.org/new/en/unesco/about-us/who-we-are/director-general/the-organization/the-directors-general>>

UNESCO.org [online]. [cit. 2017-01-24]. The World Heritage Committee. Dostupné z WWW:

<<http://whc.unesco.org/en/committee/>>

UNESCO.org [online]. [cit. 2017-01-24]. Tentative Lists. Dostupné z WWW:

<<http://whc.unesco.org/en/tentativelists/>>

Cms.org [online]. [cit. 2015-05-20]. Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals Instruments. Dostupné z WWW: <<http://www.cms.int/en/cms-instruments>>

Cbd.int [online]. [cit. 2015-06-06]. List of Parties. Dostupné z WWW:

<<https://www.cbd.int/information/parties.shtml>>

Cbd.int [online]. Convention on Biological Diversity Article 1. Objectives. Dostupné z WWW:

<<http://www.cbd.int/convention/articles/default.shtml?a=cbd-01>>

Informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti [online]. [cit. 2015-06-15].

Nagojský protokol získal potřebný počet ratifikací. Dostupné z WWW:

<<http://chm.nature.cz/nagojsky-protokol-obdrzel-potrebny-pocet-ratifikaci-pro-vstoupeni-v-platnost/>>

Cbd.int [online]. [cit. 2015-06-07]. The Nagoya Protocol on Access and Benefit-sharing. Dostupné z WWW: <<https://www.cbd.int/abs/>>

Cbd.int [online]. [cit. 2015-06-07]. Conference of the Parties (COP). Dostupné z WWW:

<<https://www.cbd.int/cop/>>

AOPK ČR [online]. [cit. 2017-01-24]. Úmluva o ochraně stěhovavých druhů volně žijících živočichů. Dostupné z WWW:

<<http://www.ochranaprirody.cz/mezinarodni-spoluprace/mezinarodni-umluvy/bonnska-umluva/>>

Coe.int [online]. [cit. 2015-07-01]. Institutions of the Bern Convention. Dostupné z WWW: <<http://www.coe.int/en/web/bern-convention/institutions>>

Informační systém úmluvy o biologické rozmanitosti [online]. [cit. 2016-11-20]. Evropská strategie pro biodiverzitu 2011 – 2020. Dostupné z WWW: <<http://chm.nature.cz/strategicke-dokumenty/evropska-strategie-pro-biodiverzitu-2011-2020>>

European Commission [online]. [cit. 2016-11-5]. Adoption of the first list of invasive alien species of Union concern. Questions & Answers Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/environment/pdf/13_07_2016_QA_en.pdf>

European Commission [online]. [cit. 2016-11-5]. Invasive Alien Species. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm>

AOPK ČR [online]. [cit. 2017-01-24]. Invazní nepůvodní druhy s dopadem na EU. Dostupné z WWW: <<http://invaznidruhy.nature.cz/res/archive/316/038975.pdf?seek=1471876278>>

AOPK ČR [online]. [cit. 2016-12-01]. Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky 2016–2025. Dostupné z WWW: <<http://www.ochranaprirody.cz/res/archive/323/039713.pdf?seek=1475234680>>

Mzp.cz [online]. Strategické dokumenty v gesci MŽP. Dostupné z WWW: <http://www.mzp.cz/cz/strategicke_dokumenty_v_gesci_prehled>

Mzp.cz [online]. [cit. 2016-12-15]. Státní politika životního prostředí ČR. Dostupné z WWW: <http://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi>

Mzp.cz [online]. [cit. 2016-12-15]. Státní politika životního prostředí ČR. Dostupné z WWW: <[http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/\\$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf](http://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi/$FILE/OEDN-statni_politika_zp-20130110.pdf.pdf)>

Mzp.cz [online]. Konference OSN o udržitelném rozvoji v roce 2012. Dostupné z WWW: <http://www.mzp.cz/cz/konference_osn_uzrizeny_rozvoj_2012>

Cbd.int [online]. [cit. 2017-01-17]. CITES Compliance and Enforcement Regime. Dostupné z WWW: <<https://www.cbd.int/doc/meetings/abs/absem-comp-01/other/absem-comp-01-presentation-cites-en.pdf>>

Portál strategických dokumentů v ČR [online]. [cit. 2016-12-01]. Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR 2016-2025. Dostupné z WWW:
<<https://www.databaze-strategie.cz/cz/mzp/strategie/strategie-ochrany-biologicke-rozmanitosti?typ=o>>

Česká krajina [online]. [cit. 2017-01-15]. Divocí koně se po staletích vracejí do České republiky. Dostupné z WWW:
<<http://www.ceska-krajina.cz/1126/historicka-udalost-divoci-kone-se-po-staletich-vraceji-do-ceske-republiky>>

Agrární portál[online]. Do české přírody se vrací koně. Dostupné z WWW:
<<http://www.agris.cz/clanek/188183>>

Shrnutí

Předmětem této práce s názvem „Právní úprava ochrany rostlinstva a živočišstva“ jsou vybrané nejvýznamnější právní normy, upravující problematiku ochrany rostlinstva a živočišstva, a jejich rozbor za účelem vytvoření uceleného rámce právní úpravy ochrany fauny a flory *in situ*, a to v mezinárodní, evropské a vnitrostátní rovině práva. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole nejdříve uvádím čtenáře do struktury a širě problematiky ochrany rostlinstva a živočišstva, a dále se blíže zamyslím nad významem pojmu biologická rozmanitost. V dalších kapitolách se věnuji právní úpravě ochrany rostlinstva a živočišstva v rovině mezinárodního, evropského a českého práva. Úvodem každé kapitoly stručně zmiňuji vývoj historických událostí a související právní předpisy, jež daly vzniknout současné právní úpravě. Následně vyjmenovávám vybrané nejvýznamnější normy platné právní úpravy.

V kapitole zaměřené na mezinárodní právo ochrany rostlinstva a živočišstva nejprve zmiňuji důvod vzniku této úpravy a její cíle a stručně pojednávám o historickém vývoji mezinárodního práva v oblasti ochrany fauny a flory. Dále hovořím o způsobech dělení mezinárodněprávních předpisů na typy soft law a hard law a dělení druhové a územní ochrany v kontextu mezinárodního práva životního prostředí. V dalších subkapitolách vyjmenovávám jednotlivé prameny práva hard law, zmiňuji některé jejich strategické programy a snažím se o vystihnoutí podstaty jejich právní úpravy a popis institucionálního zajištění, a to včetně orgánů pověřených prováděním úmluv na území České republiky.

V části týkající se ochrany rostlinstva a živočišstva na úrovni evropské jsem se snažila postihnout kromě základního strategického dokumentu, kterým je 7. akční program Evropské unie pro životní prostředí, všechny zásadní evropské předpisy typu hard law. Zaměřuji se především na novější sekundární předpisy, například Nařízení o opatřeních pro dodržování pravidel, která vyplývají z Nagojského protokolu o přístupu ke genetickým zdrojům, nebo Nařízení o prevenci a regulaci zavlékání či vysazování a šíření invazních nepůvodních druhů.

Poslední kapitola této práce se zabývá právní úpravou platnou na území České republiky. V úvodu se nejprve zabývám představením vládních strategických dokumentů k prosazování ochrany rostlinstva a živočišstva a další subkapitoly rozděluji

na obecnou a zvláštní druhovou ochranu rostlinných a živočišných druhů na území České republiky a k nim přiřazují příslušnou právní úpravu, přičemž základ druhové ochrany obecné i zvláštní je obsažen zejména v zákoně č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

Protože je problematika zvoleného tématu velice široká, v této práci se snažím zaměřit spíše na podrobnější nahlédnutí do vybraných pramenů před krátkým shrnutím problematiky v jejím kompletním rozsahu, neboť její hlubší rozbor umožňuje vytvoření lepší představy o celkové funkčnosti systému právní úpravy ochrany rostlinstva a živočišstva a propojení právních předpisů na všech úrovních legislativy. Z tohoto důvodu má práce neobsahuje právní úpravu věnující se režimu Antarktidy a mořských zdrojů a úpravu prosazování odpovědnosti v těchto oblastech.

Zatímco u mezinárodního, respektive evropského práva v práci konstatuji významný přínos v konsensuálním a kooperovaném přístupu států k ochraně rostlinstva a živočišstva, domnívám se, že klíčová pro kvalitu jeho praktického provedení zůstává vnitrostátní právní úprava, a to jak v rovině státem samostatně regulovaných institutů, tak v případě prováděcích předpisů k mezinárodním úmlouvám a evropským normám.

Summary

The subject of this thesis by the title „Legal regulation of fauna and flora“ are selected, the most significant legal standards, laying out the problematic of fauna and flora protection and their analysis in order to create a comprehensive scope of fauna and flora legal regulation *in situ* both on international, European and domestic level of law. The thesis is divided into four part.

The first chapter introduces the structure and extensity of the fauna and flora protection problematic, whereas it contemplates over the term biological diversity. The next chapters successively describe the legal regulations of fauna and flora on the international, European and domestic level of law. The introduction is always there to mention historical development and related standards that have given the present legal regulation its form. It is followed by summary of the most significant standards of the legal regulation in effect.

The second chapter focused on international law of fauna and flora protection first mentions the reasons of this regulation's inception and its purposes. It briefly discusses historical development of international law in the territory of fauna and flora protection. It further describes the means of dividing international law regulations into soft law and hard law and dividing of species and area protection in the context of international environmental law. Further chapters include individual sources of hard law, mention some of their strategic programmes and try to describe the nature of their legal regulation and description of institutional cover, including authorities charged with carrying out agreements on The Czech Republic territory.

The third part covering fauna and flora protection on European level tries to describe all essential European regulations of the hard law type and moreover the basic strategic document – the 7th action programme of the EU for the environment. Above all, it focuses on later secondary regulations as the Regulation on compliance measures for users from the Nagoya Protocol on Access to Genetic Resources and the Fair and Equitable Sharing of Benefits Arising from their Utilization in the Union or the Regulation on the prevention and management of the introduction and spread of invasive alien species.

The last chapter of this thesis deals with legal regulations in effect on the territory of the Czech Republic. The introduction first presents government strategic documents for enforcing fauna and flora protection and further subchapters are separated into general and particular species protection of floral and animal kinds on the territory of the Czech Republic. They further include relevant legal regulation, whereas the essence of species protection both general and particular is included primarily in act no. 114/1992 Coll., on nature and landscape protection.

Since the problematic of the chosen topic is broad, this thesis prefers focusing above all on detailed examination of selected sources than short summarizing the problematic. As deep analysis, it gives room for creating a better idea of the fauna and flora protection legal regulation system overall functionality and connecting individual standards on all levels of legislation. For this reason, my thesis does not include legal regulation covering Antarctica and sea resources and furthermore regulation for enforcing responsibility in this area of law.

I find major contribution in the form of consensual and cooperative approach of countries towards environment protection with international, respectively European law. However domestic legal regulation remains essential for the quality of its practical effect, both on individual regulation level and in the form of implementing regulations for international agreements and European standards.

Klíčová slova

Ochrana rostlinstva a živočišstva
Fauna and flora protection

Ztráta biologické rozmanitosti
Loss of biological diversity

Obchod s ohroženými druhy
Trade in endangered species